

ЖАН ДҮЙНӨҮЗДҮ АЧКАНГА КУДУРЕТИҢИЗ ЖЕТЕБИ?

Ар ким чындыкты ар жактан издеп, акыры өзү туура деп аныктаган бир жолду таап, анан бардык ой - максатын ошол көз караштын тууралыгын далилдөөгө жумшап, ошол үчүн күрөшүп жашап келген, жашап жатат жана жашай бермекчи. Ырас, бул ааламда ушул гана айныгыс чындык дегендей аксиомалык аныктамага ээ болгон чындык жок. Адам акылы кандай бууракандан умтулуп, далай бийиктиктерди кечээ багындырган болсо, ал бүгүн ошол бийиктиктин карама-каршысында туруп, айгай салып төмөндөй чөгүп, тереңдикке башын батырууда. Ошол оомал - төкмөл дүйнөдө бийиктик да, тереңдик да керек. Бул жалган дүйнөдө ким кайсы тарабына багыт алат, ал өз иши дегенибиз менен, акыр түбү адамзат буга чейин калыптандырган дүйнө таанымдан, философиялык ой жорумдардын шар кеткен шарапасына кошулуп, зор ой таанымдан өз ордун таап кете берет, кете берет. . .

Колуңздагы китеп да ушундай кеңири айтууга арзый турган, далай акылдуу адамдардын акыл-эсин, билимин сормо саздай соруп, өз боюна тарткандан кийин баягы табышмак касиетин сактап, тунжураган абалга келген Сопучулук дүйнөтааным жөнүндө. Сырткы жашоонун жыргалын унутка калтырып, ички дүйнөнүн - андагы керемет угум - туюмдар аркылуу бул пендечиликтин Улуулуугун аңдаштырууга жетишкен жана ал жолду замандаштары үчүн үлгү кылып берүү менен аңыз кепке айландыра алган Сопучулук кабылдоо - мусулманчылыкта гана жашап калбастан, диний көз караштарды жарып чыгып, чыныгы жашоо образга айлана алгандыгы менен Керемет дүйнөгө ээ. Андай керемет дүйнөнүн азап -тозогун тартып, ошондой эле анын Улуулугуна жетише алгандардан кыргыз арасында да болгондугун Молдо Кылыч жана анын чыгармачылыгы ырастап турат. Кыргыз арасында ага чейин эле мындай дүйнөтааным жашап келгендигин азыркы убакка келип жеткен оозеки чыгармачылыктан, орток адабиятыбыздагы айрым инсандардын чыгармаларынан көрүүгө болот. Ырас, анын баарына бир китептин баш сөзүндө токтолууга мүмкүн эмес жана ал өзүнчө иликтөөнү талап кылган адамзат философия- сындагы өтө терең маселелерден экендиги анык. Ага үңүлүп кирүү кыргыз философиясында келечектин иши экендиги талашсыз чындык жана учурда актуалдуулугун жоготпой, күн тартибинде турат.

Бир нече кылымдык тамыры бар Сопучулук дүйнөтаанымдын бүгүн кайрадан жаңы нерсе катары сунушталып жатышына Совет доору күнөөлүү Совет мезгили өз территориясындагы башка эл-дер сыяктуу эле, кыргыз элинде Сопучулуктун өнүкпөй калышына көз караштарды чектөө жана аны тануу менен негиз түзгөн. Ошол себептен материалдык дүйнөдөн аша кечкен Дербиш бүгүн бизге табышмак болгондой эле, анын дүйнөсүн аңдаштыруу ошончолук сырдуу жана кызыктуу бойдон калууда. Аты аталып, бирок мазмуну табышмак бойдон калган Сопучулукту баамга алууга ашыккан болсоңуз, колуңуздагы бул китепти акыр аягына чейин шашпай, ар бир сүйлөмгө талдоо жүргүзүп окуңуз. Ошондо аталган дүйнөтааным белгилүү деңгээлде өз сырын ачат.

Адамзаттын тарыхында пенденин ички дүйнөсүн аңтарууга философиялык агымдардын бир далайы киришкени менен, адам жан дүйнөсүн толук бойдон аңтарып ачып бергени жок. Бирок алардын баарын бири-бири менен байланыштырсаңыз, адам сыры, анын жанында катылган керемет дүйнө жаркырап, ага үңүлгөн кишини андан ары тереңдетип киришүүгө кумарлантып азгыраары талашсыз. Сизге мүмкүн тааныш, балким тааныш эмес Сопучулук философиясы - ошол адам сырын аңдаштырууга умтулган, далай адамдарды «азгырып», алардын тагдырын тамашага салган, ошол эле мезгилде алардагы Улуулуку ача алган жана айрымдарын тарыхка алтын тамгалар менен ысымын калтырууга жетишкен төтө, бирок даңазалуу «жолго» ушул китеп аркылуу багыт алуу менен, өзүңүздө жоопсуз келе жаткан көпчүлүк жагдайга жооп таба аласыз. Тактап айтканда, Сопучулук философия кандай сырдуу кудуретке эгедер болуп жашаса, бул китепке киргизилген кыска накыл - аңгемелер да ошондой касиетке ээ болуу менен ар бир окурманды азгырып, ошол дүйнөгө алып барат. Бул философиянын улуулугу ушунда; ар бир накыл - аңгеме Сопучулукту баяндоо менен гана чектелбестен, улам кайталап окуган сайын ички дүйнөгө улам жаңы түр кошуп, бир мезгилде тоңголок тарткан сезим кылдарын күүгө келтирип, өз жан дүйнөңүздү өзүңүзгө аңтара көрсөтүү менен, анда буга чейин байкалбай келген касиетин ачып берүүгө жетишет. Анда эмесе, окурман, жан сырыңызды табыңыз.

Дагы бир өтүнүч, жан дүйнөңүз аруу болсун үчүн бул китепти таман алдына таштабаңыз. Өзүңүздөгү касиетти өзүңүз жоготпоңуз. Сопучулук

философиясына баш баккан Сизге ак жол каалайбыз, сапарыңыз байсалдуу болсун.

Парапсихолог, профессор Б. Акматов

КИРИШҮҮ

«Керемет дүйнөнүн арасында суфийлер¹ гана анык- тай алган, кайыптан бүткөн казалдар да бар. Ал адамдын жеке »МЕНИнде» сакталып, Улуу Кудайдын мөөрү басылган жана ким туя билүүгө кудурети жетсе, ошого гана жол көрсөтөт. Сопулар эч убакта өзүнүн ошол керемет дүйнөдөгү кабыл алуусу жөнүндө айтпайт. Болгону кимде-ким, кандайдыр бир нерсени сезе баштаса, ошого гана түрдүү ыкма менен белги берет... »

Мухий - ад - дин Ибн Араби:

Сопучулук өнөрдөгү каалоолордун түшүндүрүүчүсү.

Ибн Арабинин чыгармаларындагы сопучулук өнөрдөгү кайыптан бүткөн майда чыгармалар, казалдар же көрүнбөс электер - бул, ошол жөнүндө кандайдыр бир түшүнүк алган адамдарга жол көрсөтө турган көнүгүү жана кабыл алуунун өзгөчө түрү. «Вуаль» - суфийлердин тилинде адамды кыймылга келтирип, башкарып турган энергиялык «МЕНИди» түшүндүрөт. Анын жарым - жартысы акылга келген идеялар жана жарым - жартысы эң негизги калоолор аркылуу кирип, өтө тереңдикти көрө билүүгө тоскоолдук кылат.

Суфийлердин поэзиясы да, адабияты да, тарыхы да, айтор, дагы башка түрдүү иш аракеттеринин баарысы - бардык окурмандар үчүн табылгыс курал болуп саналат. Ал пенденин кабыл алуусуна өтө тез кирбестен, түшүнүү, аңдоо аркылуу акырындап жетет. Анан жанагыдай «Вуальдардын» түзүлүшүн жөнгө салуу аркылуу, суфий менен анын окуучусунун ортосундагы мамилени калыптандырат.

Идрис Шах

1. АДИЛЕТТҮҮ ОКУЯ

Акыйкат издеген англичан күндөрдүн биринде өзүнүн болгон дүйнөсүн сатып жиберди да, Чыгышка карай жол тартты. Мына ушундай кылсам гана эң туура болот деген терең ишеним менен ал бардык күчүн суфийлердин устатын издеп табууга жумшады.

Өзүнө ылайыктуу устатты тынымсыз издөө менен арадан сегиз жыл өткөргөндөн кийин, кокусунан бир дубанага кезигип калды.

- Кечиресиз, сиз “Кылым Даанышмандарын” көздөй алып бар- чу жолду билээр бекенсиз? - деп жалооруду англичан.

Дубана токтоосуз түрдө билээрин айтып, ошол замат кимдир бирөөнүн аты - жөнүн жана дарегин ага жазып бере салды.

Англичандын оозунан келмеси түштү. Чынында мындай иш анын үч уктаса түшүнө кирмек эмес. Дубананы канчалык сыйлап турса да, өзүнүн узак изденүү сапары биротоло бүтүп баратканына ишене албай турду. Ал аты -жөнү, дареги жазылган баракчага дагы бир ирет үңүлүп карады да, үнүн бийик чыгара үшкүрүнүп алды:

- Бирок бул киши деген Лондондо жашайт да, анан калса үйү да менин мурдагы үйүмөн жөө бассаң беш мүнөттө жетчү жерде?!

- Мына көрдүңүзбү, - деп сөзүн улады дубана, - бирок муну менен эле баары бүтүп калган жок. Эгерде сиз эрдесинип, куру жанды кыйнабай, ыгы жок бул жарыкчылыкта адашып - тентибей, ошол жашаган жериңизде эле калып, акыл-эстүүлүк менен издегениңизде, анда аны мындан алты жыл мурда эле жолуктурмаксыз.

2. КАНКОР

Бир жолу, сыягы мындан миң жыл илгерирээк го, бир үйдүн курулушунда иштеген жумушчулар абдан оор каптарды шаты аркылуу көтөрүп чыгып жатышты. Алардын арасында бир жумушчу гана өтө толкунданып жүргөндөй көрүнөөр эле. Бирок мына ошол толкундануунун артында өтө эле жагымсыз окуя жашырынып жатканын эч ким ойлогон эмес.

Антсе да бул көрүнүшкө терезеден көз салып жүргөн Аббасид шаарынын халифи Апь - Мутаидид ошол кишиге өзгөчө кызыга баштады. Ап айрым

адамдарын акырын жөнөтүп, тигил жумушчу мас эмеспи, акыл-эси жайындабы, же минтип өтө толкундануусунун дагы кандай себептери бар экенин сурамжылатып жүрдү. Качан гана тигил киши жөнүндө таң калаарлык деле эс нерсе белгисиз экенин айтышканда, Халиф аны өзүнө алып келүүнү буйруду. Ал жумушчуну катуу кыйнатып, канча акчасы бар экенин сурады. Арадан бир нече убакыт өтпөй жумушчу өзүнүн миң алтын дилдеси бар экенин мойнуна алып, аны кайдан тапкандыгын да жашырбай айтууга аргасыз болду.

- Кечкисин мен түрктөрдүн мончосунда от жагуучу болуп иштейм, - деп баштады ал өз сөзүн. - Кечээ жакында бейтааныш бир киши чуркап мончого кирди да; жай таап берип, өзүнө көз сала туру- уну менден катуу суранды. Чынында ал аябай мас экен. Мен аны бурч тарапка жаткыздым да, үстүнө чүпүрөк - сапырак жаап койдум. Ошондон көп өтпөй, дагы бир нече мас кишилер мончого тигини издеп келишти да, андай адам келбегендигин айтканымдан соң чыгып кетишти. Кайра келсем, тигиним эс - учун билбей жатат. Болду-болбоду мунун бир мандеми бар деп, чөнтөк - башын аңтар- дым да, миң алтын дилде таап алдым. Акча колго тийген соң, ээсинен эптеп кутулуш үчүн, аны мешке салып, өрттөп жибердим.

Окуяны угушкан соң, Халифтин буйругу боюнча өлтүрүлгөн киши чет элдик экенин тактоо менен, алтындарды ишенимдүү адамдар аркылуу өлгөн кишинин үй-бүлөсүнө бердирип жиберилди. Ап эми от жагарды болсо кылмышы үчүн өзүн да мешке салып өрттөөгө туура келди.

Чынында бул Халифтин алдын ала көрөгөчтүгүнө, өтө кыраа- кылыгына байланышкан бир эле окуя. Анын мындай касиеттери көптөгөн жылдар бою кылмыштуулуктан эртерээк сактанып калууга кызмат кылган. Көпчүлүк шылуун кылмышкерлер өз өкүмдарынын табияттан тыш көрөгөчтүгүнөн катуу коркушуп, кылмыш кылса да билип коерун жакшы түшүнүшкөн. Качан гана Халиф Апы - Мутаидден жакын санаалаштары:

- Сиз тигил канкор жумушчунун кандайдыр бир чеги бар экенин кантип билдиңиз? — деп сурашканда, Халиф минтип жооп бер- ген экен:

- Бул эси жок пенде кандайдыр бир ыплас жолдор менен көп дүнүйөгө ээ болуп калганын мен анын жүрүш -турушунан улам байкадым. Анткени анын кыймыл аракети өзүнүн мүнөз - сапаты менен да, өзүнүн жумушу менен да, өзүн курчаган чөйрөсү менен да таптакыр коошпой баштаган эле...

3. ОБУ ЖОКТУК

Кожо Насирдин суроо берген адамдын ниетине, акыл-эсинин деңгээлине жараша жооп берүүнүн өтө устаты болгон. Бир жолу кимдир бирөө аны келесоо катары кабыл алат да, шылдың аралаш суроо узатат:

- Эмне үчүн кай бир адамдар бир багыт менен, бир тарапка кетип жатышса, а экинчилери тескерисинче, аларга түз эле карама- каршы келатышат?

Насирдин токтоосуз жооп берет:

- Түшүнөсүзбү, ардактуум, эгерде адамдардын баардыгы жер- дин бир бөлүгүндө жайгашып калса, анда алар өтө эле оордук кылып, жер башын көтөрө албай, мойну салаңдап, аңтарылып кетпейби?!

4. БИЛБЕЙМ

«Келесоолор Өлкөсүнүн» эң кадырлуу эки атуулу учурда Кичи Пейил киши деп наам алган бир четелдик келип, өздөрүнүн борбор калаасында жүргөндүгүн угуп калышат. Мына ошол кишиге жолук- сак дегенде ак эткенден так эткен экөө шаардын борбордук аянтына келишти. Ал жактан алар Кичи Пейил Кишини орундукта отурган жеринен көрүштү да:

- Биз издеген ушул деп ойлойсуңбу? - деп сурады бири экинчисинен.
- Аны жанына бар дагы, өзүнөн сурап көр! - деп жооп берди тигиниси.

Биринчиси бөтөн өлкөлүктүн алдына барды да, суроо узатып калды:

- Кечиресиз, сиз кичи пейил киши эмессизби?
- Эгерде сен сыйың менен жолуңа түшпөсөң, мурдуңду түздөп, энеңдин тоюн үч коргондон таанытып койом! - деп жооп берди Кичи Пейил.

Ап эми тигил суроо узаткан унчукпай шеригине кайрылып келди да, пышмыйып отуруп калды.

- Биз издеген ошол бекен? - деди беркиниси.
- Билбейм, ал мага айтпады.
- Мм-м, анда мен да билбейм!?..

5. ЖОЛБОРСТОП

Качандыр бир мезгилдерде белгилүү сопу жашаптыр. Ал тез- тез падыша менен аңгемелешип турчу экен. Бир жолу падыша ага минтип кайрылат:

-Мен чынында сиздин философияңызга такыр түшүнбөйм, анан калса качандыр бир мен жолуккан кызыктуу адамдардын бири катары сезилип, сопуларга деле анчалык суктана бербейм.

- Андай болсо сиздин түшүнүгүңүз жетпей жаткан нерселер жөнүндө айтып бериңизчи? - дейт сопу.

- Мисал үчүн, - деп баштайт падыша, - кантип эле кандайдыр бир үн сөзгө караганда күчтүү да, маданияттуу да кишиге таасир бере алсын? Ар бир жаныбардын үн чыгаруу мүмкүнчүлүгү бар. Бирок, Сөз - бул, үн аркылуу пикир алмашуунун эң жогорку түрү эмеспи!

- Макул, - деди суфий, - эгерде сиз качандыр бир мына ошондой кырдаалга туш келип калсаңыз, мен сизге үндүн кандай мааниге ээ экендигин көрсөтөм.

Арадан бир нече күндөр өткөн соң, суфий менен падыша жолборсторго аңчылыкка чыгышты. Падыша башынан эле тантирак болгондуктан, бул жолу да унчукпай, тынч жүрө албады. Анан калса, акырын сүйлөш керек экендигин да унутуп, улам эле жолборсторду үркүтүп жиберип жатты. Акыр аягында аңчылыкка баш - көз болуп жүргөн мерген бир аз тыныгуудан пайдаланды да, суфийге таазим кылып, мындай деп шыбырады:

- Качан гана өнөрүң да, беделиң да пайдасыз болуп калганда бир гана даанышмандан жардам суроого мажбур болосуң. Сиздин катышууңуз Улуу Урматтуу Падышабызга таасир бере алаар бекен? Мүмкүн болсо биз жолборстордун изине түшкөндө сүйлөбөй, тынч- тыкты сактоо зарыл экендигин ага түшүндүрүп коюңузчу?! Чынында мен сиздин жардамыңызга жетүүгө татыктуу деле эмесмин. Бирок кокус аңчылыктан жолборссуз кайтып калсак, падышанын бул кемчилиги үчүн да баары бир мен жазаланам, балдарым, аялым да зыян тартат. Ал тургай менин аңчылык беделиме да доо кетиши мүмкүн.

Суфий мергенге жардам берүүгө макулдугун берди. Качан алар падышанын артынан кууп жете келишсе, тигил дагы деле сүйлөгөнүн токтотпой, бакылдап жатыптыр. Ошондо суфий:

- Чүш - ш, жол. . . » - деп өтө акырын сүйлөдү. Падыша көз ирмемге ката түштү да, »...борстор?» - деген шыбышты кошумчалады. Чынында ал шыбышты жолборстор да укмак эмес.

- Мына эми, Улуу Урматтуум, - деп сөзүн улады сопу, - качан гана «ЖОЛ» деген үн чыкканда, бир аз тынч туруу керек экендигин айттырбай түшүнүп, ал эмес эч мааниси жок болсо да »БОРСТОП» деген үндү кошумчалаганыңыздан соң, бир нерсени эскерте кетүүгө уруксат этиңиз. Мисалы, «Суранам, акырын сүйлөңүз», же «Биз бакылдаган сөздөрүбүз менен жолборсторду үркүтүп жатабыз», же болбосо «Тынчтангыла!» - деген сыяктуу сөздөр «Сөз - үндөн өтүмдүү» деп далилдегендерге эч кандай таасир бере алган жок. Анан калса, өзүңүз деле байкап көрүңүзчү, адам бөлөк нерсе жөнүндө айтылып жаткандыгын эреже боюнча жакшы түшүнөт. Ал эмес «Мен түшүнө албадым» деген фраза да сөздөн куралган, бирок аны жакшылап текшерип көрсөк, реалдуу эч кандай деле мааниге ээ эмес. Ошентип, мен азыр гана сиздин «Силер философия деп эсептегениңерге мен такыр түшүнө албадым» деген пикириңизди текшерип көрдүм...

6. КУУ ЧОКУ

Бир жолу Аджиб акыр - чикир салынган чуңкурдан куураган баш сөөк таап алды. Ал аны үйүнө алып келди да, жибектин кесиндисине ороп туруп, кайра базарга алып жөнөдү. Соодагерлер жибектин сыртынан түйүндүн көлөмүн карап көрүшүп, бирок ага өтө эле арзан бааны сунушташты. Чынында баштын сөөгү оролгон жибектин кесиндиси эле андан кымбат турмак.

- Колуңду бер, - деди аягында Аджиб ошол шылуундардын бирине. - Мен сен сунуштаган баага макулмун, мага ошол деле жетет.

«Чамасы бул келесоо го. » Ушинтип соодагер ичинен ойлонду да, анан үнүн бийик көтөрүп:

- А тигил жибектин ичинде түйүлгөн бир нерсе барбы? - деп сурады.
- Чоку, - токтоосуз жооп берди Аджиб.
- Эмне?
- Куу чоку бар!...

«Кой, - деди соодагер сыртынан сыр бербей. - Мунун ачуусу келе баштады. Андан көрө эртерээк акчасын төлөй салбасам, бул мобул салмактуу жибекти дагы башка бирөөгө сатып жибербесин.»

Кыскасы ал акчасын Аджибке төлөп берди.

Ошентип арадан бир нече күн өткөн соң, ал Аджибти көчөдөн көрө калды да, алдап кеттиң деп күнөөлөп, сотко жетелеп жөнөдү.

— Баягыда мен сенден жибектин ичинде бир нерсе барбы? - деп сурасам, эмне үчүн «эч нерсе жок» деген жоксуң?! – ачуулана сурады соодагер.

-Чамасы сен жаңылыш угуп калсаң керек, а чынында мен сага «куу чоку бар» деп айткамын, туурабы?

Аджиб сөзүн улады:

- Менин байкашымда, сен менин жообумду кулагың менен укпай, өзүңдүн сараңдыгың аркылуу угуптурсуң!

Жыйынтыгында куру доомат четке кагылды.

7. ТҮШ КӨРГӨН БАЛА

Качандыр бир мезгилде Хайдар Али Динан аттуу бала жашаптыр. Анын тарбиячысы улгайган акылман дубана болгон экен. Күн сайын Хайдардын атасы аны дубананын үйүнө жөнөтүп турат. Бул дубана жарыкчылыктагы баардык сырды билет деп айтышчу. Ошентсе да ал Хайдарга бир гана нерсени окутуп жатты.

- Эгерде сен түш көрүп калсаң, - дечү дубана. - Аны ойгонуп эстегенден кийин эч кимге айтпа. Бир гана «Сенин жашооң түбөлүктүү болсун!» - деп ким тилесе, ошого айтып бер.

Ошентип Хайдар дубананын колунда бир кыйла мезгил окуган соң, атасы андан сурап калды:

- Айтчы уулум, акылман сага көптөгөн илимдерди үйрөтүп жатабы?

- Жок, - деди бала. - Ал жалгыз түш жөнүндөгү сабакты гана тынбай кайталап жатат.

- Мына сага, түштөр жөнүндө эле дечи! - деп, атасы катуу ачууланды да, баланы окууга жөнөтпөй койду. Ап дубанага өзү ашыга барып, катуу тийди:

- Эмне үчүн сиз болгону бир эле нерсе жөнүндө окутуп, менин акчамды да, баламдын убактысын да коротуп жатасыз?! Анысы да кайдагы бир түштөр жөнүндө дейби?..

- Билесизби, - деди дубана акырын сүйлөп. - Мен ар бир окуучума турмушунда эмне керек болсо, ошону гана үйрөтөм. Аларды келечектеги эң зарыл тажырыйбаларга даярдайм.

Антсе да Хайдардын атасы канааттанган жок. Мындай түшүндүрүү ага такыр эле мааниси жоктой сезилди:

- Сиз деле жалгыз бир көнүгүүнү баардык адамдар пайдаланса болот деп жазгырышкан, көпчүлүк көз боемчуларга окшош турбай- сызбы? — деди атасы. - Бирок сиз алардан да амалкөй экенсиз!

Мына ошондон көп өтпөй Хайдар түш көрдү. Анан эртең менен ал жөнүндө апасына айтты.

- Эмне болгон түш экен? - деп сурады апасы. Бирок ал алгач «Сенин жашооң түбөлүктүү болсун!» - деп айтпагандыктан, бала түшүн айтып берүүдөн баш тартты. Апасы ага катуу ызалана түштү да, атасына жөнөттү.

- Сага эмне керек? - деп сурады атасы.

Бала болгонун айтты:

- Кечинде мен түш көрдүм, анан эртең менен ал жөнүндө апама эскерткенимде, ал капа болду да, сизге жөнөттү.

- Эмне болгон түш экен?

Бирок атасы да алгач «Сенин жашооң түбөлүктүү болсун!» - деп айтпагандыктан, Хайдар:

- Мен сизге аны айтып бере албайм, - деп жооп берди.

Атасы ага катуу ачууланды да:

- Тээтигил жолдун кесилишинде эч ким өмүрүндө басып барбаган даракты билесиңби? Билсең, ошого баргын дагы, дарактын башына чыгып алып отур. Бул сенин суроого жооп берүүдөн баш тар-, тканыңдын жазасы болсун! - деп буйруду. [

Хайдар айтканындай кылды. Арадан бир нече убакыт өткөн соң, дарактын көлөкөсүнө эки жолоочу келди да, тамактанып эс алыш үчүн токтоп калышты. Алардын бирөө оор үшкүрүнүп, экинчисине мындай деп кобурады:

- Падыша менин табышмагыма жооп берсин деп артыман киши жөнөтүптүр. Чынында мен табышмакка такыр түшүнгөн жокмун, анан калса, хан сарайга барбайм деп баш тартууга кудуретим да жетпейт. Оо жараткан, билбейм эмне кылаарымды? Жок дегенде жер жарылып жутуп кетсе экен мени, бул дүйнөдөн дайынсыз жоголоюн!? Жок дегенде ушул суроого жооп бериш үчүн көктөн бирөө-жарымды жөнөтсөң гана, кудай?!

- Ал эмне болгон чечилгис табышмак экен? -деп сурады шериги.

- Табышмак мындай, - деп сөзүн улады биринчи жолоочу. - Бири-бирине окшош эки таякча бар экен. Ошонун кайсынысы да- рактын өзөгүнөн, кайсынысы бутагынан жасалганын падыша билгиси келет.

Муну угуп отурган Хайдар дарактын башынан секирип түштү да:

- Мени падышага кошо ала баргыла! - деп өтүндү.

Чамасы сени бизге кудай жөнөтсө керек деп, таң калган жолоочулар аны да өздөрү менен алып алууну чечишти. Качан гана алар калаанын борборуна келишкенде Хайдар шериктеринен бир төө, бир эчки, бир эшек сатып алуусун өтүндү. Хан сарайдын каалгасына келишкенде сакчы вазир аларды токтотту.

- Кимиңер падышадан чакыруу алсаңар, ошонуңарды гана киргизе алабыз!

Биринчи жолоочу падышага кирип:

- Улуу Урматтуум, мен сиздин суроолоруңузга шериктеримсиз жооп бере албайм, - деп суранды.

- Эгерде аларың баш вазирдин баардык талаптарын канааттандыра алса, макул, кире беришсин, - деди падыша.

Ошол учурда падышанын берген тапшырмасын чече албай жаткан ордодогу окумуштуулар толугу менен ызы-чуу түшүшүп, бул келгиндер жооп берип койбосун деп чочулай башташты. Андыктан алар баш вазирден минтип өтүнүштү:

- Мынакей, биз тигил келгин конокторго суроо даярдап койдук. Эгерде алар жооп бере алышпаса, жүрүм-турумдун зарыл эрежелерин билишпегендиги үчүн биз аларды хан сарайга киргизе ал- байбыз.

Ошентип вазир жаныбарларды жетелеп келе жаткан тигил экөөнү өзүнө чакырды да, Хайдарга мындай деди:

- Сен суроолорго кантил жооп беришти билиш үчүн анчалык чоңое элек экенсиң.

- Мынакей, биздин төөбүз бар, - деди Хайдар токтоосуз. - Ал кудайга шүгүр эле чоң. Пайгамбарым үчүн деле төө жетишерлик чоң болгон.

- Сенин сакалың жок экен, анан эптеп - септеп бир нерсе билем деп ойлойсуңбу?

- Силерге сакал эле керек болсо тигине, ал тиги эчкиде бар!

- Түшүнөсүңбү, сен азыр чоң киши боло элексиң!

- А, силерге чоң киши керекпи? Анда мына ал, - деди Хайдар жанындагы шеригин көрсөтүп.

- Кантип эле ушу сага окшогон мажирөө неме билимдин жоопкерчилигин көтөрө алсын, - деп вазир көшөргөнүнөн жазбады.

- Мынакей эшек, бул да биздин тобубуздун бир мүчөсү. Керек болсо Ыйса пайгамбардыкындай билимди да көтөрүп кетем деп келди.

Жанатан бери көз салып отургандардын баары бул жоопту ук- кан соң токтоно албай каткырып жиберешти. Вазир өтө эле келесоо көрүнүп калыштан коркуп: «Ээ, мейли, бу тыңсынгандар өздөрүнүн суроосун өздөрү чечип алсынчы», -деп ичинен кобуранды да, Хайдарды кабыл алуу бөлмөсүнө ээрчитип барды.

Хайдар падышага өзүн тааныштырган соң:

- Жанагы жыгач таякчалар кайда? - деп сурады. Качан гана аларды алып келишкенде, чоң чараны суусу менен кошо алып келүүнү өтүндү. Анан ал таякчаларды сууга салды эле, алардын бирөө бетине калкып чыгып калды. Мына мунусу дарактын бутагынан жасалган, -деди Хайдар. Экинчиси чөгүп калды. –А бул болсо тамырынан.

Хайдар таякчаларды туура тааныганы үчүнбү, айтор падыша саамга таңыркай түштү да, анан минтип сурады:

- Муну сен кантип таптың? Бул таякчаларды туура ажыраткан киши менин баш вазирим болот жана ал биздин коомчулукту кырсыктан сактап калат деп алдын ала айтылган болчу.

- Улуу урматтуум! Мен түш көргөм, - деп жооп берди Хайдар.

- Ылайым жашооң түбөлүктүү болсун! Ал кандай түш? - токтоосуз сурады падыша.

- Түштүн негизги эле маңызы мындай болчу, - деп, Хайдар сөзүн улады. - Мени кайсыл таякча дарактын кайсыл бөлүгүнөн жасалгандыгын табууга чакырышмак жана мен ал маселени азыр эле сиз көргөндөй ыкма менен чечмекмин...

8. ЖҮЗҮМ

Сиздер Кожо Насирдин жана жүзүм жөнүндөгү окуяны билесиз- дерби? Эмесе ал мындай.

Бир күнү досу Вали Насирдинге мындай дейт:

- Эгерде ким берип жибергенин билбесең, эч убакта сага белекке берилген тамакты жебегин.

- Андай күндө тамакка убал болбойбу ? - деп сурайт андан.

-Жок Кожом, дайыма эле баары убал боло бербейт. Ошондуктан алгач сен мышыкка ооз тийгизип көргүн.

- Анан эмне болот?

- Эгер мышык жан таслим болсо, же жегенден баш тартса, билип кой, демек ал ууландырылган.

Минтип ой жүгүртүү жана жаңы билимдин мындай тажрыйбасы Кожо Насирдинге өзгөчө чоң таасир калтырды. Бир жолу ал кимдир бирөөлөр аркылуу короосунун алдына калтырылып кеткен себетке толтура жүзүмдү таап алды. Анан ал жүргүзө турган тажрыйбасына күбө кылыш үчүн баягы досу Валини чакырды. Алар алгач жүзүмдү мышыктын алдына коюшту эле, мышык жүзүмдү жыттап көрдү да, тескери бурулуп кетти.

- Жесе болот экен! - деди Кожо Насирдин.

- А тигил мышык жебей койбодубу? - каршы чыкты Вали.

- Анын эмнеси бар экен, келесоо, кайсыл атаңын мышыгы жүзүм жечү эле?!

9. ӨМҮРДҮН БУЛАГЫ

Илгери-илгери бир киши «Түбөлүктүү Өмүрдүн Булагын» издеп табууга киришиптир.

- Мен ал булакты таап ичем дагы, анан ачылышымды бүткүл адамзаты менен тең бөлүшөм, - деп мактанат ал.

Арадан бир нече жылдар өткөн соң, чындап эле булакты таап алды. Анан ал жата калып иче баштады, ичип жатты, иче берди, иче берди, иче берди...

Алгач ага жаштыгы кайрылып келди. Бирок ал токтолбой иче берип, жашаргандан да аябай жашарып баратты, ошентсе да ичкенин токтоткон жок. Бул көрүнүш качан гана ал эмчек сүтү оозунан кете элек ымыркай наристеге айланып калгыча уланды. Ошондо гана булактын жанында жаткан наристе аянычтуу ыйлап, сүт сурай баштады. Ошол жерге чукул өтүп бараткан

кандайдыр бир бейтааныш аял ымыркайды байкап калды да, өзү менен кошо үй-бүлөсүнө ала кетип, багып алды.

Мына ошентип, баягы киши «Өмүрдүн Соолубас Булагы» кай- да жайгашкандыгын эч кимге айтып бере алган жок...

10. ТАНДООНУН ЭЭСИ

Суфийлердин атактуу устаты Килидиге баратышкан үч жаш жигит кокусунан жолдон жолугуп калышты. Үчөө тең Килидинин улуу касиети жана кереметтери жөнүндө көп угушкан эле. Сапары бир болгондуктан, алар Улуу Жол жөнүндө билгендерин ортого салып, анын кыйынчылыктары тууралуу да сырдашып баратышты.

- Устатка мамиле кылууда аябагандай ак ниет болуу зарыл, - деп баштады биринчи жигит - Ошондуктан, эгер мени шакирттикке кабыл алса, мен алгач эле өзүмдүн майда өзүмчүлдүгүмөн кутулууга аракет кылам.

- Ак ниеттүүлүк, - сөзүн улады экинчи жигит. - Албетте толук баш ийүү дегенди түшүндүрөт дечи, бирок мени азгырып каршы чыгышса да, мен өз пикиримден кайтпайм жана ачык айтам. Туура, баш ийүү - бул эки жүздүүлүктөн качуу деген мааниге да ээ. Анткен менен, ички каалооңо баш ийбөө, куру менменсинбей, берешен болууга шарт түзөт. Демек, мен мына ушул нерселерди тажырыйба жүзүндө ишке ашырууга аракет кылам.

-Ак ниеттүүлүк, берешендик, майда өзүмчүлдүктөн кутулуу, баш ийүүчүлүк, эки жүздүүлүктөн качуу - чынында абдан зарыл нерселер, - деди үчүнчү жигит. - Бирок менин угушума караганда, эгер окуучу булардын баарын өзүнүн өзгөрүлбөгөн «МЕНинин» үстүнөн жайылтууга аракет кылса, анда ал механикалык машина сыяктуу башкарылма болуп калышы мүмкүн. Ал эмес өзүн-өзү ачып берүү убактысын күтүп жаткан, айрым бир жагымсыз жүзүн да жашырып коет. Чыныгы шакирт сөзсүз өзүнүн кемчилдигин да сезе билип, мен тескерисинче минтип жиберем деп айтуудан жана калп эле боору- кер болуп көрүнүүдөн алыс болууга тийиш. Акылмандардын айты- мында: «Чындык издеген адам - Тандоонун ээси. Ал жалаң гана жакшы иштерди жасайм, же маңдайга эмне жазылса ошону көрөм деп тандай алат.»

Акыры жүрүп отуруп, алар суфийдин үйүнө да жете келишти. Үчөөнө суфийдин айрым лекцияларын угууга жана ар түрдүү рухий жактан бышыктоочу көнүгүүлөргө катышууга уруксат берилди. Бир күнү суфий аларга мындай деди:

- Мейли биз үйдө бололу, мейли жолдо бололу, баарыбыз тең бул жарыкчылыкка саякаттаганы келгенбиз. Бирок муну силер жон териңер менен сезиш үчүн мен силерди саякатка алып чыгып, кабыл алууга оңой жолу менен түшүндүрүүгө мүмкүнчүлүк берем.

Ошентил алар жолго аттанышты. Арадан бир нече мезгил өткөндө биринчи шакирти суфийге мындай деди:

- Саякат - бул албетте, эң сонун нерсе экен. Антсе да мен суфийлердин ордосунда калып кызмат өтөөнү туура деп эсептейм. Анткени ал жактан чындык үчүн да, башка адамдар үчүн да талыкпай иштеп, «Эң Жогорку Аңдоого» жетсе болот.

- Андай болсо, мен сени кайра окууну улантууга чакырмайынча элге кызмат кылып, мына ушул жолдун кесилишинде жашап калууга макулсуңбу? - деп жооп берди суфий. Жигит өзүнүн табитине жараша тандап алган тапшырманы аткарууга мүмкүнчүлүк түзүлгөнүн көрүп, жетине албай абдан сүйүндү. Беркилер аны ошол жерден өткөн жолоочулардын керегине жара деп калтырышты да, андан ары сапарын улап кетишти.

Арадан көп өтпөй, экинчи шакирти суфийге кайрылды:

- Мен өзүмдүн өзүмчүлдүгүмөн ушунчалык жүдөп кеттим. Ишенесизби, мени башкарып келе жаткан «МЕНим», ак ниеттүүлүктү тажырыйбалоого ийкемдүү болушун каалайм. Эгер мага уруксат берсеңиз, Сизге жана ЖОЛго болгон урматымды, билимимди, жергиликтүү элге түшүндүрүш үчүн ушул кыштакта калгым келет. Менин оюмча, бул элдин сыйлоо, урматтоо жөнүндө түшүнүгү деле аз болушу керек.

- Эгерде сенин каалооң ушундай болсо, мен каршы эмесмин, - деди Суфий.

Ошентип экинчи шакирттин мындай чечимине таң калуу менен, аны ошол кыштакка калтырышты да, Суфий менен үчүнчү шакирти андан ары сапарын улашты.

Бир нече күн жол жүрүшкөн соң, алар кимиси кайсы жерди иштетүүнү чече албай, талашып жаткан адамдарга жолугушту.

- Абдан таң калычтуу, - деди жигит Суфийге. - Кантип эле адамдар биргелешип иштесе көп ийгиликке жетишээрин билишпейт. Эгер- де алар куру талашпай өз каражаттарын жана эмгегин бириктиришсе, бул жерди качан эле гүлдөтүп салбайт беле?..

- Андай болсо, -деди Суфий. - Мына эми, өзүң карап көр, бул жерде Тандоонун ээси - сен. Иштин ийгилигине сенин гана көзүң жетип турат, а булар билген жок. Демек, ал жөнүндө буларга айтуу керекпи, же унчукпай өтүп кетүү зарылбы, аны өзүң танда.

- Мен эч нерсени буларга айтпайм, - сөзүн улады жигит. - Байкашымча, булар менин кеңешимди уга турган деле түрү жок. Ал эмес башты оорутпа деп мага каршы чыгышы да мүмкүн. Ошондуктан, баары бир эч кандай ийгиликке жетише албайсың, андан көрө сиз менен өз сапарымды улаганым жакшы.

- Жакшы болот, эмесе мен аралышып көрөйүн, - деди да, Суфий тигил адамдарды көздөй жөнөдү. Ап кандайдыр бир өзүнө гана белгилүү айла менен, өз кызыкчылыгы үчүн тигилерди жерден баш тартууга көндүрдү. Ошентип шакирти экөө ошол жерге жайгашып калышты. Арадан бир нече жылдар өткүчө Суфий баягы дыйкандарды биргелешип иштөөгө үйрөттү да, жерди жана андан жыйналган түшүмдү кайтарып берди. Өзү болсо шакиртин ээрчитип, токтогон сапарын кайра улап жөнөдү.

Алар кайрадан артка жол жүрүшүп, баягы экинчи шакиртин калтырган жерге келишти. Бирок тигил буларды тааныбады. Чакчайган күндүн астында бир нече жыл жер иштеткендиктен, булардын сырткы көрүнүшү да өзгөрүп калган эле. Ал эмес, көп мезгилдер бою дыйкандар менен гана сүйлөшүп жүрүшүп, бир кыйла бөлөкчө

да сүйлөп калышкан. Ошондуктан экинчи шакиртин булар жөн эле жүргөн эки дыйкандай көрүндү. Суфий ага барды дагы, өзүн бир нече жылдар мурун бул жерге калтырып кеткен Суфийлердин устаты жөнүндө айтып берүүсүн өтүндү.

- Ал жөнүндө мага угузбаңызчы, - деп ачууланды мурдагы шакирти - Ал мени өзүнүн беделин сакташ үчүн бул жерге калтырды да, кийин артыңдан кайрылып келип улантып окутам деген бойдон дайынсыз жоголду. Мына, арадан бир нече жыл өтсө да ал жөнүндө кабар жок.

Мына ушул сүйлөмдөрдү айтып бүткүчө болбой, кандайдыр бир себеп менен алыскы ааламдардан пайда болгонсуп, ага кыштактын бир нече жашоочулары

келишти да, кармап кетишти. Жолоочулар алардын башчысынан эмне болгонун сурашты.

- Бул киши, - деп баштады башчысы, - бизге келди дагы, кандайдыр бир улуу касиеттүү адам бар экенин жана ал өзүнүн устаты экенин айтып, үгүттөй баштады. Биз ага ишенип кабыл алдык жана ал биздин кыштактын эң бай, эң кадырлуу адамы болуп калды. Бирок мындан беш мүнөт мурда биз бул жеткен алдамчы, жүзү кара, ошондуктан муну өлтүрүү керек деген чечимге келдик.

Жолоочулар канчалык аракет кылып, арага түшпөсүн, эч арга болбоду. Ошентип, дыйкандар Суфийдин мурунку шакиртин өлүм жазасына алып кетишти.

- Көрдүңбү? - деди Суфий акырын баш чайкап. - Мен аны коргош үчүн колдон келишинче аракет кылдым, бирок бул жерде, тилекке каршы, Тандоонун ээси мен эмесмин.

Алар сапарын андан ары улап, баягы жолдун кесилишинде калган биринчи шакиртин келишти. Бирок ал дагы буларды тааныбады. Суфий ага жакын барды да:

- Кайсыл жерден суу ичсе болот? - деп сурады.

Шакирти ачууланып мындай деди:

- Силер, саякатчылар, менин баардык таттуу кыялдарымды тал- каладыңар. Мен бул жерде бир нече жылдардан бери элдерге жардам берейин дейм, а жыйынтыгында баары мени алдап кетишти. Боор оорусаң боорго тээп, адамдарга жакшылык кылуу жарашпайт экен. Ал эмес, мени үч жыл мурун бул жерге калтырган устатым да мага кызмат кылгысы келбейт. Болбосо эмне үчүн ал мени окутууга кайрылып келбей жатат?. Же бардык адамдар билим алуу укугуна ээ экенбиз жалганбы?

Мына ушул сүйлөмдөрдү айтып бүткүчө болбой, заматта бир нече солдаттар пайда болду да, аны эркисиз эмгек өтөөгө айдап жөнөштү.

- Биз сени бир байкуш дубана деп ойлочу элек, - деди капитан. - Бирок сага байкоо жүргүзүп көрүп, сени курчаган жагымсыз маанайдан жана олдоксон кыймыл-аракетиңен улам, мамлекеттин кызыкчылыгына иштөө үчүн жетишээрлик күчүң бар экенине көзүбүз жетти.

Суфий шакирти экөө канчалык тигилерди ынандырууга аракет кылганына карабастан, алар биринчи шакиртти да өздөрү менен ала кетишти.

- Көрдүңбү, бул жерде да Тандоонун ээси мен эмесмин? - деди аргасы түгөнгөн Суфий.

Ошентип, белгилүү устат Килиди «Жогорку Аңдоого» жетиш үчүн баардык кыйынчылыктарга чыдаган жалгыз шакиртине төмөнкүлөрдү үйрөттү:

-Окуяларды аңдоо менен, окуянын кыймылынын ортосунда өтө тыгыз байланыш бар. Ошондуктан, адамдардын аң-сезиминин өсүшүнө, алардын жеке ички жана тышкы жүрүм-туруму кандай таасир этсе, өзүн курчаган адамдар да ошондой эле таасирге ээ.

Ушуларды жыйынтыктап келип, Суфий шакиртине төмөндөгүдөй суроо узатты:

- Эгерде сенден «Сен эмнени окуп үйрөндүң?» деп сурап калышса, эмне деп жооп берер элең?

- Адамдар ар бир нерсени өз-өзүнчө бөлүп карашат, - деди жигит. - Ошондуктан, алар өзүбүз каалаган нерсени жасасак, сөзсүз өзүбүз каалаган максатка жетебиз деп ишенишет. Андан соң алардын жакшы иш-аракети да, жаман кылыктары да өз жемишин бере баштайт. Жана мындай түшүмдүн жыйналышына эч ким тоскоол кыла албай калат. Мен биздин өмүр жолубузда адамдар да, окуялар да, кыймыл-аракеттер да, нерселер да бири-бири менен тыгыз чырмалышкандыгын терең өздөштүрдүм. Эң аягында түшүнүп - аңдаганым, адамдын айрым бир келесоодой ойлору жана иш-аракети, аны алдыга өсүү мүмкүнчүлүгүнөн куру калтырса да, баары бир Улуу Теңирдин мээрими бар экен. Болбосо өзүм деле Тандоонун ээси болуп туруп, далай ирет ойлонбой баш тартпадымбы?. Көрсө, кудайым окуусун улантсын деп мүмкүнчүлүк берген тура?!

Ушул учурда кандайдыр бир катуу үн жаңырды да, үчүнчү шакирт «Улуу Аңдоо» сезимине жетишти. Ал аңгыча Суфийлердин Улуу устаты Килиди да көздөн кайым болду жана ошол бойдон аны эч ким көргөн жок.

Ошентип шакирти өзүнүн окутуучусунун үйүнө келсе, Устатты жүздөгөн дервиштер күтүп жатышыптыр. Жигит үйгө кирди да, устатынын жайнамазын куржундан алып чыгып, орундугуна койду. Жанатан бери ага кез салып турган дервиштер, ал кирээри менен ийиле салам берип, чурулдап жиберишти. Алардын арасынан улуурагы келди да, мындай деп кайрылды:

- Устат, биз өзүбүздү сыйкырдуу дуба менен байлап коюп, үч жылдан бери сизди жылбай күтүп олтурабыз Анткени Улуу касиеттүү Шейх Килиди сапарга чыгаарда: «Кимде ким менин жайнамазым менен келсе, ошол менин мураскерим болот А мен болсо чексиз Асманга кайра кетем, » - деп айткан эле.

Дервиштин жүзүн, селдесинин байламдары көрсөтпөй жаап турду. Ал жаңы устатка, же үчүнчү шакиртке бардык укугун, милдеттемелерин тапшырып, өзүнүн сапарына жөнөп баратканда, анын селдесинин байламдары саамга кыйшая түштү Ошол учурда ал бет маңдайында жылмайып бараткан, кадимки устат Килидинин жүзүн көрүүгө үлгүрдү.

11. ТӨРТ ДОС

Байыркы убакта бир Суфий өзүнүн мектебин ачыш үчүн белгилүү бир шаарга жайланышты. Ошол шаарда Суфийдин иш-аракетин эң жакшы билген үч адам жашачу. Апар Суфийге: «Эгер туура көрсөң, кандай гана жардам керек болсо биз дайым даярбыз» - деп кат жөнөтүштү.

Ошондуктан Суфий тигилерге кезеги менен бет маңдай жолугуп келүүнү чечти.

Алардын биринчиси ошол чөлкөмдө эң бир таанымал окумуштуу-филологдордон эле.

- Сиздин бул жерге келишиңиз абдан сонун болду, - деди ал Суфийге. - Аз болсо да сизге жана сиздин ишиңизге керегим тийсе экен дейм. Анан албетте, сиздин колуңуздан окусам деген да тилегим бар.

Суфий ага чын дилинен ыраазычылыгын билдирип, мындай деди:

- Мен сизди ак ниетим менен окуткуч келип жатат деңизчи, бирок алгач шашпастан, алдын ала даярдык иштерин көрүү зарыл. Курула элек үйдө жашоого мүмкүн эмес экенин жакшы түшүнөсүз да?!

- Айтыңызчы, эмне кылуу керек?- деди филолог

- Алгач бул шаарда мен жөнүндө ар кандай имиш, ушак сөздөр тараарын алдын ала эске алып жана сиздин мүмкүнчүлүгүңүзгө ишенип, мага сынчы болуп берүүңүздү каалайм. Албетте, сиз менин иш аракетиме каршы логикалуу аргументтерди таап, акыл- эстүүлүктүн чегинде, бирдей жана туура иш алып бараарыңызга да терең ишенем.

-Чындыгында, өтүнүчүңүз аябай таң калычтуу экен, - деди окумуштуу. - Кадимки ойчулдарга белгилүү ыкмалардын арасында да буга окшош нерселер кездешпейт. Бирок мен сизге кызмат кылам деп сөз берген соң, өтүнүчүңүздү да аткарууга аракеттенемин.

Ошентип Суфий аны менен коштошуп, экинчи таанышын көздөй жөнөдү. Анысы бул чөлкөмдөгү кадыр-барктуу, таасирдүү жана өтө билимдүү юрист болчу. Юрист да колунан келген жардамын берүүгө даяр экенин айтып, өзү дагы шакирт болгусу келгенин жашырган жок.

- Сиз мага шакирт болушуңузду абдан каалайм деңизчи, - деди Суфий адатынча - Бирок мага алгач жардамыңыз керек. Мен сиз- ден төмөндөгүлөрдү аткарып берүүңүздү суранам:

Эгерде сиз качандыр бир кезде мен жөнүндө түрдүү-түстүү имиштерди угуп калсаңыз, өтө акыл эстүүлүк менен менин ишимди жана атымды коргоп бересиз. Буга сиздин гана мүмкүнчүлүгүңүз жетет. Андыктан менин артымда акыйкат колдоочу бар экенине ишенейин.

- Мына ушул маанайда иш алып барууга ыраазымын, - деди юрист - Бирок, чынын айтсам, «Абийирдин адамдары» эсептелген суфийлер да, качандыр бир, атайын уюшулган колдоого муктаж болот деп эч качан ойлобоптурмун.

Акыры аягында Суфий, башта шаар башчысы болуп иштеген, өзүнүн үчүнчү таанышына келди. Шаар башчы Суфийди өтө урматтагандыктан, ага кандай шарт керек болсо түзүп берээрин, өзү да андан билим алгысы келгенин айтты. Суфий болсо ага ыраазычылыгын билдирип, төмөнкүлөрдү сунуштады:

- Албетте, мен сизди шакирт катары кабыл алганга өтө кубанычтуумун. Бирок азырынча мага сиздин башка жардамыңыз керек. Тагыраак айтканда, сиз белгилүү бир жол менен, окуянын жүрүшү жогорку потенциалдуу мүмкүнчүлүктү ачып бере алгыдай иш жасаңыз. Биринчиден, сиз мени ардактуу кызматка орноштурууңузду каалар элем. Ал кызматка менин жөндөмүм жете тургандай болсун, ошондо гана мен мага жүктөлгөн милдеттемелерди толук аткара алам. Бирок сиз мезгил-мезгили менен мени элдин көзүнчө урушуп да, коркутуп да турууга тийишсиз. Анткени элдин көзүнчө мен жөн гана мансап күтүп жаткандай болбоюн.

Шаар башчы макулдугун берди. Болгону ал элдин көзүнчө жеме уккусу келген адамдын да бар экенине таң калды. Арадан жылдар

өтө берди, ал аралыкта Суфийдин көптөгөн шакирттери пайда болуп, өзүнө жетишерлик киреше түшө турган иштерди жөнгө салып алды. Атагы болсо күндөн-күнгө артып баратты. Окумуштуу-филолог досу анын окуусуна каршы өтө аргументтештирилген сындарды айтып турса, ошол эле учурда юрист досу да өз милдетин аткарып, аны коргоп жүрдү.

Акыры Суфий өз кызматын шаар башчысына өткөрүп берээр күн да келип жетти. Ал үч досун тең даам сызууга үйүнө чакырып, эми аларды шакирттикке алууга даяр экенин айтты.

- Чынында ар бир устат кайсыл «окуу методу» мыкты болсо, ошону тандай алат деңизчи, - деп баштады окумуштуу. -Антсе да, эмне үчүн сиз бирибизди сындап тур, экинчибизди коргоп тур, ал эми үчүнчүбүздү коркутуп тур деп өтүнгөнүңүздүн себебин билги- биз келет?

Ошондо Суфий минтип жооп берген экен:

- Мына эми мен сиздердин түрдүү тапшырмаңыздардын себебин чечмелеп берүүгө даярмын. Апгач эске тутуп коюңуздар, ички касиетти бекем сакташ үчүн, биринчи кезекте сырткы касиетти бекемдөө зарыл. Сиздер мени биринчи кабыл алып, ал эми өзүңөр менин окуума эң аягында калып отурасыңар. Анын негизги эле себеби, сиздерди окутууга өтө эле аз убакыт жетет.

Урматтуу филолог досум, мен сизден мага каршы аргументтерди таап, сындап туруңуз деп суранганымдын себеби мындай; Качан гана кандайдыр бир саясатка каршы качып кутулгус оппозиция пайда болсо, адамдар ошол саясатка каршы иш-аракет уюштуруунун ордуна, аны жанагы оппозиционерге жүктөй салышат. Анткени, карама-каршы саясатты ошолор баштап чыкканын жакшы билишет.

Бирок чынында, карама-каршы үгүттөөгө, же оппозицияга өзгөчө таасирленген адамдар да табылбай койбойт. Мындай учурда негизги позицияны колдой турган күч өзгөчө зарыл нерсе. Мына ошол кызматка мен көз-карашы терең деп, улуу урматтуу юристти тандап алдым. Анткени элдер окумуштуу-филологго кандай ишенишсе, мунун пикирине да ошондой эле ишенишмек.

Ошентип сиздердин биргелешкен иш аракетиңиздер суунун шарын сиңирип алган уюл сыяктуу адатта адамдардын көңүлүндө пайда болгон ашыкча талаш-тартыштарды да соруп алып жатты. Жыйынтыктап айтканда, кайчы

пикирлерди өтө кылдаттык менен, коркунуч туудурбай турган алкакка салып, ал эми өз алдынча тал- куу жүргүзүүнү каалагандарга да ылайыктуу жол таап бердик. Сиз- дер эки карама-каршы пикирдин башында туруп, бирок жеңишке жетем дел, өз кызыкчылыгыңыздарды ойлогон жоксуздар. Демек, жыйынтыгында талкуунун баары тең өз жамынчысын тарта албаган жөнөкөй адамдардын колунда кала берди.

Ал эми шаардык администрациядан кызмат сураганымдын жөнү мындай:

Биз өз өмүр Жолубуздун ар бир баскычынан киреше алып келүүгө милдеттүүбүз. Эгерде эл менин кандайдыр бир кызматка ээ экенимди билишсе, анда мен сөзсүз элдин кызыкчылыгы үчүн өз салымымды кошушум керек. Бул нерсе алардын менталитети үчүн да өзгөчө зарыл. Баардык башкаруу системаларында пара бергиси келген, же болбосо, бийликтин расмий өкүлдөрүнө зыян кылгысы келген бузукулар табылат. Ошондуктан менин дарегиме, иш аракетиме атайын бирөө көз салып, ал эмес элдин көзүнчө коркутуп да туруусун кааладым.

Эгерде менин ээлеген кызматым олку-солкудай сезилсе, баары бир муну иштен алат деп ойлошот да, жанагыдай ичи бузуктар мени тынч коюшат. Ал эмес алардын бузуку иш аракети мага кызмат берген башкаруучуга чейин жетиши мүмкүн. Мындай учурда алар ич ара уюшуп, башкаруучуну мага каршы көкүтө баштайт. Бул көрүнүш кимге кандай чара көрүү керек экендигине өз убагында шарт түзөт. Кошумчалай кетчү нерсе, бузукулар мени иштен алабыз деп өздөрүнүн болгон энергиясын коротот да, натыйжада бийликке тийгизип жаткан зыяндары өзүнөн-өзү ачыкка чыгып калат.

Биз, адамдар, бул дүйнөдө өзүбүздүн кылык-жоруктарыбыздын башаты кайдан чыкандыгы жөнүндө эч кабарыбыз жок жашайбыз. Ошондуктан адамзат коому ар дайым акыл-эске сыйбаган, зыяндуу нерселердин таасирине азгырылат. Мындай учурда, айрым бир коргонуу жолдорунун схемасын иштеп чыгуу «Актыкка умтулган адамдар» үчүн сөзсүз жардам берет, же эң эле жок дегенде, отоо чөп сыяктуу каптап бараткан «адашуучулардан» бир аз болсо да арылтат.

Бирок биз мындай методду тандоо менен, эч убакта прогресске жетише албайбыз. Улам «отоо чөптөрдү» отоп жана кийинки жылы да алардын көбөйүшүн күтүп жүрүп, азыркы таз кейпибизден оңолуу мүмкүн эмес. Демек,

мына ушундай кырдаалда бүгүнкү адам- зат кантип, кандайдыр бир рухий ийгиликке жетише алат? Кантип биз чыныгы адам деген атка татыктуу болууга умтулабыз?!..

12. ЖАМАНДАН - ЖАКШЫЛЫК ЖЕ АЗИЛИ ЖӨНҮНДӨ УЛАМЫШ

Качандыр бир мезгилде Азили атту жөнөкөй кол өнөрчү жашаптыр. Анын болгон дүйнөсүн, же жүз күмүш дилдесин бир алдамчы соодагерге берүүгө көндүрүшөт. Тигил дилделерди өзүнүн соода ишине кошуп, эң жакшы пайда таап бермек болот.

Көп өтпөй Азили соодагерге келди да, өзүнүн акчасы жөнүндө маалымат сурады.

- Азили? - деди таң калган соодагер. - Ап жөнүндө өмүрү укпаптырмын. Акча дейсиңби? Эч кандай акча берген эмессиң. Мен азыр полицияны чакыра электе, тезинен көзүмө көрүнбөй жогол. Болбосо, менин акчамды коркутуп алганы жатат деп арызданам.

Байкуш кол өнөрчү мындай ишти кантип жасоо керектигин кай- дан билсин? Же тил кат жаздырып албаптыр, же бирөө жарымды күбө да кылган эмес экен. Азили өзүнө эч кандай жардам бере ал- басын түшүндү да, жепирейген үйүнө кайрылып келди.

Ушул түнү ал кудайга жалбарууну чечип, алачыгынын үстүнө чыкты да, эки колун көктү карай созуп, мындай деди:

- Оо, жараткан, мен сенин адилеттүлүгүңө абдан муктажмын! Мейли, кандай гана жол менен болсун акчамды кайрып бере көр. Мага азыр акча абдан керек. Ишене көр, кудай. Болбосо, билбейм, кантип жашаарымды?..

Кудайдын амири менен, анын жалбаруусун кокусунан өтүп бараткан бир дервиш угуп калды. Анын кийген кийимдери аябай эле ыраңы суук эле.

Ошентип Азили сыйынып бүтөөрү менен дервиш ага келди да:

- Кейибе, мен сага жардам берем. Ар бир эбепке себеп табылат. А балким, кудай сенин өтүнүчүңдү мен аркылуу аткарып берэ- эр, - деди.

Алгач Азили Дервишти көрүп, кадимкидей көөнү айныды. А бал- ким, тигил «жалгыз көздүн» кейпин кийип алгандыр. Ансыз да Азилинин көйгөйү көбөйүп, ушул эле жетишпей турду эле.

- Албетте, сен буга ишенбээрсиң, ошентсе да балким, билип алгың келээр, - деп сөзүн улады дервиш. - Чындыгында элдер мени жек көрүшөт, а мен жалаң гана жакшы иштерди жасайм. Көпчүлүк пенделер жамандык жаратуучуларды сүйүшөт. Мына көрөсүң, сенин көйгөйүңдү өзүм колго алам!.

Ушинтип айткан соң, Дервиш жөнөп кетти. Ошондон көп өтпөй, Азили баягы соодагердин дүкөнүнө жакын барып, кантип акчамды кайтарып алам деп ойлонуп отурган. Аңгыча, күтүүсүз баягы Дервиш пайда болду да, кыйкырып кирди:

- Оо, Азили, менин жан кыйышпас досум! Бүгүн кечинде мен сени үйүмдөн күтөм. Ишенесиңби, акыры сага өзүмдүн кереметтүү сырымды ачып берүүнү чечтим. Мен билген баалуу сырлар сөзсүз сенин жашооңду өзгөртөөрүнө ишенем!.

Чыныда Азили кереметтүү сырга мураскер катары тандалмак тургай, Дервиштин үйү кайда жайгашканын да билчү эмес. Анан калса, дервиштин түрү суук кейпи бир топ ыңгайсыз абалга калтырып, Азили эмне кылаарын билбей турду.

Соодагер болсо жанатан берки ызы-чуунун жөнүн билмекке дүкөнүнөн чыкты да, «жалгыз көз» дервиштин келгенин көрүп, катуу коркуп кетти. Анан калса, Азили дервиштин шакирти экен деген сөз аны аябай тынчсыздандыра баштады.

Ошол эле күнү кечинде Азилинин үйүнө дервиш келип:

- Кана айтчы, соодагер канча акчаңды кайрып берди? - деп сурады.
- Ал мага мурда алганынан да беш эсе көп кайтарды, - деди Азили болуп өткөн окуяга таң калганын жашырбай.

- Андай болсо, - сөзүн улады дервиш. - Ар дайым эсиңе тут! Турмушта көптөгөн жагдайлар бар, адамдар кай бир нерселердин сырты жалтырак болсо эле, андан сөзсүз жакшылык күтүшөт. А чын- чынында жалтырактардын ичи калтырак болуп чыга келет. Тескерисинче, кээ бир түрү суук нерселерди жамандыктын төлгөсү катары сезишет. Бирок, чыныгы турмушта андайлардан жакшылык да күтүүгө болот.

Сенин соодагериңе окшогон жаман адамдар айрым бир маданияттуу кишилердин сыпайы эскертүүсүң укмак да эмес. Мындай учурда, оюнга андан да ырайы суук адамды аралаштырып, коркунуч туудуруу зарыл. Ошондо гана мындайлар өздөрүнүн алсыз экенин сезишет. Акылмандар эң туура айткан:

«Жакшылык жамандык- тан келбейт. Бирок сен таразалап чечим кабыл алаардан мурда, бул чындап эле жамандык деп ишенишиң керек. »

13. КЕРЕМЕТ УЧУРДУ БААЛАЙ БИЛ

Кээ бир адамдар бар, алар уулуу жыландарды жегенди, мык менен бычактын үстүнө жатканды, көмүрдүн чогуун жутканды өздөштүрүп, кесип кылып алышат да, анан өздөрүн Дервишбиз деп аташат. Мындай өнөрлөргө көптөгөн окумуштуулар кызыгып, ал эмес кино пленкаларга тартышкандыктан, алар өздөрүн: «Биз башка дүйнөлөргө тез-тез саякат кылабыз, ошондуктан биздин физикалык денебизге эч нерсе, эч кандай зыянын тийгизе албайт!» - деп далилдешет.

Качандыр бир мындай окуя болгон экен. Эфир мейкиндигинде саякат кылгысы келген бир адам өтө ырахаттануу менен күйүп жат- кан көмүрдү жутуп, андан жалын жана түтүн чыгарып жаткан өнөрпоздордун тобуна келет. Жаңы үйрөнчүк тигилердин кыймыл-аракетин өтө так жана кылдаттык менен өздөштүрдү да, эч кандай кыйынчылыгы жок эле көмүрдүн чогуун жутуп жиберди. Ошентсе да ал эч кандай ырахатты сезген жок. Жанатан бери көз салып турган дервиштердин бирөө анын колун силкип:

- Сен эмне үчүн минтип жатасың? - деп сурады.
- Көзгө көрүнгүс ааламдарга кириш үчүн...
- Ооба, баарын эле туура жасадың, бирок эмне үчүн сен түтүнүн оозундан чыгарбай жатасың? Ал деген эң керемет учур да...

14. ЭМНЕНИ КЫЛБОО КЕРЕК

Суфийлердин окуу функциясы өзүнө кызыктыруу функциясы- нан, же эмоцияларды калыбына келтирүү функциясынан өтө кескин айырмаланат. Көпчүлүк сырттан байкоочулар буга өтө жакшы түшүнө беришпейт. Себеби көпчүлүк адамдар акырындап өөрчүй турган иш-аракетти тажрыйбалоого караганда, тез эле калыпка түшүүнү каалашат.

Эмесе, төмөндөгү окуя мына ушуга мисал.

Дервиш болууну өтө каалаган бир киши жолдун четинде турган бир аялды байкап калды да, кызыгып, жанына барды. Аял абдан сонун жасалгаланган эшектин жалын тарап жаткан эле.

- Эмне кылып жатасыз? - деп сурады аялдан.

- Эшегимди шаарга алып баратам, мен базарга барганда ал дайым жанымда жүрөт.

- Ага минген ыңгайлуу да, ээ?

-Жок, андай дебеңиз, мен ага өмүрү минген эмесмин.

- Эгер минбесеңиз, жөө жетелеп жүргөндөн көрө мага сатаар- сыз? - деди жолоочу.

Ошентип аял эшегин сатты да, тигиге жетелетип берди.

Арадан бир жума өткөн соң, баягы киши менен аял базардын бурчунан жолугуп калышты.

- Айтыңызчы, эшегим кандай жүрөт? - суроо узатты аял.

- Эшегиңизби? Эшек болбой жерге кирсин. Аныңыз чычаңдап, тээп, айкырып, жемден башканы жебей, айтор аябай эле жүдөттү. Билбейм, эми эмне кылам?

- Ай, ай, ай, -деди аял башын чайкап. - Чамасы сиз ага минем деп аракет кылгансыз го!?. .

15. ҮЧ ЖЫЛ ОКУГАН СОҢ

Борбордук Азиялык белгилүү бир Суфий өзүнө шакирт болгусу келген талапкерлерден экзамен алып жатты.

- Кимде-ким, - деди ал. - Окууну эмес, көңүл ачууну кааласа, жаттагысы келбей, талашкысы келсе, бергенге караганда алганды жакшы көрсө, же өтө эле эрки бош болсо, азыр эле колун көтөрсүн.

Эч ким былк эткен жок.

- Абдан жакшы, - деди Суфий. - Эмесе жүргүлө, азыр силерге менин колумда үч жылдан бери окуган айрым шакирттеримди көрсөтөйүн.

Ап жаңы талапкерлерди медитация өтүүчү залга ээрчитип келди. Ал жерде бир нече адамдар отурушкан экен. Устат тигилерге кайрылды да:

- Кана эмесе, ким окугусу келбей, көңүл ачкысы келсе, кимдин чыдамы жетпей, талашканды жакшы көрсө, ким алам, бирок бер- бейм десе, ордуна турсун!

Баягы медитацияда отурган окуучулардын баары тең заматта ордуларынан тура калышты.

Ошондо гана Суфий жаңы талапкерлерге кайрылып, мындай деди:

- Силер азыр көз алдыңарда өзүңөрдү мыкты элестетип жата- сыңар. Эгер бул жерде калсаңар, үч жылдан кийин эмне болооруңарды айта албайм. Анткени, силердин бүгүнкү атак-даңкка умтулган каалооңор гана өзүңөрдү татыктуумун деп сезгенге жардам берип жатат. Андыктан өз үйүңөргө баргыла да, качандыр бир бул жерге кайра кайрылып келүүдөн мурун, терең ойлонгула: Азыркы турган турушуңардан да мыкты болууну каалайсыңарбы, же бул дүйнө силерди элестеткенден да эң начар болууну калайсыңарбы?

16. АНЧАЛЫК КӨП ЭМЕС

Болжол менен алганда, бул дүйнө өздөрүн даанышманбыз деп эсептеген, эссиз, эки жүздүүлөргө толтура.

Улуу Аң-сезимге умтулган бир эгоцентрист адам Суфийлер жайгашкан борборго келди да, кароолчу менен сүйлөшүш үчүн дарбазанын алдына токтоп калды.

- Мен минтип ойлойм, - деди ал. - Бул дүйнөдө чындап Акый- катты издөөчүлөр канчоо экенин көбүбүз биле бербесек керек...

- Мен мына ушул дарбазаны кайтарып турганым жарым кылымдан ашты. Ошондуктан сизге гана, Акыйкат издөөчүлөр жөнүндө, анча-мынча айтып бере алам» - деди кароолчу.

- «Чындап элеби? Айтыңызчы, алардын саны канча?»
- «Сиз ойлогондон, бир кишиге аз...»

17. ДИНИЙ ИШЕНИМ

Качандыр бир белгилүү Суфийге бир топ адамдар келишти. Алар анын кабыл алуусунда болуш үчүн, аябагандай зор аралыкты басып өтүшкөн эле. Суфийдин кереметтүүлүгүнө жана актыгына болгон ишеним аларга күч берип, эчен кырлуу тоону ашууга, чөлдөрдөн кесип өтүүгө, океандарды сүзүүгө, айтор пешенелерине жазылган бардык кыйынчылыктарды көтөрүүгө кайыл болушту.

Ошентип алар, кирээри менен Суфийдин бутуна жыгылышты да: - «Сага өмүр бою кызмат кылууга уруксат бер,» - деп жалдырай башташты.

- Силер мага жана мен эмнени айтсам ошонун баарына ишене- сиңерби? - деп сурады Суфий.

- Баарына кычк этпей ишенебиз!» - дешти алар.
- Абдан жакшы, анда мен силердин ишенимиңердин тереңдигин текшерип көрөйүн. »
- О, устат, текшериңиз бизди! - деп үшкүрүнүштү аны сүйүүчүлөр. Кыскасы шакирттике талапкерлер улам биринин артынан бири сыноого кирип жатышты. Бирок алардын баары тең, Суфий бул жерде жок дегенге ишене албай тургандыктарын аргасыз мойнуна алышып, ал эмес акыр аягында тажап да кетишти.

Ошондо Суфий мындай деген экен: - «Силердин каныңарда ишеним айланып, сезимиңерди да козгоп жатканына карабастан, чын-чынында силер - сөздүн гана кулусуңар. Силердин сезимиңер эч убакта, силердин сөзүңөрдү бышыктай албайт. Ал эми эмне болбосун баарына ишенебиз дегениңер жөн эле бир сөз. Качан гана силерден жокко ишенгиле десем, силер ишене албадыңар. Демек, мунун өзү силердин сезимиңердин тайыз экенин көрсөтөт.

Ал эмес силер, өзүңөрдүн айтканыңарга караганда да көп жаңылышасыңар.»

18. ГУРОУ - ЧЫЧКАНДАРДЫН ЭҢ КЕРЕМЕТТҮСҮ

Качандыр бир жолу, Гуроу аттуу чычкан, бир үйдүн жаны менен чуркап баратып жаш баланын ыйлаганын угуп калды. Анын сергектиги жана боорукердиги аргасыз токтотту. Көз алдында кайгылуу картина турган эле. Башкача айтканда, ошол үй-бүлөнүн атасы от тутантууга аябай аракет кылып жатыптыр, бирок отундар суу экен.

«Мен сизге кандайдыр-бир жардам кылсам болобу? - деп сурады Гуроу.

Тигил адам колу бошобой жаткандыктан, сүйлөй турган чычканга таңырмак тургай, караганга да үлгүрбөй туруп, мындай деди: - «Эгер сенде саман бар болсо, анда колуңан келет. Мен эртерээк балдарды тамактандырышым керек эле, бирок от жагууга менде чакмак жок.»

Гуроу өзүнүн ийинине чуркап барды да, тигил кишиге саман алып келип берди. Көп өтпөй от жалбырттап, балдардын курсагы тойду, айтор баары бактылуу болушту. «Мен чыныгы жакшылык алып келүүчүмүн - деди Гуроу-Андыктан өзүмдүн жакшылыгымдын акысына кандайдыр бир нерсе алгым келет».

- «Сөзсүз, аласың» - деди киши. Ошондой эле ал, Гуроу - деген «улуу жакшылык алып келүүчү» жөнүндө баянды, анын эң зарыл убакта көрсөткөн жакшылыгын, өз балдарына айтып бер- мекке убада берди.

- «Даңк-албетте керек, бирок мен кандайдыр бир, көзгө көрүнө турган нерсе алгым келет,»

Киши ага макул болду да, жаңы бышырылган нандан чоң сындырып берди. Гуроу нанды ийинине сүйрөп жөнөдү. Адатта, мынча тамкты табыш үчүн, аябагандай көп убакыты кетчү, азыр болсо аны заматта бир нече саманга алмаштырды. Эң СОНУН!

Эми ал мындан кийин да, эгер өзүнө кандайдыр бир пайда түшсө, кыйналган адамдарга жардам берүүнү чечти. Ал эмес өзүн- өзү өзгөчө миссия жүктөлгөн ыйыктык катары сезип турду.

Эртеси эртең менен Гуроу кошула эле үйгө кирип, дагы балдардын ыйлаганын угуп калды. Ал балдарга чуркап барып, - Эмне болду? - деп сурады. «Биздин атабыз - темир уста», - деп баштады балдардын бири - Ал акча таап, бизге тамак алып келүү үчүн, өзүнүн устаканасына кеткен. Бирок биздин аябай курсагыбыз ачты. Ошондуктан ыйлап жатабыз».

Гуроуго заматта идея келди. «Менде нан бар - деди ал - Аны силерге берейин. А бирок, силер мага анын ордуна эмне бересиңер?»

Качан ал нанды балдарга сүйрөп келгенде, алар аябай кубанышты да, мындай дешти:

- «Мына бул мискейди ала бер. Сенин бул жакшылыгың үчүн, биздин атабыз деле сөзсүз бир нерсе бермек деп ишенебиз. »

Гуроу мискейди алды да, ийинине көздөй сүйрөп жөнөдү. Жолдо баратып ал балдарга минтип кыйкырды:

- «Унутпагыла, Гуроу- чычкандардын эң кереметтүүсү! Ал бардыгын силер үчүн гана жасайт!»

Канткен менен балдар деген балдар да. Алар курсагы тойгон соң, калай мискейди сүйрөп бараткан чычканды көрүп, аябай каткырышты.

- «Көңүл бурбай эле коюш керек, - деди Гуроу өзүнө өзү, - Башкалар кандай караса шошондой карасын. Эң башкысы, мен өзүм буга кандай карасам, ошол эң туура. Мен, чындап эле жакшылык алып келүүчү экендигимди далилдедим.

Же балким, өзүмдүн бир нече күндүк азыгымды болоор-болбос темирге алмаштырып салдымбы?..»

Ал мискейди үйдүн каалгасы аркылуу алып чыгууга аргасыз болду. Анткени мискей анын ийини үчүн өтө эле чоңдук кылмак. Ошентип ал, астананын алдындагы чоң тешик аркылуу, мискейди сүйрөп өтүүгө жандалбастап жатканда, кандайдыр бир катуу үндөрдү укту. Үн жолдун аркы өйүзүндө жайгашкан сүт фермадан чыгып жат- кан эле. Гуроу мискейди калтырды да, дароо ал жакта эмне болуп жатканын билүүгө жөнөдү. Жакыныраак барган соң, фермер уйду өзүнүн калпагына саап жатканын көрдү. Калпактагы сүттү жанында турган чакага куярда аябай эле көп ысырап болуп жатыптыр.

- «Сен эмне кылып жатасың?» - деп кыйкырды Гуроу.

- «Уй сааган чакам тешилип калды, - деди фермер - А бул чака болсо, уйдун алдына коюш үчүн аябай эле бийиктик кылып жатат. Ошон үчүн айла жок, эски чаканын ордуна калпагымды колдонуп жатам.»

- «Бирок сен досум, минтип саайм деп өтө көп сүттү коромжу кылып жатасың. Эгер мен сага аябагандай кооз, жаңы, жалтыраган мискей берсем кубанаар белең?»

- Албетте, -деди фермер.

Анан ал ага мискейди алып келип берди эле, тигил кыйналбай эле саап бүттү да, Гуроу жөнүндө да унутуп калып, уйканадан чыгып жөнөдү. Буга таң калган Гуроу тигиге чуркап жетип: - Менин үлүшүмдү кандай кыласың? - деп кыйкырды. Фермер каткырып жиберди:

- «Сен болгону бир чычкансың. Мен болсо уйду саап бүткөн соң, мискейди сенин боюң жетпей турган бийик жерге коюп койдум. Андыктан сен эч нерсе ала албайсың. Же колуңдан эмне келет? Башында экөөбүз келишим түзгөн жокпуз да, туурабы?»

- «Бирок оозеки макулдашпадык беле? - каршы чыкты Гуроу.

- «Анда мени сотко жетелеп бар. - киши шылдыңдап күлдү, - Антсең да сага ким ишенет?»

- «Ушул кылганың үчүн, - деп кыйкырды Гуроу, - Мен сенден үйүңдү гана талап кылам. Андан кымындай да аз албайм!»

- «Ой-ой-оой, -фермер үнүнүн болушунча каткырып жиберди. - Эгерде уйду алыш колуңан келсе, ала бер.»

Ушинткен соң, жанатан бери күлкүдөн улам жаак ылдый кую- луп жаткан жашын аарчыды да, уйканадан чыгып кетти. Ал кетээри менен Гуроу уйга мындай деди:

- «Бери кара, энекеси, кожоюнуң эмне дегенин уктуңбу? Бүгүндөн баштап сенин эгең менмин. Ошондуктан, сен ага кандай баш ийсең, мага да ошондой баш ийүүгө тийишсиң.

- «Бир караганда адилеттүү эле чечимдей көрүнөт, - деп мөөрөдү ал, - Бирок бир шарт менен, ал үчүн сен мени жылуу жай жана тоют менен камсыз кылышың керек. Ошондой эле өзүм каалаган учурда мени саап турууга да милдеттүүсүң»

- «Анын баарын учуру келгенде көрөбүз, - деди Гуроу - Азырынча менин артымдан ээрчий бер.»

Ошентип ал, уйдун мүйүзүнө байланган жиптин учунан тиштеди да, сарайдан жетелеп жөнөдү. Көп өтпөй ал бир нерсени байкады, көрсө ал уйду жетелебей эле, бир тоюттуу жерден экинчи жерге которулган сайын, уй аны сүйрөп баратыптыр. Өзүнүн көзүнө өзү тузакка түшкөн чымчыктай көрүнүп кетти да, кайра Гуроу мындай деп сооронду:

- «Мейли, азыр менин үйүм жок. Андыктан кайда барсам да мага баары бир. Эң негизгиси, жылгандын иши - жылган. Бул уй мени сүйрөп баратат деп көңүл буруунун деле азырынча кажети жок. А чынында жиптин учу кимде болсо, утуш ошондо.»

Кыскасы, уй чычканды улам алыстаткандан алыстатып сүйрөй берди, эчендеген талаалардан жана шалбаалардан өтүштү. Аларды көргөн кээ бир адамдар мазактап күлүшсө, айрымдары таң калганын жашырбай жакаларын карманышты. Акырындап өзүн акылдуудай көрсөтүш керек экендигин Гуроу да түшүнө баштады. Ошон үчүн ал дайыма алдынан уй кайтарган адамдар кезигип калса: - «Туура кыласың, эми кичине оңго бурул!», же «Ии жакшы, кудум мен айткандай, бул жерден бир аз солго бурул!» -деген сыяктуу кыйкырып жатты. Бирок бул учурду ал аябай аңдып тураар эле да, көбүнчө уйдун тигиндей же мындай кыймылына жараша башкарымыш болчу

Канткен менен уй ага аябай эле оор жүк болду. Биринчиден, уйду кызыктырган жайыттан Гуроу өзүнө тамак таба алчу эмес. Экинчиден, уйду саай турган убакыт да жакындап келаткандыктан, ага эмне деп жооп берерин билбей,

улам коркунуч күчөй баштады. Анан ал ушул сыяктуу көйгөйлөрдү ойлонуп, улам- улам' - «Жакшы, ушул жерге токто!», «Эң сонун, ошол чөптү жеп түгөт!» - деп кыйкырып келатып, бир топ жоокерлерди байкап калды. Алар көк чөптүн үстүндө эс алып отурушуптур. Уй экөө аларга жакыныраак келди да, Гуроу жоокерлерден бул жерде эмне кылып жүрүшкөнүн сурады.

- «Эгер чычкан да түшүнө алса, - деди алардын башчысы, - Биз Хандын сакчыларынын өзгөчө тобубуз. Бирок бизге бир нече айдан бери акы төлөбөгөндүктөн, көтөрүлүшкө чыгууга даярданып жатканбыз. Муну ордодогулар байкап калышып, тээтигил замбилде отурган хандын кызын коштоп жүрүүгө милдеттендирип коюшту. Азыр борбор калаада күн аябай ысык болгондуктан, кызды шамалдатып жүрөбүз.»

- «Кереметтүү чычкан сиздердин кызматыңыздарда!» - деди Гуроу, аябай сылык ийилип. - Мен - кереметтүү Гуроумун. А бал- ким силер менин башка атак-даңкымды да уккан чыгаарсыңар. Ай- талы, «Мискейлүү чычкан», «Нан берүүчү чычкан», «Чычкан от жагаар» жана башка, жана башка. . . »

- «А сен бизге эмне кылып бере аласың? - деди командир, - От өзүбүздө бар, мискейиңе иче турган эч нерсе жок, ал эмес баарыбызга жетээрлик наның деле жок болуш керек »

- «Менин жакшылык иштерим, - деди Гуроу, - Өз ара алмашууга негизделген жана бул ыкма өтө эле пайдалуу болуп чыкты. Ап эмес мен, «Баары өз ара алмашууга негизделет!» - деген мыйзамды иштеп чыктым десем да болот. »

- «Сага бергенге эч нерсебиз жок, - дешти жоокерлер, бир ооздон.

- «Жок силерде бар, - каршы чыкты Гуроу - Мага өзүңөргө ашыкча жүк болуп жаткан хандын кызын бергиле Анан өзүңөрдүн курал-жарагыңарды сатып жиберип, качып кетпей жаныңар жокпу Кыздын акысына болсо, мына бул уйду алып союп жегиле же сатып алгыла. Айтор эң негизгиси жеке жашооңорду өзгөрткүлө »

- «Качып кетүү, - бул биздин Улуу Урматтуу Ханыбызга каршы жасалган эң оор кылмыш!» - деди биринчи жоокер.

- «Чычкан эч убакта уйдун ээси боло албайт» - таң калды экинчиси.

- «Эх, кайрадан эркиндикке жетишсек кандай сонун болоор эле. » - деп жиберди үчүнчү жоокер.

- «Уйдун өзү буга эмне дээр экен? - суроо узатты төртүнчүсү.

- «Мен болсо, «Баары өз ара алмашууга негизделет» деген мыйзам жөнүндө көбүрөөк билгим келет.» - деди бешинчи жоокер. Ай- тор баары өз пикирин айтып келип, эң аягында командири мындай жыйынтык чыгарды:

- «Чынында булардын баары өтө эле таң калычтуу. Чамасы, кудай, биздин жашообуздун келечеги жакшы болсун деп, кийлигишип жатат окшойт. Келгиле андан көрө уйду алалы, болбосо мен мындан ары бул кыйынчылыкты көтөрүүдөн баш тартам.»

Ошентип алар уйду алышты, сүтүн саап ичишти, кыскасы биз- дин аңгемебизден жок болуп кетишти...

Хандын кызы акыры өзү пардасын ачмайынча, Гуроу да замбилдин жанында үн чыгарбай олтура берди. Качан гана ал жоокерлердин кетип калганын көргөн соң, ээн талаада жалгыз калдым деп ыйлай баштады.

- «Улуу Урматтуум, -деди Гуроу-Эми сиз менин колуктумсуз. Ал үчүн, өзүм ачып жана өзүм ийгилик менен колдонуп жүргөн мыйзамга ыраазы болуңуз. Мыйзам болсо, «Баары өз ара алмашууга негизделет!» - деп аталат.»

- «Бул эмне деген тантык! - деп кыйкырды хандын кызы. - Чычкандар сүйлөбөйт. Эгер сүйлөгөн күндө да, мен жанагыга окшогон мыйзам-пыйзамыңды билбейм. А кокус мыйзам болсо да, анда хандын кызын алмаштыруу жөнүндө эч нерсе жазылган эмес. Анан калса, бул жашоо сен айтканга караганда алда канча мыкты түзүлгөн!»

Бирок, акыры аягында Гуроу өтө чыдамдуулук көрсөттү да, сылык сөздөрдү айтып жатып, эптеп хандын кызын көндүрдү. Ал баягы жоокерлер менен сүйлөшүү учурунда, куурап калган дарактын түбүнөн ийин көрүп койгон эле. Мына ошол жер жаш жубайлар үчүн коркунучсуз жана ыңгайлуу деп эсептеп кызды ээрчитип жөнөдү. «Ак ниет Гуроунун үйүнө кириңиз», - деди ал, өзүнүн колуктусуна.

- «Балким чындап эле акылдуудурсуң, - деди хандын кызы, - Бирок сен, чычкандын ийинине адам батпай турганын унутуп калсаң керек.»

- «Анда сыртта кала бер, - Гуроу чындап туталана түштү. - Айлаң жок тээтигил бутанын түбүнө уктайсың.»

- «Менин курсагым ачты!»

- «Курсагың ачса, алдагы айдоодон сабиз терип же!»

- «Мен деген хандын кызымын, сага окшоп чөп-чар жегидей чыч- кан эмесмин. Мага эң баалуу тамактар, таттуу шербеттер керек!»

- «Баары өз ара алмашуунун негизинде иштейт, - деди Гуроу адатынча, - Эгер сага андай эле таттуу тамактар керек болсо, алгач жапайы жемиштерди чогулт, аны базарга алып барып сат, анан эмне кааласаң ошону сатып же.»

Эртеси хандын кызы күн чыга электе ойгонду да, жапайы жемиштерди чогултууга киришти Анан ал өзүнүн жоолугунан түйүнчөк жасап, ага жемиштерди салды да, Гуроу менен базарга жөнөдү. Базар жайгашкан бул шаарды атасы башкарчу эле Экөө шаарга кирээри менен, хандын кызы кыйкыра баштады:

- «Менден жапайы жемиштерди сатып алгыла! Себеби мага тат- туу жүзүм керек Баары өз ара алмашууга негизделгендиктен, күйөөм мага эч нерсе бербейт.»

Хан өзүнүн кызын үнүнөн таанып калды да, артынан кишилерин жөнөттү. Гуроу болсо бекинип калды Качан гана кызды хандын кабыл алуу залына алып келишкенде, ал ортого чуркап чыгып мындай деди:

- «Улуу Урматтуу Ханым, менин сүйүктүү Кайнатам, мен сизге таазим этем жана өз колуктумду кайтарып берүүңүздү талап кылам!»

- «Кайсыл мыйзамдын чегинде ал сенин колуктуң болуп калды? - деп сурады хан. Чынында, кызы ага өз башынан өткөр- гөндөрүн, эчак айтып берген эле.

- «Баары өз ара алмашууга негизделет» деген бузулгус мыйзамдын чегинде, - деди Гуроу. - Сиз өз өмүрүңүзгө алмашып, мына ушул шаарга ээ болдуңуз. Анткени керек учурда сиз мында жашаган элдердин баарын коргойсуз, алар анын ордуна акча беришет. Айтор ушинтип баарыңар өз ара алмашып жашайсыңар. Анан эм- неге чычкан да алмашкысы келсе, баарыңар шылдыңдап, мындай болууга мүмкүн эмес деп чыгасыңар. Мен силерди, баарыңардын башыңарга сөзсүз келе турган мына ушул мыйзамды сактоого чакырам. Эгер кудуретиңер жетсе, анда аны буза бергиле!»

Хан өзүнүн министрлерине кайрылды эле. алар мындай дешти"

- «Улуу Урматтуум, чынында биз, мындай мыйзам жөнүндө буга чейин такыр уккан эмеспиз. Бирок, азыр терең ойлонуп көрүп, мындай кырдаалга туш болбогон бир да учур, бир да адам жок экенине

көзүбүз жетти. Ошондуктан, бул - буга чейин белгиленбеген, ошен- тсе да өзгөрүлбөй турган мыйзам деп жыйынтык чыгарабыз.»

- «Эмне, бул жерде ушул бети жок чычкандан мени бошотуп ала турган бирөө жарым жокпу!» - деп кыйкырды ачууланган хан. Анын көзүнө, Гуроу мыйзамчыларга жаңы эле бир мыйзамды үйрөтүп, анан каалаган учурда дагы башкасын таап чыга тургандай көрүндү.

Ошондо гана, сарайда көп жылдан бери жүрүп, бирок дайыма табышмактуу сүйлөгөн бир дервиш, хандын жанына акырын басып келди да, кулагына бир нерселерди шыбырап кетти. Заматта хандын ууртунда жылмайуу пайда болду. Анан ал чечкиндүү түрдө мындай деди:

- «Мыйзамчылар да туура дешти, ал эмес дервиш да колдоду!

19. ИЧКИ БАЙКООЧУ

Роба аттуу түлкү өзү менен аябай сыймыктанчу жана ал өзүнүн баардык пикири - чындык экенине да ишенчү

- «Пикир - бул, акыры келип эле менден башка майда жандыктардын ишенген байлыгы болуп кала берет» - дечү Роба. Бир жолу ал, мына ушул ойду таразалап отурса, бир топ жөжөлөр жем чокуп жеп, жолдо баратышыптыр Алар Робаны көрө калышты да, адаттарынча алды-артын карабай, какылыктап качып жөнөштү.

Түлкү болсо алардын артынан түштү. Качан гана тигилер, кутулууга мүмкүн эмес экенин сезип топтоло калышканда, алардан эмне болду деп сурады.

- «Биз сенден коркобуз, себеби сен бизди жеп коюшуң мүмкүн, ошондуктан качып жөнөдүк» - дешти жөжөлөр.

- «Бул болгону силердин гана пикириңер, -деп жооп берди Роба. - А чындыгында менде эч кандай деле каар жок. Ишенип койгула, мен силерди жемек деле эмесмин. Бирок силерди буга ишендириш үчүн, алгач төмөнкү тажрыйбаны жасоо зарыл. Кана эмесе, колуңардан келген мүмкүнчүлүгүңөрдү пайдаланып, силер менин жиниме тийип көргүлө».

Жөжөлөрдүн ишенчээктиги заматта дүүлүктүрүп жиберди да, алар аны чапкылай башташты, тумшуктары менен чокуп киришти, анан буттары менен таш шилеп, тепкилешти. Айтор, Роба унчукпай туруп берген сайын тигилер күч алгандан-күч ала берди. Каткырык- тары да бийиктегенден-бийиктеп баратты.

Аңгыча түлкү күтүүсүз ырылдап жиберди эле, жөжөлөрдүн баары коркконунан кайра качып жөнөдү. А Роба болсо, аларга мындай деп кыйкырды:

- «Мына эми мен, эмне үчүн түлкүлөр жөжөлөргө аңчылык кылаарына түшүндүм. Эгер алар аңчылык кылбай койсо, жөжөлөрдүн баары силерге окшоп кутуруп кетип, түлкүлөрдүн жашоосу чыдай алгыс абалга жетмек экен. Сырттан байкоочуларга болсо, түлкүлөр дайыма силерге биринчи кол салгандай сезилет.»

20. УШУЛ ТУУРАБЫ?

Жакынкы күндөрү эле бир адам, өзүмдүн жашоомду текке коротуп жатам деген чечимге келет. Үй күтүү, машина минүү, жумушка барып келүү ага кадимки эле көнүмүш адаттай сезилет. Мына ошол себептүү ал, баарын таштап, өзүнүн диний ишенимине көңүл бурууну максат кылат.

«Куш уйку салганга көндүмбү, дааратты туура алдымбы, баардык келмелерди калтырбай айттымбы, кийген кийимим молдолордукуна окшошпу, арам тамактарды жеп алган жокмунбу, намазым каза болгон жокпу» -деп, айтор кыбыр эткендин баарына көңүл бура баштайт.

Ошентип арадан бир нече убакыт өткөн соң, ал чыныгы акылман суфийге жолугуп калды да, мындай деп сурады:

- «Мен өзүмдүн күнүмдүк тиричилигимди таштап, динге моюн сунсам деле, өмүрүм текке короп жатканын сезип турам. Азыр мен жөн гана намаз окуп, башкалар деле кылчу көнүмүш нерселерди жасап жаткансыймын?..»

- «Сизге эмне кылуу керек экенин айтып бере алам, - деди акылман суфий. - Эгер чыныгы «актыка» умтулсаңыз, ыр ырдоого таянганды токтотуңуз жана кийим менен тамакка көңүл бурбаңыз. Ошондой эле, музыка, бий, төлгө, кудай жөнүндөгү китептер, ар кайсы диндер, шарактаган достор жана ушул сыяктуулар, мага жакшылык алып келет деп элестеткенден кутулуңуз.»

- «Укмуш экен, - деп оозун ачты, тигил киши таң калганын жашырбай. - Анан ушундай кылсам эле чыныгы акылман боломбу?»

- «Жок, - деди суфий. - Бирок, сиз мурда туура деп жасап жүргөндөрүңүзгө салыштырганда, бир аз жылыш болот...»

21. ХАНДЫН УУЛУ АРГЫМАК - ХАН

Илгери-илгери атактуу хан жашаган экен жана анын уч сулуу кызы болуптур. Биринчисинин аты - Силькен, экинчиси - Перл, ал эми эң кенжесинин аты - Зефира эле.

Бир жолу хан өзүнүн кыздарын чакырды да, мындай деди:

- «Кыздарым, мага кулаксалгыла. Силерди күйөөгө узата турган да мезгил келип жетти. Эң улууң - ордо акынына турмушка чыгасың, ал ошондой эле атактуу баатыр. Ортончуң - менин туу кайтаргычыма чыгасың, ал да кайра тартпас эр жүрөк. Ап эми үчүнчүңөрдү болсо..., мейли бул жөнүндө маселеге кийинчерээк кайрылабыз.

Ошентип, белгиленген убакыт да жетип, эки улуу кызын күйөөгө узатты. Алардын тойу эки жолу тең кырк күн, кырк түнгө созулду. Тойдо баары болду; дастаркон жайнаган тамактын түрлөрү, оюн-зоок, ыр-бий, белек-бечкек, айтор, болуп көрбөгөндөй.

Той бүткөн соң хан өзүнүн жакын вазирине кайрылып, мындай деди:

- «Мен чынын айтсам куру бака-шакадан аябай чарчадым. Чамасы мага аңчылыкка чыгып эс алуу зарыл деп ойлойм.»

Анан алар ошол эле күнү көптөгөн жан жөкөрлөрдүн коштоосунда аңчылыкка жөнөштү да, кечке жуук бийик дөңдүн чокусунда жайгашкан, эски сепилге келип жетишти.

- «Ушул жерге биз түнкү өргүү жасайбыз,» - деди хан. Анан ал жаңы эле эс алмакчы болуп жатканда, кайдан-жайдан экени белги-сиз, чоңдугу мунара сыяктуу дөө пайда болду.

- «Сага жакшылык каалайм!» - деп кобурады хан.

- «Бактың бар экен, эмнеге сен мага жакшылык кааладың? Болбосо мен сени тирүүлөй жеп коймокмун!» - каарданды дөө. Хан суроо узатты:

- «Мен сен үчүн кандай жакшылык кыла алам?»

- «Жок, жок, азыр мага эчким, эч кандай жакшылык кыла албайт, - деди дөө, - Себеби, мени кудум сен жаткан жердин түбүндөгү чоң кудукка дуба менен байлап коюшкан. Ал жерден чыгууга болсо эл жаткандан кийин гана уруксат берилген. Ошондуктан кол салып жейин десем эч кандай тирүү жандык табылчу эмес. »

- «Мен буга абдан кубанычтамын, - деди хан. - Бирок, мына ушундай керемет мүмкүнчүлүк менен, элдерди «жан алгычтан» сак- тап жүргөн кандай адам болду экен? Мындай иш Дауттун уулу Сулайман пайгамбардын колунан келчү эле. Антейин десең, анын да бул жарыкчылыкта жашабай калганына көп заман болду. »

- «Сен улуу кыздарыңды күйөөгө узатып той кылып жатканда, сага салам айтып кыйкырган кыска бойлуу дервиш эсиңдеби? - деп сурады дөө, - Мени дубалап байлаган мына ошол болчу.»

«Баягы дервишти?! - хан чочуганын жашырбай катуу кыйкырды. - Бирок, мен анын көрсөтмөлөрүнүн бирин жасабасам да, мага эч зыян кылбады эле го?»

- «Сенде дагы бир мүмкүнчүлүк бар экен, - деди дөө, - Себеби, ал ар дайым эки жолу кайрылат. Мага да өзүңдүн жаман адаттарыңдан баш тарт деп, эки жолу буйрук берген. Бирок мен анын кандайдыр бир керемет күчкө ээ экенине ишенген эмесмин.» Булардын баарын айтып бүткөн соң, дөө оор үшкүрүнүп алды да: - Эми мен өзүмдүн кудугума кайра кетишим керек - деп, заматта жердин алдына сиңип кетти.

Эртеси эртең менен хан, күн чыга электе ойгонуп, шашылыш ордосуна кайтып келди. Ал жаңы эле кабыл алуучу залдагы такты- сына отуруп, жыйындын башталышы жөнүндө жар чакыртып жат- канда, күтүүсүз бет маңдайында баягы дервиш пайда болду.

- «Хан! - деди ал. - Мен сага белек алып келдим. Сен өзүңдүн улуу кыздарыңды өтө эле шашылыш күйөөгө узаттың. Күйөөлөрү белгилүү адамдар экенине макулмун дечи, бирок, баардык иш дервиштер менен кеңешилбей жасалганын мойнуңа ал. »

- «Туура, - деди хан. - Ал үчүн мени кечирип коюшуңду суранам.»

- «Макул, сенде дагы бир мүмкүнчүлүк бар. Бирок, бул жолу шарт аябай эле оор. Мына бул менин жетегимдеги аргымакты алгын да, ага өз кенже кызыңды күйөөгө бер!»

Хан өзүнүн уккан кулагына ишене алган жок, ошентсе да буйрукту эки кылбай аткарууну чечти. Көп өтпөй ал кенже кызын атканага жаша деп жөнөттү. Зефира атканага кирээри менен, ал жер бүт шарты бар, жашоого ыңгайлуу сарайга айланып калды. Көрсө, жанагы аргымак сыйкыр менен дубаланган өтө

сымбаттуу жаш жигит экен. Дубанын шарты боюнча, эгер анын жанында сулуу кыз отурса гана, ал адамга айлана алмак.

- «Чындыгында мен -ханмын, хандын уулумун, - деп түшүндүрдү ат кызга. - Мен бул жерде, ишеничти актоого татыктуу болууну - окуп, үйрөнүп жатам. Аны мына ушундай гана ыкма менен окутса болот. Ошон үчүн эсиңден чыгарба; сени эмне деп гана азгырышпасын, сен эч убакта, менин адам экенимди ачпоого тийишсиң!»

Зефира ант берди. Элдин арасында «Зефираны атка күйөөгө бериптир», же «кандайдыр бир кулга тийиптир» деген имиштер тараса да, ал сыр берген жок.

Ошентип, хан жыл сайын өткөрүүчү, күч сынашуу майрамы баш- тала турган күн да келип жетти. Анда мен кыйынмын деген баатырлар өздөрүнүн жоокердик өнөрлөрүн көрсөтүшө турган. Хандын улуу кыздары Перл менен Силькен, күйөөлөрүнө аябай сыймыктануу менен карап жатышты. Күйөөлөр болсо, өздөрүнүн «эң мыкты баатыр» деген наамдарын коргош үчүн, толук жоо-жарагын байланып жекеге чыгышты.

- «Сиңдим, биз сенин күйөөң жөнүндө бир имиштерди уктук, - дешти алар Зефирага, - Мейли, азыр мистикалык теманы сүйлөшө турган учур эмес, андан көрө кармаштын эң мыкты деген чеберлерине суктанып, жигиттердин эрдигине көңүл буралы. »

Кармаштан-кармаш, чабыштан-чабыш кызыган сайын, «ордо акыны» менен «туу кайтаргыч» өздөрүнүн атаандаштарын артка калтырып баратышты.

Ураан менен сүрөөндөр болсо, бул башы Гераттан аягы Бадах- шанга чейин угулуп турду. Жаалардын ышкырыгын, найзалардын түрсүлдөгүн, кылычтардын шакылдагын - такалардын такылдагы менен үзөнгүлөрдүн шыңгыры коштоп, калаа калабага түштү. Хандын күйөө балдары болсо, бүтүндөй улуу тоолуу Азиядан келишкен нечендеген баатырларды улам жеңип алып жатышты. Ошентип, бир кармаштан кийин экинчи кармаш уланган сыяктуу эле, бир кыйкырыктан экинчиси күч алып, биринчи кол чабуудан экинчиси бийик- теп, айтор жапырт бир дем менен толкунданган маанай күчөй берди. Зефира болсо улам: «Менин күйөөм - хан, хандын уулу, эгер кааласа жекеге чыгып баардык атаандаштарын жеңе алат» - деп, эжелерине мактангысы келет. Антейин десе, күйөөсүнө ант берген.

Таймаш баш аягы үч күнгө созулмак эле. Экинчи күнү кечинде Аргымак хан колуктусуна мындай деди:

- «Ханышам, эртең мен жекеге чыгам. Албетте, сен менин эрдигимди көрүүнү аябай каалайсың, аны туюп турам. Буйурса, эрдигимди да эртең көрөсүң. Бирок алдын-ала эскерте кетүүчү өтө зарыл нерсе бар, бул экөөбүз үчүн тең эң бир оор сыноо болот. Эсиңде болсун, канчалык сени азгырышпасын, мен сенин күйөөң экенимди эч кимге айтпа. Сактыка кордук жок дейт, мына бул аргымактын үч тал кылын сага калтырам. Эгер мен аябай эле керек болсом, алардын бирөөсүн күйгүзөсүң. Унутпа, болгону- үч эле тал кыл бар!»

Эртеси эртең менен жарчылар жар чакырып, мөөрөйгө жакын- дап калышкан баатырлардын аттарын атай баштады. Аңгыча эл- дин ортосуна, темир тулга кийип - жүзүн жапкан, минген атына кий- ген сооту жарашкан, табышмактуу бир баатыр чыга келди. Зефира

аны көрүп эле, аргымактын элесинен улам күйөөсү экенин жазбай тааныды.

Ошентип, Аргымак хан бир эле учурда өзүнүн эки бажасы менен тең кармашка түшүп, ээрге ыкчам отургандыктан найзасын да, кылычын да, айбалтасын да ойнотуп жатты. Арадан бир нече убакыт өтпөй, эки бажасы тең жеңилип, аттарынан кулады. Зефиранын эжелери болсо, жеңилүүнүн ызасынан улам чыккан көз жаштарына карабастан, табышмактуу чабандестин ким экенин билсек деп, ич- тери күйө баштады.

Аргымак хан кармашты токтотпой, улам мөөрөйгө чыккандарды кезеги менен жеңип, ал эмес айрым учурда өзү жалгыз топту жара баштады. Буга кубанган Зефиранын акыры аягында чыдамы түгөндү да, жанында отурган атасына мындай деди:

- «Ата, бул деген - хан, хандын уулу, менин күйөөм болот. Мага ал жөн эле атка кубулуп алып үйлөнгөн. Азырынча биздин эркибизди сынаш үчүн, аны аттүрүнө айлантып, сыйкырлап койгон.»

Хан бул атты дервиш бергенин эстеди да, кейий баштады:

- «Кызым, бул аябай коркунучтуу иш. Сен сыноону көтөрө ал- бай сөзүңдөн жаңылыштың. Мен сен үчүн да, үй бүлөбүз үчүн да аябай чочулап жатам. Чынында биз сени начар тарбиялаган экен- биз. Анткени мына ушундай оор сыноодо анын баары ачыка чыгып калды.»

Хан ушул сөздөрдү айтып бүткүчө болбой, Аргымак кармаш талаасынан күтүүсүз чыгып кетти. Буга анчейин түшүнө бербеген Зефира, кечинде үйүнө келсе, күйөөсүнөн болгону алакандай кат калган экен жана анда минтип жазылыптыр:

- «Кармаш учурунда денем шалдырай баштаган соң, сен ким- дир бирөөгө менин сырымды айтып бергениңе түшүндүм. Ошондук- тан да, тезирээк кармашты токтотууга аргасыз болдум. Кечирип кой, чамасы биз эми эч качан көрүшө албайбыз!»

Зефира бир нече саат ыйлап отурду да, күтүүсүздөн баягы Аргымак берген үч тал кылды эстеди. Алардын бирин күйгүздү эле, көз ачып жумганча анын алдында дөө пайда болду. Чынында бул дөөнү атасы аңчылыка барганда жолуктурган эле.

- «Мен сени чакырган жокмун», - деди Зефира.

«Чамасы сен бул кылды күйгүзөөрдө, аябай эле жаман нерселерди ойлонсоң керек, - деди дөө, - Анткени бул кылдар сенин ойуңа жараша гана иш алып барат. »

- «Анда мен сенден кантип кутулсам болот?»

- «Бир гана баягы дервишти чакырып.»

Ошентип, Зефира дервишти чакырыш үчүн экинчи кылды күйгүздү. Көз ирмемдин аралыгында дервиш пайда болуп, дөөнү өзү менен кошо жер алдына алып кирип кетти. Анан Зефира өзүнүн бардык ой кыялын топтоп, күйөөм кайрылып келсин деп кудайдан тилеп, чын ниети менен үчүнчү кылды күйгүздү эле, заматта Аргымак хан пайда болуп, мындай деди:

- «Бүттү! Эми эч нерсе кылууга мүмкүн эмес. Мындан ары мен ат болбойм, адам болом Болгондо да, хандын уулу - хан болом! Биз экөөбүз, эми өмүр аягына чейин бактылуу жашайбыз. Бирок, эч убакта эсиңден чыгарба; Эгерде сен үч тал кылды экөөбүздүн бактыбыз үчүн гана жумшабай, башка кызыкчылыгың үчүн жумшаганыңда, анда анын пайдасын башкалар да көрмөк!..»

22. ЖАШЖАНАКАРЫ

Он жылдын аралыгында өзүм күбө болгон эки кагылыштуу окуя, мага төмөнкү нерсени түшүнүүгө жардам берди; Көрсө, биз адамдар кандайдыр бир нерсеге, көбүнчө бир тараптуу гана баа берет экенбиз.

Мен кызмат мөөнөтүмдү өтөп жүрүп, шейх Кака Анвардын кабыл алуусуна катышып калдым жана анын көрсөтмөлөрүн мүмкүнчүлүгүм жетишинче аткарып жүрдүм.

Бир жолу кырк жаштардагы кишинин келээри жөнүндө айтышып, аны шакирттике кабыл алуу керектигин абдан сунушташты. Ошентип биз күткөн киши келип, кенен кесири бир эки саат аңгемелешти да, Кака Анвардын жоопторуна канааттанбагандыктан, мындай деди.

- «Мен окульттук, мистикалык, рухий, диний жана башка ушул сыяктуу маселелерге келгенде, өтө тажырыйбалуу адаммын. Ал эмес көптөгөн атактуу акылмандардын кабыл алуусунда да болдум. Бирок, негедир азыр биз сиз менен такыр эле эки башка тилде сүйлөштүк. «Ак ниеттүүлүк-чындыктын канынан жаралган» деп коюшат эмеспи, ачыгын айтсам сиз мен үчүн азырынча аябай эле жаш экенсиз. Ошондуктан сизден мага пайда жок. »

Муну айткан соң, ал өз жолуна түштү. Кака Анвар да бул көрүнүшкө эч кандай түшүндүрмө берген жок. Арадан он жыл өткөн соң гана, баягы киши кайрадан Кака Анвардын үйүнө кайрылып келди Бул мезгилдин ичинде, ал өзүнүн туюмуна ишенип, дагы канчалаган китептерди окуптур, акылмандар жөнүндө толтура имиштерди чогултуптур, ар түрдүү агымдарга катышыптыр, айтор кылбаганы калбаптыр.

Жазмыштын буйругу менен, мен да ошол күнү устаттын үйүндө элем.

- «Сиз менден эмнени каалап жатасыз?» - деп сурады Кака Анвар.

Тигил киши мындай деди. - «Бул үчүн өмүрүмдүн он жылын сарптасам да, мен эми түшүндүм. Көрсө мен издеген киши бир гана сиз экенсиз, жана мен сиздин гана артыңыздан ээрчишим керек экен!»

- «Айткандарыңызга кошулам, - деди Кака Анвар. - Бирок тилекке каршы, сиз үчүн азыр орун жок! Арадан он жыл өттү, мына ошол мезгилде менин сизге пайдам тиймек. А сиз анда, мени аябай жаш экен деп ойлодуңуз. Азыр болсо сиз мен үчүн аябай карып калганыңызды көрүп турам. Сиз менин артымдан эрчишиңиз керек эле, азыр ээрчий албайсыз, же мен сиз үчүн пайдасызмын.

Себеби, сиз мындан он жыл мурун туура деп эсептегендер - мына бүгүн туура, тескерисинче, сиз бүгүн туура экен деп эсептегениңиз - мындан он жыл мурун туура болчу!?!..»

23. МААРА

Бир киши ким деген гана устаттарга барбасын, баары аны шакирттикке татыксызсың деп табышты. Анан ал бүтпөгөн узак жол басып, ашуусу бийик тоону ашып, тартпаган азапты тартып, акыры аска боорундагы жалгыз үңкүргө келди. Анда бир дервиш жашачу жана анын «өтө зор сыйкырдуу күчкө ээ» экенин көп угаар эле.

Ошентип, ал эптеп дервишке жетти да, ага мындай деди:

- «Мен бар болгону сизге кызмат кылууну гана каалайм. Анан сиз жыргалын көрүп жаткан «Эң Улуу Аң Сезимден», бир азыраак тапсам жетет эле. Бул дүйнөнүн бардык момун адамдары менен, сиз да, ошол жыргалдан бөлүшүүнү кааласаңыз керек деп, терең ишенем!»

- «Көзүмө көрүнбөй тезирээк жогол!» - деп кыйкырды дервиш, жооп бергендин ордуна.

Жолоочу алгач түшүнбөй да калды. Анан айласы жок, тоодон түшкөн жалгыз аяк жол менен, кыбырап артына кайтты Качан гана ал түзгө түшүп артына бурулса, дервиш ага кол булгап чакырып жатыптыр.

- «Түшүнүктүү, - деди ал өзүнө өзү, - Бул деген, шакирттике талапкерлердин эркин текшериш үчүн колдонулчу, эң белгилүү сыноолордон тура.»

Чынында анын дарманы таптакыр калган эмес эле. Ошентсе да үзүлбөгөн үмүт менен, асканын чокусун көздөй кайра тырмалап жөнөдү. Акыры аягында эптеп үңкүргө жетти да, бир дем алганга жарабай, дервиштин бутуна сулк жыгылды.

- «Дагы бир нерсени унутупмун, - деди дервиш, - Жанагы өзүңдүн «сынап жатса керек» деген кеңкелес ойлоруң менен, мындан кийин бул тарапка кадам таштайм деп да кыялданба!»

24. БАСЫП ЖҮРГӨН КИТЕП

Улуу Акыйкатка жетүүнү каалаган адамдардын тобунда, бир киши Шейх Моджудиге каршы сүйлөп жатты Арасынан бирөө ага кошулбай турганын

билдирди: - «Менин байкашымча, сиз Моджудини такыр көрө элексиз, же такыр сүйлөшүп көрө элексиз.»

- «Мен ал жөнүндө сиз ойлогондон да көбүрөөк билем, - деди нааразы болгон неме. - Ага жолукмак тургай сүйлөшүп да көргөм Ап эмес, мага ал өтө эле үстүртөн жана чектелген көрсөтмөлөрдү берүүгө аракет кылган. Чынында мен анын бир да көрсөтмөсүнө баш ийеин деген оюм жок Тескерисинче, мен анын тайыз экендигин далилдегим келет.»

Бул көрүнүш, ошол жерде катышып отургандардын баарына өзгөчө таасир берди жана алар бул кишиден окуп-үйрөнөлү деген чечимге келишти. Анан калса, баягы кишинин шейх Моджуди жөнүндөгү пикири баарынын жалпы пикирине айланып кетти.

Бир жолу, алардын адаттагыдай дагы бир жыйналышына, жер кезип жүргөн белгисиз дервиш катышып калды. Анан ал шейх Моджуди жөнүндөгү пикирлерди угуп отурду да, баягы кишиден мындай деп сурады

- «Сиз мынчалык нааразы болгудай, Шейх сизге эмнени жеткирем деп аракет кылды экен?»

- «Ал мага, «эгер сен менин эки шартыма көнсөң, мен сени окут- канга макулмун» деп айтты. Биринчи шарты боюнча, мен эч убакта нааразы экенимди билдирбөөгө тийиш элем жана бул тапшырманы аткаруудан баш тартпашым керек экен. Ап эми экинчи шартында, мен анын уруксатысыз окууну таштайм деп аракет кылбашым керек. Ошону менен катар, өз алдымча «Улуу Акыйкатты» издөөгө да, бөлөк адамдарды окутканга да укуксуз элем.»

- «Ошол үчүн эле сиз аны таштадыңызбы?»

- «Ооба, ошон үчүн мен аны таштагам.»

- «Кантип сиз түшүнгөн жоксуз? - деп сурады дервиш, - Көрсө, Шейх сизди бир эле өркүндөп өсүүчү каражаттар менен гана кам- сыз кылбастан, ошондой эле ал, сиздин эң негизги мүнөздөрүңүздү да сүрөттөп берген тура. Айталы, бир нерсеге тез нааразы болгон - алсыздыгыңызды, арыз муңга жакындыгыңызды, аракет кылып да көрбөстөн бир нерседен тез баш тартаарыңызды, анан башка жол издей баштаарыңызды, айтор, эң негизгиси - баамыңыздын жок экенин айтыптыр. »

- «Мына сага! - деп, башын мыкчыды баягы киши, - Эмне үчүн мен түшүнбөдүм? Эмнеге мен калып калбадым?! Эгер, Шейх менин кандай адам

экенимди билип турса, анан эмне мени эптеп көндүрүп алып калган жок? Жок дегенде сиз азыр чечмелеп жетчиргендей кылып, түшүндүрсө деле болмок да?»

- «Кептин баары мына ошондо, - деп сөзүн улады дервиш, - Себеби, ар бир кишиде ар дайым мүмкүнчүлүк болот. Ал сизди кан- тип сүрөттөп берсе, дал ошондой учурду сиз өз көзүңүз менен көрөсүз. Качан гана көрмөйүнчө, сиз анын өзүңүзгө берген мүнөздөмөсүнө гана пайда келтиресиз. Тагыраак айтканда, ага нааразы экениңизди билдиресиз, ага каршы пикир айтасыз, ал жөнүндө ар кандай сөз таратасыз, көрүнгөн агымга чабылып-чарпыласыз жана мына ушул сыяктуу жолдордон чыкпайсыз. Эгер кимде-ким байкай алса, сиз, анын чыныгы Даанышмандыгынын - бирден бир далилисиз! Ал эми сиздин жолдошторуңузга окшогон баамы жоктор үчүн, сиз - «басып жүргөн китепсиз». Ап китепти мага окшогон айрым жолоочулар гана көрүп калып, бардык жолдошторуңузга окуп бериши мүмкүн.»

25. ООЗ АЧПООНУН МӨӨРҮ

«Качан гана адам, билимдин «Улуу Акыйкаттыгына» жетишкен- де, анын эриндерине ооз ачпоонун мөөрү коюлат», - деген сөз бар. Бирок өзү бул жөнүндө да айтпайт. Болгону ал, азаптын жолу аркылуу өзү башынан өткөрүп жетишкен ийгилигине, башкалар да кыйынчылык аркылуу жетүүсүн каалайт. Мына ушул жол менен окуусун улантсын дейт да, анын негизги себептери жөнүндө да ооз ачпайт. Көбүнчө андайлар өздөрүнүн иш аракетин табышмактуу жасап, колунан келишинче өздөрүндөгү ички сырларды, өзгөрүүлөрдү билдирбөөгө аракет кылышат. Эмесе бул айтылгандар төмөнкү аңгемеде мындайча сүрөттөлгөн;

Качандыр бир мезгилде окумуштуу-врач жашаптыр. Ал сыркоологондорду сакайтыш үчүн бар болгону көзүн гана жумуп койчу. Ошол учурда анын көз алдына, кантип дарылоонун жолдору картина сыяктуу тартыла калаар эле.

Күндөрдүн биринде ага адаттагыдай эле бирөө дарыланганы келет да, өзүнүн чоо жайын түшүндүрөт. Врач адатынча көзүн жумуп, төмөнкүдөй картинага күбө болот: Көрсө тигил өзүн өлтүрө турган кандайдыр бир ууну жеп алыптыр. Ал ууну уу менен гана дарылоо керек болгондуктан, врач андай жолго бара албашына түшүнүп, жөн гана мындай дейт:

- «Тилеке каршы, мен сизге эч кандай жардам бере албайм. Сиз айыккыс дартка жолугупсуз, андыктан үйүңүзгө кете бериңиз.»

Муну уккан киши катуу капа болду. Анан ал үйүнө кайтып келатып, жолдун жээгине эс алмакчы болуп отурду да, ошол бойдон ук- тап кетти. Оозу ачылып калгандыктан аңгыча уулуу курт ичине сойлоп кирди. Киши капыстан сезе калып, шашылып турду да, куртту түкүрүп салууга аракеттене баштады. Бирок ал антип минтип түкүргөнчө курт чакканга үлгүрдү. Бир нече убакытка чейин киши өзүн жаман сезип жатса да, акыры аягында ал толук сакайып кеткенине түшүндү.

А баягы акылман врач уу жөнүндө айтпай, тигини коргоого кан- чалык аракет кылбасын, кайра өзү шылдыңга калды. Анткени бул окуя өтө белгилүү болуп кетти да, курт чаккан киши болсо, жолуккан адамдын баарына минтип мактангандан тажаган жок: - «Силердин эң кыйын деген врачыңар, менин дартыма жардам бере албай койду эле, аны жөнөкөй эле бир курт айыктырды...»

26. АК КАЛПАКЧАН АДАМ

Ним Хаким колунан андай деле иш келе бербеген адам эле. Бир жолу ал, кандайдыр бир үйдүн жанынан өтүп баратса, андан бир топ адамдар чыгышты да, аны токтотушту.

- «Суранабыз, үйгө кире кетиңизчи, - дешти алар - Биздин кожейкебиз аябай ооруп жатат, ошону көрүп берсеңиз эле болот.»

- «Эмне үчүн мен көрүшүм керек?» - таң калды Ним Хаким.

- «Себеби, өткөндө бир акылман киши анын оорусун көрүп: «Муну жерден эки метр бийик турган, ак калпакчан киши гана айыктыра алат» - деп айткан. Анан биз ошондой кишини издеп жүргөнүбүздө сиз жолуктуңуз, кийген калпагыңыз да ак, ал эмес боюңуз да эки метр экен. Чынын айтсак, биз сиздин калпагыңызды пайдаланып көрсөк дейбиз.»

- «Таң калычтуу», - деп ойлонду Ним. Акыры ал үйгө кирди да, оорукчандын аяк жагына көчүк басты. Качан гана ал тигиге бир саам карап турган соң, сыркоо аял өзүн жакшы сезип, ал тургай керебетке отурганга жарап калды.

- «Көрсө мен тубаса дарыгер экемин!» - деди ал өзүнө-өзү. Чынында ал жөн гана аспап катары колдонулган болчу Анткен менен бул көрүнүш, аны кийинки кызыктуу окуяларга кириптер кылды

Ошентип ал, «менин учурдагы жашоом жөн гана бош убакыт коротуу экен, андан көрө дүйнө кезип чыныгы доктор катары таанылышым керек», деген чечимге келди. Бул үчүн алгач наабайчыга келип, жолго жетээрлик нан жаптырды да, анан Ним Хаким сапарга аттанды.

Көп өтпөй ал өзү жөнүндө эч ким эч нерсе билбеген жерге келди. Байкаса жергиликтүү элде бир чоң көйгөй бар экен Тагыраак айтканда, аябай каардуу бир жапайы пил, алардын эгин талабасын тынымсыз талкалап, ал эмес алдынан чыккан адамдарды да теп- сеп, өлтүрүп жатыптыр. Муну көргөн Ним Хаким: - «Менде баардык ооруларды сакайтуучу касиет бар», -деди да, пилдин келишин күтө баштады. Аңгыча көчөнүн чак ортосунан кандайдыр бир заардуу кыйкырык угулду. Котологон элдердин баары заматта алды артын карабай качып кетишти. Бул, оорукчандын керебетинде отурганга караганда алда канча коркунучтуу экенине түшүнүп, Ним да качууга камынды эле, бирок пил ага көз ачып жумганча кууп жетти. Анан тумшугу менен аны жерге көтөрүп чаап, баштыгынан куюлган нандарды жей баштады. Бул учурда эси чыккан Ним Хаким, жерде кыймылсыз жаткан эле. Аңгыча пил да капталына кыйшайып барып, күтүүсүз анын жанына күп этип кулап түштү. Бир нече убакыт өткөн соң, өздөрүнүн коргоочусу эмне болгонун билиш үчүн, элдер да үйлөрүнөн чыга баштады. Кудай жалгап, алар пилдин кантип жыгылып өлгөнүн көрүүгө үлгүрүшкөндүктөн, Ним Хакимди өзгөчө салтанат менен падышага жеткизишти.

Чынында, баягы наабайчы Нимдин кекирейгенин жаман көргөндүктөн, аны өлтүрүш үчүн, нанга пилди да өлтүрүүгө жете тургандай көп уу кошуп койгон эле. Бирок аны булардын бири да билишкен жок.

Ошентип, падыша өзүнүн элинин чоң кырсыктан кутулганына аябай сүйүнүп, Ним Хакимге- Ним Молдо деген жаңы ысым берди. Хаким - дарыгер деген мааниге ээ болсо, Молдо - устат дегенди түшүндүрөт. Демек, Нимдин жогорку эрдиги дарыгерликке караган- да устаттыкка жакын эле.

- «Эгер сизге ушундай жакса, мени устат дей бериңиз, - деди Ним, канааттанбаган түр менен. - Бирок мен эрдигимдин акысына,

бүткүл аскерлериңиздин кол башчылыгын сурайм. Анкени жанагы пилден жоокерлериңиздин баары качып жүрчү эмес беле?!»

Бир алды коркуп, бир алды суктанып, анан өзүнүн ордосунда ушундай адамдын жүрүшүн да каалап, акыры падыша ага «Ним Молдо- Бардык Кошуундун Маршалы» деген наам ыйгарды.

Арадан жылдар өттү. Бул мезгилди болсо, Ним Молдо өзүнүн кыйын экенин айтып жүрүп коротту Ап эмес тегерегине да, жалаң өзүнүн жасаган эрдигине суктангандарды чогултту. Көпчүлүк адамдар Нимден да ашып түшкүсү келип, оорулууларды айыктырам дешти, чуркап келаткан жапайы пилди өлтүрүүгө аракет кылышты, ай- тор эч кимиси майнап чыгара алган жок. «Сөзсүз аракет кылып көргүлө!»-дечү аларга Ним. Бирок, тигилер колдорунан келишинче аракет кылып, майнап чыгара албаган сайын, элдин Нимге болгон ишеними күчөй баштады. Ал эмес аны кандайдыр бир деңгээлде пайгамбар деп да чыгарышты Айтор эмне болгон күндө да, Ним жөнүндө башкача пикир айтууга мүмкүн эмес эле. Ага кызыккандын баары аны ыйык санап, ал өзүнүн ордун биротоло бекемдеп алды.

Күндөрдүн биринде, «өлкөдө адам жегич арстан пайда болуп- тур» деген сөз тарады. Көрсө ал арстан, күн сайын кайсы бир кыш- така кол салып, дайыма олжосуз кайтчу эмес экен. Акыр аягында элдер. «бизди кырсыктан сактап калыңыз»деп, өздөрүнүн ишенген баатыры - Улуу Маршал Нимге кайрылышты. Ошол да кеп бекен деген Ним, жер жайнаган аскерин ээрчитип арстанга каршы аттанды. Көп өтпөй анын чалгынчылары «киши жегичтин» кайда жүргөнүн аныктап келишти. Бирок тилекке каршы, арстандын үнү чыгаары менен аскердин баары тыркырап, өздөрүнүн кол башчысына да ка- рабай качып жөнөштү. Качып бараткандар өздөрүн минтип жоокто- тушту: - «Ал деген ыйык адам, мындай иш менен күрөшүү жалгыз өзүнүн гана колунан келет!»

Ошентип Ним, арстанды өз көзү менен көрдү да, коркконунан эмне кылаарын билбей жакын турган дарактын башына чыга качты Арстан болсо алыс кетпей дарактын түбүнө отуруп алды. Бул чы- ныгы курчоо эле. Күндө кечинде Каардуу ырылдакты угуп, Нимди калтырак басчу жана күн өткөн сайын экөө тең алсырай башташты. Арадан бир жума өткөн соң арстан аябай ачуу айкырды. Ансыз да алсырап, курсагы ачып турган Ним, коркконунан катуу чочуп кетти да канжарын түшүрүп жиберди. Кудум ушул учурда арстан да ас- манды карап оозун чоң

ачкан эле. Жанагы канжар түз эле барып анын таңдайына сайылып, заматта арстанды жан таслим кылды. Оо бир оокумдан кийин гана Ним эмне болгонуна түшүндү.

- «Эми билдим, - деди ал өзүнө-өзү, - Көрсө мен тагдырдын өзгөчө куралы турбаймынбы Ошон үчүн жерде жашаган адамдардын ичинен эң улуу даражалуусу жана эң бактылуу болсом керек »

Анан ал дарактан түштү да, арстандын кулагын кесип алып падышага алып барды эле, тез аранын ичинде аны «Мамлекеттеги Эң Улуу Жеңиштин ээси» деп жарыялашты. Көп өтпөй «Улуу Жеңиштин ээсине», коңшу өлкөнүн аскерлери каптап келатат деген кабар угулду. Мындан мурун аны сактап келаткан баардык кереметтерге карабастан, Ним бул жолу чындап коркту Ошол эле түнү ал өзүнүн бүт алтын-күмүштөрүн чогултуп, эң күлүк атка минди да, колдон келишинче алысыраак качып кетүүгө камынды.

Бирок тилекке каршы караңгы болгондуктан, Ним душмандардын жанынан өтө бергенде аты чалынып жыгылды Куржундагы алтын табактар менен кеселердин баары, таштан- ташка таңкылдап тоголонуп жөнөдү Муну уккан тигил аскерлер, бизге чабуул башталган экен деп ойлошту да, шашылыш курал-жарактарына жабылып согушуп киришти. Алар айсыз түндө өздөрү менен өздөрү өтө баатырларча кырылышкандыктан, бир да тирүү жан калган жок.

Эртеси падышанын чалгынчылары, Ним Молдону таштардын арасында эси ооп жаткан жеринен таап алышты. Анан элдер аны аябагандай зор салтанат менен падышанын тактысына отургузушту.

Мындан кийин анын өмүрүндө эч кандай кыйын кырдаалдар болгон жок жана өмүрүнүн аягына чейин бактылуу жашап өттү. Мына ошондуктан силер, керемет нерселерди жасап, бирок эч качан жеңилбеген - Улуу Ним жөнүндө көптөгөн уламыштарды угуп жүрөсүңөр.

Ар бир элдин, мейли алар билеби же билбейби, айтор өз Ними бар. Апар тээ байыркы кыялкеч доорлордон бери карай, башкача ат менен болсо да жашап келген, жана эми да жашай бермекчи.

27. ИЧКИӨНҮГҮҮ

«Ички өнүгүү» деген эмнени түшүндүрөөрүн, акыл эстин ар түрдүү абалына сыноо жүргүзүүнү каалаган көпчүлүк адамдар биле беришпейт. Алар,

түшүнүктөрүндө элестетүүнүн жана тажырыйбанын жоктугунан улам, өздөрүнүн ички жашоосундагы окуялардын ирээтин да бузуп жиберешет

Бир жолу бир нече шакирттер чогулушуп, баштарынан өткөргөндөрүн талкуулап жатышты Алардын бири мындай деди-

- «Качан гана мен көнүгүүлөрдү жасай баштаганымда, жарыктын ылдамдыгынан да тез НУРДАНУУга жеткендей сезим пайда болду Анан ал нурлар менин мээмди тең экиге бөлүп, ар бир бөлүгүнөн өзүнчө кубулжуган НУР чачырады »

Анын сөзүн экинчи шакирт бөлүп кетти:

- «Сенин айткандарыңан улам бир учурду эстеп кеттим Мен көнүгүү жасап жатканымда, НУРЛАР менин мээмди токсон миң тилкеге бөлүп кетишкен. Анан бүткүл дүйнөнүн менмин деген мистиктери, менин кантип ошондой деңгээлге жеткенимди билиш үчүн, кол куушуруп келишкен.»

Баары саамга унчукпай калышты Бир аздан соң дагы бир шакирт мындай деди:

- «Балким, силер өзүңөрдүн багынткан бийиктигиңерди көрсөтүп, биздин досубуздун ушундай жеңил ойлуулугу үчүн, кудай- дан кечирим сурап көрөөрсүңөр?

- «Анын эмнеси бар экен, -деди экинчиси, - Эгер биздин досу- буз өзүнүн мээсиндеги НУРДАНУУну бир нерсе кылса, анда мен, өздөрүнүн урматын билдирип, кол куушурган мистиктердин санын кыскартууга аракет кылам...»

28. БҮТПӨГӨН СОТ

Качандыр бир мезгилде атактуу суфий жашап өткөн деп айты- шат. Бир күнү аны, элдин ишенимин талкалап жатат деген жалаа менен соттомок болушуптур. Көрсө суфийдин жазган эмгектери, кылган иш аракеттери, ал тургай сүйлөгөн сөздөрүнө чейин кабыл алынган диний мыйзамдарга каршы келет экен. Юристардын ою боюнча, ал өз пикирин өтө акыл эси өнүккөндөр үчүн гана сактоого тийиш эле.

Канткен менен суфий коомчулукка өтө кадыр барктуу адам болгондуктан, ага элдик сот уюштурушуп, соттун мүчөлөрү кандай адамдардан куралуусун да өзүң танда дешти. Суфий өзүнүн шартын мындайча билдирди:

- «Соттун курамы төмөнкүдөй адамдардан куралууга тийиш:

1. Өзүнүн илимпоздук мантиясын кийе келген жана ошол эле учурда, өзүнүн жазган эмгектеринин коомчулукка кереги деле жок экенин мойнуна алган - философ-окумуштуу болсун.

2. Мен акчанын азгырыгынан бийик турам деп эсептебей, тескерисинче акчадан баш тартып, ал мени бузат деп ишенген - дервиш болсун.

3. Алты айдан бери такыр эт жебеген - касапчы болсун.

4 Эч кандай кеңешчиси жок, бирок элин өтө акылдуулук менен башкарган - падыша болсун.

5. Өзүнө урмат - сый менен мамиле кылганды жактырбаган - аким болсун »

Тилекке каршы, бул окуя мындан жүздөгөн жылдар илгери болуп өтсө да, жогорудагыдай адамдар табылбагандыктан, азыркыга чейин сот бүтө элек деп айтышат.

29. ТААСИР ЭТҮҮНҮН БӨЛӨКЧӨ ЫКМАСЫ

Илгери-илгери өзгөчө каардуу падыша жашаптыр. Качан гана анын кол алдындагылар тажаган соң, «бизди эптеп падышанын каарынан сактап калыңыз» деп суранышып, суфийлердин устатына кайрылышат.

- «Абдан жакшы, - дейт суфий, - Бирок мен ага түздөн-түз таасир көрсөтө албайм, андыктан азыркы кырдаалдан пайдаланышым керек. Суфийлердин иш аракетинин негизги маңызы - бул, адатка айланган жашоого түшүнүү жана ой жүгүртө билүү.»

Көп өтпөй ал падышанын алдына келди.

- «Улуу Урматтуу Падышам, -деди суфий ийилип, - Мени туптуура эки сааттан кийин, сиз отурган тактан үч кадам берирээк өлтүртүүңүздү, сөзсүз талап кылам'»

Бул жорукка күбө болушкан көпчүлүк эл, өз ара күбүрөшө баштады:

- «Биздин суфий чыныгы Улуу адам! Ап өзүн-өзү атайлап азапка салгысы келип жатат. Себеби, эгер падыша аны өлтүртсө эл ачуусуна чыдабай көтөрүлүшкө чыгат да, тигил «жүзү жок жапайыны» тактысынан кулатышат...»

Чынында, падышаны буга окшогон жоруктар анчалык деле таң калтырчу эмес. Ошентсе да ал бул жолу өтө катуу шектенди.

- «Кандай чара колдонсоңор да, эмне үчүн ал бир гана ушул жерге өлгүсү келгенин мойнуна алдыргыла' Себебин да айтып берсин!» - деп буйруду падыша.

Арадан жарым саат өтпөй, башкы желдет өзүнүн курмандыгын жетелеп келди да, падышага мындай деп билдирди.

- «Мунун айтымына караганда, байыркы ыйык китептерде мин- тип жазылыптыр: «Эгер кандай гана адам болбосун, ушул көрсөтүлгөн убакытта жана көрсөтүлгөн жерде өлтүрүлсө, ал - «Түбөлүк өлбөс ыйык жанга» айланат.»

Падыша аны угуп бүтөөрү менен, бир мүнөт да күтпөстөн буйрук берди:

- «Мени тезинен ушул жерге өлтүр!»

Албетте, анын буйругун эч ким эки кыла алмак эмес. . .

30. СЕБЕП. . .

Атактуу устаттар колдонушкан көнүгүүлөр, адатта элдерди абдан таасирлентет. Анан алар кандайдыр бир себептер менен, жаш жагынан да, касиети жагынан да ошолорго теңелүүгө аракет кылышат. Мындан сырткары, «Улуу Аң Сезимге» бир гана жол жеткизет деген ишеним, көпчүлүк адамдардын элестетүүсүнө катуу орногон. Алар өз ишенимдерине каршы кандайдыр бир пикир айтылса эле, анын баарын туура эмес деп чыгышат. Тескерисинче, көпчүлүк учурда ошол сыяктуу карама-каршы жолдор, колдонууга өтө ыңгайлуу болуп чыга келээрин биле беришпейт. Эмесе, төмөнкү окуя жогоруда айтылгандарга мисал болуп берсин.

Өзүн чыныгы «акыйкат издөөчүмүн» деп эсептеген бир киши, кудай жалгап атактуу акылмандын кабыл алуусунда болуп калды. Бул акылманды «Мистиктердин тукумун улантуучу» деп катуу даңазалашчу жана ошол наамы, анын «Рухий устаттардын» арасындагы беделин көтөрүп тураар эле.

- «Сиздин ушунчалык узак жашап келатканыңыз кандай керемет, - деп сөзүн баштады баягы киши. - Анан калса сиздин рухий такыбалыгыңыз бүтүндөй дүйнө жүзүнө тарап, канчалаган элдер чын дилдеринен суктанышат. Айтыңызчы, мынчалык узак жашаш учун, сиз колдонгон эрежелердин эң керектүүсү кайсылар?»

- «Биринчиден, - деп баштады акылман калтыраган үнү менен, - Мен таптакыр эт жебейм жана жалаң сүт азыктары, жашылча- жемиштер менен

тамактанам. Экинчиден, мен өзүмдүн абалымды тынч, бир калыпта сактайм Мейли кандай гана кырдаал түзүлбөсүн, мен эч убакта ачууланбайм »

Ушул учурда ашкана тараптан кандайдыр бир ачуу кыйкырык угулуп, катуу чуулган түштү да, акылмандын сөзүн бөлүп кетти.

- «Ага анчалык көңүл бурбай эле кой, - деп жылмайды майышпаган такыба.
- Бул менин атактуу чоң атам Чамасы ал этти кеч бышырып бергендиги үчүн, касапты же ашпозчуну сабап жатса керек.»

31. НУРИСТАНДЫКТАРДЫН ӨТҮГҮ

Бийик тоолуу аймактан он эки Нуристандык, Кабулга май сатыш учун түшүп келишти. Акча колго тийген соң, алар, укмуштай сапаттуу кайыш өтүктөр сатылып жаткан дүкөнгө туш болушту. Чынында мындай өтүктөрдү өмүрүндө көрүшкөн эмес эле.

Ошентип ар бир Нуристандык өзүнө бирден өтүк сатып алды. Аны кийген соң, алар минтип ойлонушту: - «Биз алаарын алып, баарын кийип алдык. Эми ага эч ким суктанбай деле калышы мүмкүн.»

Ушундан соң алар уй мүйүз тарта отурушту да, жаңы өтүктөрүнө тигилип, ырахаттана башташты. Ал эмес, башкалар да таңыркашсын деген менен ой менен, буттарын болушунча алдыга сунуп койду.

Арадан бир нече саат өткөн соң, жаш балдар сыяктуу буттарын ортого сунуп отурган Нуристандыктардын тобуна, элдин баары таңыркап карай баштады. Бирок алардын жүзүндө эч кандай суктануу жок эле. Акыры кимдир бирөө басып келди да, минтип сурады:

- «Эмне үчүн силер качантан бери ордуңардан жылбай отура- сыңар? Же Нуристандыктарда ушундай салт барбы?»

- «Жок, - деди Нуристандыктын бирөө, - Мындай салт Кабулда бар. Алар аны жаңы өтүк сатып алганда колдонот.»

Айтор, ошентип алар жаңы өтүк сатып алышканын, алардын коендой окшоштугуна суктанып жатышып, кимисинин буту кайсы экенин да унутуп калышканын жана ошол себептүү тура албай отурушканына чейин түшүндүрүп беришти.

- «Анын эч кандай деле кыйынчылыгы жок», - деди Кабулдук. Анан ал колуна таяк алды да, тигилер секирип тура калмайынча, ар биринин бутуна чаба берди...

Ушундан улам Нуристандыктарда мындай салт пайда болгон: «Эгер кандайдыр бир буюмдун кимге таандык экени белгисиз болсо, аны алгач таяк менен чаап көрүшөт да, ээсине секирип качаар бекен деп карап турушат.»

32. МАГИЯЛУУТОО

Майман деген жерде Абдулвахаб аттуу, жөнөкөй дыйкандын уулу жашачу. Анан ал бир күнү, акылмандардын: «Кеңеш бергиче иш бер, бирок эч нерсеге карабай аракет кылуу - баарынан жакшы» -деген насаатын, сөзсүз аткарышым керек деп чечет.

Көп өтпөй ал жергиликтүү дыйкандардын арыз-муңуна күбө болду. Алар: - «Мындан ары ханга ушунчалык көп салык төлөй албайбыз, бизге суу жеткизип жаткан жалгыз алышты да сел алып кеткени жатат, кыштагыбызга сөзсүз жаңы мечит куруу керек» -деп ыйлактап жатышыптыр. Ушул эле учурда, ал дагы бир нерсени байкады. Жанагы дыйкандар арызданган сайын, Пишки аттуу жергиликтүү акылман адатынча минтип жатыптыр:

- «Эгер араңардан бирөө-жарым менин кеңешимди укса, бул көйгөйлөр эчак эле чечилмек.»

Абдулвахаб муну уккан соң, эмне болгон күндө да анын кеңешин угуп, көрсөтмөлөрүн сөзсүз аткарам деп чечти да, Пишкиге мин- тип кайрылды:

- «Өзүмдү-өзүм курмандыкка чалууга уруксат бериңиз! Мен ушул элдин тургуну болгондуктан сиздин көрсөтмөлөрүңүздү күтүп турам. Эгер сиз айткандар чындап эле биздин кыштакты кырсыктан сактап калса, анда мен баарын кылууга даярмын.

- «Убактың абдан эле аз, - деди Пишки, - Андыктан сен, мына азыр аттанууга тийишсиң жана төмөнкүлөрдү унутпай аткарышың керек:

Эң бийик тоого чыгып баргын да, эң чоң бүркүттүн канатынан бир тал ал. Анан канаттын талын Хумаюн деген чымчыкка алып барып берсең, ал сага учтуу тикенек берет. Ошол тикенек менен денеңди сайып, бир аз кан ал. Канды магиялык суусундук катары кимдир бирөөгө ичир. Ошондон соң кадимки эле нан жасалчу камырдан бир аз үзүп ал да, адамдын сөлөкөтүнө окшотуп бышыр. Аны

да сөзсүз бирөө жарым жеш керек. Булардын баарын жасап бүтүп, ыйык деген жайга сапар тартууга тийишсиң. Ал жерден эл эмнени уккусу келбесе, сен ошону сүйлө. Эч убакта өзүңдүн сүйлөп жаткан сөзүң жөнүндө ойлонбо жана колуңдан келишинче алар ишенген нерсеге каршы чык.

Качан сен ушуларды жасап бүткөндө, өз кыштагыңа кайтып келсең болот. Ошондо гана, сенин иш аракетин баарын өзгөртүп, элдин жашоосуна тоскоол кылчу эч кандай көйгөй калбай калганын көрөсүң. Кыскасы баары жайына келет.»

Ошентип Абдулвахаб, акылмандын айткандарын кымындай да калтырбай жасады. Бирок буга анын үч жыл убактысы короду. Улам бир шумдуктан экинчи шумдукка келтелип, «табышмактуу адам», «өз ишин билген киши» деген наамдарга татып, анын арты менен бир топ шакирттерди да чогултту. Анын түшүнүксүз иш аракеттери өзүн курчаган адамдарга өзгөчө чоң таасир калтырып кеткенин да айта кетсек болот.

Акыры ал өзү жашаган кыштака кайрылып келди да, алдынан биринчи эле жолуккан кишиге мындай деди:

- «Мен азыр эле алыскы сапардан кайттым. Бийик тоого көтөрүлүп, эң чоң бүркүттүн канатын алып түштүм. Канатты Хумаюн деген чымчыка берип, тикенекке алмаштырдым...»

- «Эй келесоо, - деди дыйкан, - Азыр бизде сенин тантиган сөздөрүңдү укканга убакыт жок. Эгер билсең каардуу хан өлүп, майрамга даярданып жатабыз.»

- «Хандын өлүмүнө мен себепкермин!» - деп кыйкырды Абдулвахаб.

- «Көзүмө көрүнбөй жогол, акмак!» - деди ачуусуна чыдабаган дыйкан.

Ушул учурда Абдулвахаб жергиликтүү молдону көрө калды да, ага кайрылды:

- «Таксырым, мен сизге бир нерсени сүйүнчүлөп кетейин. Буюрса мындан ары алышты сел албайт. Ап үчүн менин иш аракетиме ырахмат десеңер болот.»

- «Уулум, - деди молдо, ага боор ооруй карап, - Сен бул жерде көп жылдан бери жок болуп, көп нерседен куру калыпсың. Ап эмес акылың да артта калган окшобойбу. Сен кеткен соң алыш бузулбай эле, ичиндеги суусу соолуп калды. Бирок биз айылга жакын жерден сууга мол кудуктарды таап алдык. Ошондуктан алышты сел алабы, албайбы бизди кызыктырбайт.»

- «Айткандарыңыздын баары менин колуман келген иш!» -деди ызаланган Вахаб.

- «Ооба, ооба, сенин колуңан келди», - молдо да шылдың аралаш коштоп койду.

Анан Абдулвахаб жергиликтүү мечиттин имамына кезигип, ага да сүйүнчүлөдү:

- «Имам эми сиз жаңы мечитти күтпөй эле коюңуз. Анткени ал жакында курулат. Мен өзүмдүн жеке күч аракетим менен, мечит курууга шарт түзүп келдим.»

- «Бизге дагы бир жаңы мечиттин зарылдыгы деле жок», - деди имам. Абдулвахаб таң калды: - «Бирок силерде азырынча жаңы мечит курула элек да?»

- «Курулуп бүткөн. Сен бул жерде жок мезгилдерде, бир бай киши келди да, мечит курдурууга жетээрлик алтын берди. Айтмакчы, дал ошол күнү мен нандын камырынан бышырылган адамдын сөлөкөтүн таап алдым. Анан аны баягы бай кишиге көрсөттүм эле, ал мындай деди: - «Эгерде силерде дагы деле бутпарастар бар болсо, анда сөзсүз жаңы мечитти курдуруу керек!»

- «Бул дагы менин колумдан келген иш!» - деп кыйкырды Абдулвахаб адатынча.

Бирок тилекке каршы, ага эч ким ишенген жок. Акыры ал эмне болгонуна түшүнүү үчүн, акылман Пишкини кездей жөнөдү. Анын үйүнө келсе, устаты да дал ошол күнү көз жумган экен...

33. БАЙЫРКЫ СЫР КИТЕП

Балхалык Искендер хан, аябагандай кенен жер үлүшүнүн жана жүздөгөн сарайлардын ээси болчу. Анын тиешесине короо-короо «күрпөң» койлор, токой толгон грек жаңгактары караар эле. Мындан сыркары анда, атасынан мураска калган «байыркы сырлар сакталган китеп» да бар.

- «Уулум, - деп насаат айткан атасы ага, - Бул китеп, сен ээлик кылган мүлктөрдүн ичинен эң баалуусу. Ал сага, бүгүнкү күндө бир дагы киши жасай албай турган ишти жасоого мүмкүндүк берет.»

Искендер хан улгайып калган курагында экинчи жолу үйлөндү. Бул жолку колуктусу, Гүлбадам - бегим аттуу - аябагандай сулуу, көп нерсеге ынтызар,

эрки күчтүү жана эрке аял эле. Арадан жылдар өтүп, Искендер күндөн-күнгө улгайып баратты. Бир жолу ал мин- тип ойлонду: - «Эгер ушул байыркы сырлар сакталган китептен, кандайдыр бир формуланы таап алып, ал аркылуу кайрадан жашарууга мүмкүн болсо... Эх, анда эле атамдын айтканы туура чыгып, мен аябагандай артыкчылыкка ээ болбойт белем.»

Анан ал китепти шашпай, кунт коюп окуп чыгып, анын мазмууну көптөгөн нерселерди өзүнө камтыганын жана жашаруунун да жол- жобосун таап алды. Тилекке каршы китептеги жазуулар түшүнүүгө аябай эле оор экен. Андагы колдонулган көпчүлүк белгилер жана сөздөр өтө эле байыркы болгондуктан, хан, саналуу калган акылмандарды издеп, бир нече жолу сапарга аттанууга мажбур болду. Себеби, алгач жашаруунун жол-жобосуна толук түшүнүп бүтүү керек болду.

Кийин Искендер өзүнүн бакчаларынын бирине, магиялык иш аракетти жүргүзүү үчүн жер төлө каздырды. Анан ал өзүн жашарта турган формуланы күнүнө он маал кайталап, китепте жазылгандай кылып баардык көнүгүүлөрдү аткарып, магиялык суусундук үчүн кошулмаларды аралаштырып, айтор бир нече күн бою жертөлөсүнөн чыккан жок.

Ушул эле учурда аялы Гүлбадам да, күйөөсүнүн эмне менен алек болуп жатканын билүүгө катуу кызыга баштады. Бирок, байыркы илимдин мыйзамы боюнча, Искендер өзүнүн иш аракетинин максатын эч кимге айтпоого тийиш эле

Айткан эле күндө баары күйүп, жасаганы текке кетмек. Ошондуктан ал жертөлөсүн жылчыксыз бекемдеп, ал тарапка басууга эч кимге уруксат берген жок. Ошентип Искендер, китептеги көрсөтмөлөрдү үтүр чекитине чейин так аткарып баратты.

Менин иш аракетиме акмалаганды токтотуп, такыр башка нерсе менен алек болсун деди да, аялы Гүлбадам үчүн сейрек кез- дешүүчү атыр-упаларды, кийим кечелерди, оюн-зоокторду таптырып берди. Ал эми өзүнүн абалын бир калыпта сакташ үчүн, ал китепте айтылгандай кылып, байыркы накыл кептерге өзгөчө маани бере баштады жана өз уруусу үчүн кам көрүп, саясий иш аракетин да токтоткон жок.

Качан гана убакыт жетип, Искендер хан талап кылынган шарт- тарды толук аткарган соң, бир гана нерсе калды. Тагыраак айткан- да, китептин көрсөтмөсү

боюнча, ал өтө алыс жерге зыяратка барып, аны ошол күнү жана ошол жерде күтүп жаткан, дервиштин сөзүн угууга тийиш эле.

Сапарга чыгаарда, Искендер аялы Гүлбадамдан жертөлөгө жакындабоого жана бөлөк бирөөнү да жолотпоого убада алды. Кыскасы ал көрсөтүлгөн күнү храмга келип, ал жерде отурган дервишке мындай деди:

- «Устат, мен баланча-түкүнчөмүн, менин ишим баландай- түкүндөй Айтор мен өз ишимдин акыркы этабын жасай албай кыйналып жатам Же байыркы сырлар сакталган китеп, мени, жакшылыкка сыйбаган, Ыйык мыйзамда тыюу салынган, дервиштердин иш аракетине карама-каршы келген нерсеге түртүп жатат окшойт.» Аны угуп болгон соң, дервиш минтип жооп берди: -Уулум! Байыркы накылдардын маңызы буйрук берүүдө эмес, шарт түзүүдө. Бул китептеги баян муну кыл деп сага көрсөтмө бер- ген жок. Ап сапарга чык жана кандайдыр бир кошулма талап кылынат деп жатат. Жакшылап байкасаң, кошулманы сөзсүз сен гана табасың деп айтылбаптыр, ал эмес бул храмга зыярат кылышың керек деген да сөз жок. Сыйынуу - бул сенин ойлоп чыгарганың, а таап алуу - бул сенин гана жеке божомолуң

Ар бир нерсе өз учуру менен болууга тийиш. Ошондуктан, эгер сен китептеги көрсөтмөлөрдү аткарып бүтсөң, мен сага үйүңө кайта бер деп кеңеш берем.

Чынында бул сөздөр Искендердин шагын катуу сындырды. «Эгер кошулма керек болсо, аны мен таппаганда ким тапмак эле? А эгер мен храмга келүүгө милдеттүү болсом, анда сыйынбаганда эмне кылмак элем?» - деп ойлонду ичинен. Ошентсе да сыртынан сыр бербей, акылмандын колунан өптү да, шаабайы сууп кайра кайтты.

Ушул мезгилде аялы Гүлбадам, өзүнүн үй кызматкерине жашыруун жертөлө жөнүндө айтып берди. Бирок ал өзүнүн жеке божомолун сөз кылган жок «Мен сөзсүз бул тууралуу кимдир бирөөгө ай- тышым керек эле, болбосо ичимде ката берип жарылып кетмекмин» - деп жооткотту өзүн-өзү

Үй кызматкер болсо кокусунан базардан жолуккан дагы бир таанышына айтты. Ал таанышы машине оңдоочу болуп иштеген өзүнүн уулуна айтты

- Искендер хан бакчасында жашыруун жертөлөгө асыл буюмдарын, же дагы баалуу байлыгын сактайт экен. Өзү болсо зыяратка кетиптир. Слесардын аты Кульфсаз болчу, ал муну апасынан угуп минтип ойлонду:

- Мен барып билип көрөйүнчү, ал жерде эмне сыр бар экен. Жертөлөнү өзүндөй кылып ачып, кайра өзүндөй кылып жаап койгон- го деги эле устатмын. Анан калса барганымдан эч ким шек албайт, өзүм да билдирбейм. Көрүп кою - бул уурулук эмес, жөн гана - маалымат алуу.

Ошентип ал түн жарымында жертөлөгө жөнөдү. Жаңы эле же- тип кулпуга колу тиери менен, кандайдыр бир күч аны кармап алды эле, ал жерге жыгылды да, тыбырчылап жатып жан берди. Эртеси эртең менен ханыша бакчасына келсе, жертөлөнүн оозунда слесарь өлүп жатыптыр. Бул окуя тууралуу полициянын башчысына билдиришкен соң, ал «жертөлөнү тонойм деп жатып өлүптүр» деген жыйынтык чыгарды.

Ушундан бир нече күн өткөндө гана Искендер хан үйүнө кайтып келди. Анан ал босогосун аттабай туруп бакчасындагы жертөлөгө барды да, өзүнүн буга чейинки баардык иш аракетин чогултуп, өрттөп жиберди. Өзүн-өзү минтип сооротту:

Байыркы накылдар акыйкатта терең экен. Ал, - адам уулу кандайдыр бир өзү каалаган максатына жетсе болоорун көрсөтөт. Бирок ошол эле учурда, пенделердин кудурети аз болгондуктан, осуяттарды жасоого мүмкүнчүлүгүбүз жетпээрин да далилдейт тура?.

Анан ал сүйгөн жарын сыга кучактап, балдарын эркелетип, аларга өзү менен кошо ала келген белектерин бериш үчүн үйүнө жөнөдү Кызматкерлерине болсо: «Менин аман эсен сапардан кайтканымдын урматына чоң той, оюн-зоок уюштуруп, элге бекер тамак бергиле»деп буйруду. Акыры аягында сүйгөн аялын эркелете отуруп, ага төмөнкү сырын ачык айтты:

- Өзүмдүн жертөлөдөгү келесоодой иш аракетимди акыры токтотуп тындым. Эми сенин кызыккан суроолоруңа жооп берип, көксөөңдү кандырайын.

Мен «байыркы сыр сакталган» китептин жардамы менен кандайдыр бир дары жасап, кайрадан жашарайын деп ойлогом. Дарынын эң акыркы кошулмасы ушунчалык татаал болгондуктан, аны өз күчүм менен таба албадым. Магиялык иш аракетим бүтүп баратканына байланыштуу, акыркы кошулма деле кандайдыр бир жашыруун мааниге ээ болсо керек деп ишендим. Анан өлбөгөн үмүт менен Улуу Храмга зыяратка бардым. Китептин айтымы боюнча, ал жерден мага белгисиз дербиш жардам бермек эле Тилекке каршы, тигил

дербиш акыркы кошулманы издебей эле кой деди. Муну уккан соң айласыз артыма кайттым да, жертөлөдөгү ишимди өрттөп тындым.

Гүлбадам таң калганын жашырбай суроо узатты:

- Сиз менин кызыгуумду кандырып, көксөөмдү суутам дедиңиз. Бирок азыркы сөздөрүңүз менин кызыгуумду ого бетер тутантып жиберди. Айтыңызчы, жанагы табууга мүмкүн болбогон эң акыркы кошулманын маңызы кандай экен?

- Кошулманын маңызы, - деди Искендер хан, - Менин жасаган магиялык иш аракетимдин эң акыркы жыйынтыгында, кандайдыр бир слесарь өзүнөн-өзү курмандыкка чалынмак...

34. ЧИРКЕЙДИН САЛМАГЫ,..

Кайсы бир өлкөдө жашаган белгилүү бир Суфий, жергиликтүү окумуштуулардын кыжырына ушунчалык тийгендиктен, алар аны элге жаман көрсөтүш үчүн, бири-бирине атаандашып аракет кыла башташты.

Окумуштуулардын бири анын түпкү тегине, ата-жотосуна асыла баштаса, экинчиси - жазуу иштеринин сапатына, үчүнчүсү - накыл кептеринин көп кайталанмалуулугуна. төртүнчүсү- унчукпай жүрүшүнө, бешинчиси - анын аялдарына жабышты. Сөздүн кыс- касын айтканда, алар Суфийге өздөрүнүн чөйрөсүндө адатка айланган ыкма менен мамиле кыла башташты.

Мына ушул сыяктуу бузукулуктарга карабастан, окуучулары суфийди баштагыдай эле сыйлап, анын айтканын эки кылган жок. Шакирттердин берген суроолору окумуштууларды кайрадан ойлонууга аргасыз кылып, алар эми бузукулуктун башкача жолуна өтүштү. Тагыраак айтканда, өздөрүнүн өкүлүн падышага жөнөтүп, минтип билдиришти:

- «Улуу Урматтуум, баланча деген суфий, сиздин Улуу Касиетиңизге баш ийген адамдардын акыл-эсин бузуп жатат. Ошондуктан сиздин беделиңизге коркунуч туула электе, ага кандайдыр бир чара көрүүңүздү абдан өтүнөөр элек.»

Падыша аябай таң калды. «Силер деген акылдуу элеңер го, - деди ал, - Анан кантип бир суфийге каршы чыга албайсыңар? Ал эмес мына ушул сыяктуу маселенин устаты экениңерди да көрүп жүрөм.»

- «Улуу Урматтуум, биз колубуздан келишинче аракет кылдык, - дешти алар, - Бирок ал такыр эле баш тартып, өзүнүн беделди жөнүндө да ойлоп коеюн дебейт. Натыйжада, элдердин баары кадыр-барктын чыныгы маанисине да каршы чыга баштады.»

- «Анан силер, мен аны азапка салып өлтүртүшүмдү каалай- сыңарбы?»

- «Жок-жок, мындай ыкманы айла кеткенде гана жасаса болот.»

- Биздин өлкөдө падышалардын кеңешчиси окумуштуулар болуп эсептелгендиктен, - деди падыша (өзүнүн жеке кызыкчылыгы үчүн буга окшогон беделдүү келесоолорду да колдон чыгарбаш керектигин ойлоп), - мага кеңеш бергиле, анан мен кандай гана туура план болбосун, заматта ишке ашырам!»

- «Ап үчүн анын келесоо экендигин далилдеш керек, ошондо гана элдердин ага кыжыры келе баштайт», - деди окумуштуулардын эң кыйыны.

- «Аны кантип жасаса болот?»

Баягы окумуштуу токтоосуз оюн айтты: - «Кандайдыр бир чечүүгө мүмкүн болбогон тапшырманы аткар деп, суфийди бул жерге чакыруу керек. Ошондо гана биз анын:«Суфийлер чектөөлөргө баш ийбей жашайт» деген пикирин аныктайбыз.

Кудайдын буйругу менен, Суфий ордонун жанынан өтүп бара- тып, вазирдин кыйкырыгын угуп калды:

- «Улуу Урматтуу падышабыздын жардыгын уккула: Эгер кайсы бир суфий, окумуштуулардын күчү жетпей жаткан оор тапшырманы аткарып берсе, мен да суфийлердин жолуна түшүүгө даярмын деп жатат.»

Муну угаары менен Суфий токтоосуз ордого кирип барды эле, падыша ага мындай деди: - «Суфий, миң уккандан бир көргөн артык дейт. Бул мелдештин салмагы чиркейдикиндөй болгону менен, натыйжасы пилдин салмагынан да оор болот. Эмесе, менин шартыма даярсыңбы?»

- Албетте, - деди суфий.

- «Азыр кычыраган кыштын ортосу. Тункүсун болсо чыдай алгыс суук. Мен сизге мына бул сепилдин чатырына чыгып, түнү бою жылаңач отурууну сунуштайм. Эгер эртең мененкиге чейин тоңбой, тирүү калсаңыз, мен сиздин, окумуштууларда да жок керемет мүмкүнчүлүккө ээ экениңизди мойнума алам.»

Суфий ойлонуп да койбостон макул болду.

Эртеси эртең менен сепилдин түбүнө аябагандай көп эл чогулду. Алар суфийдин сыноого чыдаганын же чыдабай калганын көрүүгө куштар эле. Ошентип күн чыгаары менен, алар суфийди тирүү гана көрмөк тургай, анын тердеп-бууланып жатканына да күбө болушту. Көрсө ал, сепилге орнотулган түркүктүн бирин жулуп алып, аны сепилдин бир башынан экинчи башына көтөрүп, машыгып жат- кан экен. Качан гана аны желдеттердин коштоосу менен алып түшүшкөндө, элдердин кубанычтан чыккан кыйкырыгы бүткүл кала- аны жаңырта баштады.

- «Мен өз колум менен баатыр жасап бердим, а силер - Улуу урматтуу окумуштуулар, мени шылдыңга калтырдыңар! - деп кый- кырды падыша өзүнүн кеңешчилерине. - Эгер мен ага тийбей тек койгонумда, жок дегенде ал мени тактан кулатуу жөнүндө ойлонмок эмес. Эми мен атайын бир иш чара ойлоп таап, элдин көзүнө акыл- дуу, же бир нерсеге татыктуу катары көрүнүшүм керек.»

Ушинткен соң, падыша чогулган элдин кыйкырыгына кулагын төшөп, анан аргасыз тырмагын тиштеп отуруп калды. Аңгыча Суфий кирип келди да, күтүүсүз мындай деди: «Улуу Урматтуум, жүрүңүз, экөөбүз чогуу сепилдин үстүнө чыгалы.»

Аргасы түгөнгөн падыша суфийди ээрчип жөнөдү. Чынында ал жерден элдин баары буларды көрөрүн жана даана угаарын жакшы билчү.

- «Карапайым калкым, - деп кыйкырды Суфий, - Өзүңөрдүн сүйүктүү жана акылман падышаңарга тигилгилечи. Ал, адатта окумуштуулар ар кандай айла амал менен атак-даңкка жетишсе да, акыйкатта акыл-эстери чектелүү экендигин бүткүл дүйнөгө далил- деш үчүн, мени оор сыноого салды. Бул сыноо мага жасалгандай көрүнгөнү менен, чын-чынында окумуштууларга жасалды. Анан калса, кычыраган сууктун түнүн сепилде тосуп бер деп суранып, менин чыныгы суфий экенимди да аларга далилдеп берди. Окумуштуулар бир гана акыл көнүгүүлөрү менен чектелгендигин, мен физикалык көнүгүүлөр аркылуу аныктап, силердин суроолоруңарга да жооп бердим деп ойлойм.»

Качан гана алар экөө жалгыз калганда, падыша суфийге мындай деди:

- «Эмне үчүн сиз мени коргоп чыктыңыз, мен болсо сизди шылдыңдоого аракет кылбадым беле?»

- «Анткени сиз, Улуу Урматтуум, - деди Суфий, - Мени шылдыңдоого жасаган аракетинизди кошпогондо, эч кандай жамандык кылган жоксуз. Болгону сизди кеңешчилериңиз гана көкүттү. Эгер мен сизди элдин көзүнчө шылдыңдасам, сиз мындан ары падыша болбой калмаксыз. Бирок, качандыр бир падыша болгон дубанага караганда, турмуштан сабак алган падыша - он эсе пайдалуу!»

- «Ошентсе да, сиз мени, окумуштуулардын чыныгы жүзүн көрсөтөйүн деген - деп, калп айтып койбодуңузбу?» - деп сурады падыша.

- «Мен чындыкты эле айттым, болгону айтылаар убагынан бир аз алдыга озуп кеттим. Бүгүндөн баштап сиз, коомубузду ошондой адамдардан тазалай баштаарыңызга толук ишенем! Ал үчүн сиз колдоно турган, эң сонун ыкмалардын бири төмөнкүдөй: - «Бул мелдештин салмагы чиркейдикиндөй болгону менен, натыйжасы пил- дин салмагынан да оор болот!»

35. АСМАН АЗЫГЫ

Качандыр бир мезгилде «Акыйкат» издөөгө баш отун байлаган киши жашайт. Ал өз максатына жетем деп ушунчалык ишенгендиктен, бирде кудайдан «Акыйкатка» жеткирүүнү сурап, бирде ал жөнүндө кандайдыр бир маалымат кездешкен окууларды ээрчип, айтор убактысын түрдүүчө коротуп жашачу. Ал эмес «Акый- кат» дегенде ак эткенден так этип жүрүп, өзүнүн ой жүгүртүү жөндөмүн өнүктүрүүгө да аракет кылбады. Мындан сырткары бир дагы устаттын колунда көпкө чыдап, бир нерсе үйрөнө алган жок. Себеби ага биринен - бири кызык көрүнгөндүктөн, заматта башкага ооп кетчү.

Бир жолу ал Стамбулдун көчөлөрүндө эс алып жүрүп, кандай- дыр бир жалтылдаган кийимчен кишинин мечитке кирип кеткенин көрүп калды. «Мындай киши кызыр болушу мүмкүн, ошондуктан анын этегине тооп кылып, тилегениңди сураш керек», - деген сөздү эстеди да, дароо артынан кирип, катарга тизилип турган кызырды таап алды. Анан анын колунан кыса кармады да, мындай деди:

- «Оо, касиеттүү Кызыр ата, мени «Акыйкатка» жеткизүүңүздү суранам!»

Кызыр болсо ага акырын бурулуп: - «Уулум, сен азыр Акыйкатты табууга даяр эмессиң! - деп жооп берди. Бирок тигил киши көшөрүп, айтканынан кайтпагандыктан, Кызыр аргасыз мындай деп билдирди:

- «Сен менин колумду кое бербей жатканыңа байланыштуу, мен сага «Акыйкатка» жетүүчү жолду көрсөтөм. Балким, качандыр бир сенин башыңан өткөргөн окуялардан улам, адам уулу сабак алаар. Бирок сенин тагдырың өзүңдүн гана колуңда болоорун унутпа!»

Анан Кызыр аны кандайдыр бир үйгө алып келди. Экөө бир бөлмөгө кирип, бир нече убакыт сүкүт чалып отурушкан соң, бир кезде Кызыр аны ак калпак кийген табышмактуу кишиге жолуктурду. Анан алар кандайдыр бир кереметтүү кайыкка отурушту да, ой-кыялга келбеген чексиздикти көздөй сүзүп жөнөштү. Айтор, эч кандай жазууда кездешпеген жерлерде болушту, адам уулу кыялданып да жетпеген нерселерди көрүштү, кыскасы, кереметтин баары бул жер- де чындык экен.

Бир күнү баягы киши Жетекчиге мындай деди:

- «Мен өзүмдүн тууган-уругумду көргүм келип жатат. Анан калса мен сапарга чыккандан бери адамдардын жүрүм-туруму кандай өзгөрдү экен?»

- «Менин жердеги өкүлүм - Касиеттүү Кызыр, - деди Жетекчи, - Сен «Акыйкатка жетүүгө даяр эмессиң деп, сага жакшы эле эскерткен! Мына азыр сен ошондой абалда турасың. Тагыраак айт- канда, убактылуу нерсе менен түбөлүктүү нерсенин айырмасына баары бир түшүнбөөрүңө, өзүңдүн да көзүң жетти. Эгер сен кайра- дан жерге кайрылсаң, анда сен көргөндүн бири да жок болгон. »

- «Эмне жөнүндө айтып жатасыз?» -деп сурады баягы киши, - Мен өз жеримден келгениме болгону бир нече эле ай болбодубу? Анан кантип эле кыска убакыттын ичинде баары өзгөрүп кетсин? Же чындап эле өз үй-бүлөмдү кайрадан көрбөймүнбү?»

- «Ага өзүң күбө бол. Эскерте кетчү нерсе, мындан ары сен эч убакта бизге кайрылып келе албайсың. Акыйкатты сен таап алдың, бирок анын да эми сага кереги жок. Балким сенин бул ийгилигиңди угуп, кимдир бирөөлөр кайталаганга аракет кылаар. Ошонун өзү качандыр бир сага пайда келтирет...»

Мына ушундай табышмактуу сөздөрдөн кийин, жанагы киши «Асман Азыгын» берди да, минтип кошумчалады: - «Качан гана сенин эч кандай мүмкүнчүлүгүң калбай калганда, ушуну же!» Анан ал жардамчыларына, саякатчыны өз мекенине жеткиргиле деп буйруду.

Ошентип ал өз мекенине келсе, арадан бир нече кылым өткөн экен. Үйүнүн дайын-оту жок, ал эмес жергиликтүү эл да анын сөзүнө такыр түшүнбөй калыптыр. Көпчүлүктүн баары ага үймөлөктөп калды эле, тигил өзүнүн тарых-таржымалын саймедиреп кирди. «Бул - касиеттүүмүн деген келесоо, же - көктөн түшкөн келгин» - деп чечишти элдер. Өзү болсо, арадан миң жыл өтсө да жапжаш экенине таң калды. Айтор, өзүнө-өзү ишенбей жатып, баягы «Асман Азыгын» жеде эле, заматта карый баштады. Көп өтпөй карылыктан улам көз жумуптур.

Учурда мына ушул окуяны унутпай эстеп жүргөн, саналуу эле адамдар калды. Бирок алар да муну уламыш катары элестетишет...

36. ЛАТИФ ЖАНА САРАҢДЫН АЛТЫНЫ

Илгери-илгери жеткен сараң жашачу. Анын сараңдыгы ушунчалык чегинен ашкандыктан, ал сапар тартаарда эч ким анын алтынын кайтарып берчү эмес. Болгону бир эси жок аял, сараңдын көп төлөйм деген куру убадасына ишенип, дайым алтынын коруп калчу.

Бул тууралуу Латиф ууру да угуп калды. Анан ал түз эле сараңдын үйүнө келип, бир куржун алтынды көтөрүп жөнөдү. Муну көрө калган баягы аял, кыйкырып жиберди:

- «Алтынды алгыдай сен кимсиң?»
- «Мен деген Латиф-уурумун, айтаар сөзүң болсо ачык айтып кал!»
- «Балким мен да келесоодурмун, бирок сен бул дүйнөдөгү эң жеткен

келесоо экенсиң! Сен чак түштө келип, каратып туруп алтынга кол салганың аз келгенсип, өзүңдүн атыңды да айтып салба- дыңбы?»

Кантсе да Латиф баарын алдын ала ойлонуштуруп койгондуктан, мындай деди:

- «Сиз деген Латиф - ууруну болоор-болбос алтын алганы үчүн сатып жибербейсиз да, туурабы?»
- «Сен мени минтип алдай албашыңды жакшы билесиң. Мен да өзүмдүн милдетимди жакшы билем. Ошондуктан алтынды сени алды деп сотко далилдеп бере алам» - деди аял.

- «Бийкеч, эгер ошондой кылсаңыз, - деди Латиф, - жакшылыгыма жамандык кылган болосуз. Болбосо мен сизге сокур болуудан кутулуунун жолун айтпай коем.»

- «Сокур болуу жөнүндө деп, эмне дегич бар?» - аял чычалай түштү.

- «Эмне сиз терезенин сыртында «сокур жамгыр» жаап жатканын көргөн жоксузбу? - деп сурады Латиф. - Эмесе мындай, эгер сиз колуңуз менен көзүңүздү жаап, отузга чейин санабасаңыз, сокур болуп каласыз. Албетте, сиз «сокур жамгыр» деген эмне экенин уккандырсыз. Мына бүгүн чыныгы сокур жамгыр жаап жатат. Мен ушул багытта адис болгондугума байланыштуу, сизге чындыкты айтып бердим. Бүгүнкүдөй «сокур жамгыр» дайыма эле жаай бербейт. Себеби, мен аба-ырайына карабай уурлук кылгандыктан, баарын билем.

- «Сага чоң ырахмат! Чынын айтсам абдан ыраазымын. Бирок милдет деген - милдет. Эгер уурдап эле кетсең, качан, кантип, ким алганын айтууга туура келет» - деди келесоо аял. Анан ал колу менен көзүн бекитип, отузга чейин санай баштады. Бул учурдан пайдаланган Латиф, алтынды көтөрүп кетти.

Сараң бай үйүнө келген соң, алтындын жоголгонун угуп катуу кайгырды. Өзгөчө аны Латифтин каратып туруп, чак түштө көтөрүп кеткени ардантты. Болгон окуяны падышанын күзөтчүлөрүнө билдирди эле, алар Латиф ууруну тезинен таап келишти. Бирок ал, буга чейин эле алтындарды табылгыс жайга бекитип койгон болчу.

Ошентип Латифтин иши сотко ашты. Баягы алтынды кайтарган аял, ушул алды деп күбөгө турду. Качан гана Латифтин кезеги кел- генде, ал сотко мындай деп кайрылды:

- «Урматтуум, биринчиден, бул аял мени «үйгө түз кирип, өзүнүн атын айтып анан алтынды алып кетти» деп жатат. Бирок өзүңүз деле ойлоп көрүңүзчү, кайсыл келесоо ууру өзүнүн атын ачык айтып кетсин? Экинчиден, эгер уруксат берсеңиз мен бул аялга суроо берип көрсөм дедим эле.»

- «Абдан жакшы, - деди сот, - сурай бериңиз.

Анан Латиф аялга кайрылды: - «Бийкеч, анан мен ал алтындарды кайсыл күнү алдым эле?»

- «Эмне эсиңден чыгып калдыбы, ошол кечте «сокур жамгыр» жаап жатпады беле?» - деди аял.

Латиф суроосун улантты: - «Сиз «сокур жамгыр» деген эмне экенин сотко түшүндүрүп бере аласызбы? Балким бул жерде отургандар ал жөнүндө билбейт чыгаар.»

- «Албетте, -деди аял, - Ал жамгырды бизде «сокур» деп кою- шат. Эгер ал жаап жаткан учурда, көзүңдү колуң менен бекитип, отузга чейин санабасаң, ал чындап эле адамдарды сокур кылып коюшу мүмкүн.»

Ошондо гана Латиф сотко кайрылды: - «Урматтуум, мына азыр эле өзүңүз күбө болгондой, мунун көрсөтмөлөрүнө таянууга мүмкүн эмес. Бул аялдын «сокур жамгырга» туш болгонуна ишенбеген сыяктуу эле, менин уурдап жатканымды көргөнүнөн да шегим бар»

Жыйынтыгында ал, соттон утуп алды.

Эмне дейбиз, арабызда кээ бир адамдар бар. Алар кимдир бирөө бир жолу ишеничтен чыкса эле, ага өмүр бою ишенүүгө болбойт деп чечишет. Ишенесиздерби же жокпу өзүңүздөр билиңиздер бирок мындай сонун идея жогорудагы окуядан улам негизделген Ошондуктан, адамзаттын өнүгүүсүнө зор салым кошкон катары Латиф - ууру да тарыхтан өз ордун табат. Ал бизди мына бул нерселерге үйрөттү: «Эгер адам чындыкка коошпогон кандайдыр бир нерсени айтса эле, анда анын калган сөздөрү да сөзсүз чындыктан алыс деп ойлошот.»

Турмушта ушундай экенин биз баарыбыз билебиз. Же жалганбы?

Албетте, бүгүнкү турмуштун жалпы деңгээлине көз жүгүртсөк анда окуяларга түшүнүү маданиятыбыз бир кыйла өстү. Азыр эчким келесоолорго жогорудагыдай кылып, милдеттүү иш жүктөбөйт. Эгер ал түшүнүүгө даяр эмес болсо, аны окутуунун зарылдыгы жок экенин да жакшы билебиз. Мунун баары биздин акыл-эсибиздин ийгилиги. А бирок АЛТЫН маселесине келгендечи?

Чынында, айрым бир пикир келишпеген жагдайларды көрүп дагы да болсо адам уулуна чоң көйөгөй көрсөтөбү деп корком...

37. КАЛПТЫН ДА ЧЫНДЫГЫ БАР

Бир жолу Алим-эпчил Латиф ууру менен бирге сапарга аттанды. Алар өтө ылдам жүрүп отурушуп, бир нече күндөн кийин кандайдыр бир кыштакка келишти.

- Латиф-баба, сизди элдер чыдамсыздык менен күтүп жатышат, - дешти жергиликтүү тургундар.

Ошентип Латифти аябагандай зор урмат менен тосуп алышып, экөөнү бир үйгө жайгаштырышты. Латиф акең болсо, заматта өзүн күтүп жаткан адамдарды кабыл алууга киришти. Аларды бир-бирден киргизген сайын, Алим да жөн турбай Латифтин кандайча арыз-арман угаарына байкоо жүргүзүп турду.

Бирөөлөргө акча керек экен, экинчисине-иш, үчүнчүлөрү артисттер имиш, төртүнчүлөрү өздөрүнүн жаңы идеаларын ишке ашыра албай жатса, бешинчиси- өзгөчө кыйын кырдаалда кереги тийе турган тажырыйбалуу врач издеп жүрүптүр.

Латиф болсо алардын ар бирине кат жазып берип жатты. Каттардын дареги да ар кандай адамдарга багышталган эле. Айталы: падышага, ханзаадага, белгилүү бийге, тажырыйбалуу ишкерге, шаар башчысына, соодагерге, байга, молдого жана башка ондогон-жүздөгөн адамдарга жөнөтүлдү. Кыскасы, кат жолдонгондордун ичинде өзгөчө кызмат ээлеген атактуулардан баштап, жөнөкөй кызматчыларга чейин бар эле. Ошентип, алардын баарын кабыл алып бүткүчө арадан бир жума өттү. Анан жергиликтүү тургундар: «Улуу касиеттүү Латиф-баба, тартуулар сизди күтүп жатат», - дешти да, экөөнү ар кандай буюм сакталган кампага ээрчитип келди. Анын ичинде жибек менен атластар, кымбат баалуу кийимдер, алтын ак- чалар, табылгыс кол өнөрчүлүктөр мындан сырткары түрдүү тамак- аш, таттуу шербеттер, жоо-жарактар, айтор, эмнени элестетүүгө мүмкүн болсо ошонун баары бар экен.

Латиф кампанын ачылышын күтүп жаткан элдерди чакырды да, алардын ал-акыбалын сурап, өздөрү каалаган буюмун тартуулап жатты. Бул көрүнүш бир жумага созулуп, кампада эч нерсе калбай калгыча уланды. Качан гана ушул иштер бүткөн соң:»Мына эми биз, өзүбүздүн баштагы жашообузга кайтабыз!» деди Латиф Алимге. Анан экөө жолдо кайтып келатканда Алим суроо узатты:

«Досум Латиф, биз өткөн эки жумада жасаган иш аракетиниз- дин маңызы эмнеде? Мен болсо канчалык аракет кылсам да түшүнө албай койдум. » Латиф каткырып жиберди:-»Буга чейин эмне болгонун билбесең кантип түшүнмөк элең. Демек аракет кылуунун да кажети жок. » Бирок Алим, эмне үчүн жана кантип касиеттүү Баба болуп калганыңды айтып бер деп, катуу сурангандыктан, Латиф төмөнкүлөрдү баяндады:

- «Мындан көптөгөн жылдар илгери мен бир улуу устаттын колунда окуп жүрсөм ал мага бүткүл дүйнөнү кыдырып чык деп жолдомо берди. Саякат учурунда мен ар бир өлкөнүн өзгөчөлүгү, белгилүү адамдары, көйгөйлөрү, муктаждыктары жана адат-салттары менен таанышып чыгууга тийиш элем.

Бул иш аракет менин жети жылдык убактымды алды. Качан гана сапарым бүткөн соң, мен ошондо чогулткан билимдерди пайдалана билүүгө устат болдум.

Сөзүм куру болбосун үчүн мисалга бир кишини алалы. Ал бир буттуу адамдар үчүн жаңы олтургуч ойлоп тааптыр. Анан мен сапар тартып жүрүп, «бир буттуулардын» өлкөсүнө барып калдым. Чамасы, эч ким бул өлкө жөнүндө уга элек болуш керек. Бирок, мына ошолор гана жанагындай отургучтарды сатып алып, ойлоп табуучуну бай жана бактылуу кыла алышмак. Мен болсо жанагы кишиге бир буттууларга жетуучу жолду гана айтып бердим.

Кээ бир адамдар билим алууну, дагы бири ооруудан сакайуну, экинчиси эшекке жетүүнү, үчүнчүсү- өзүнүн туура эмес жолго түшүп баратканын сезип, оңолууну каалагандарын айтышты. А мен болсо, алардын баарына компас сыяктуу жол гана көрсөтүп койдум.

- «А тигил кампадагы буюмдардын мааниси эмнеде?» - деп сурады Аним.

- «Баса, жанагы мен жол көрсөткөн адамдар өздөрүнүн каалаган максаттарына жетип, иштери жүрүшө баштаган соң, мени дагы унутпай колдорунан келген белек-бечкегин жөнөтүп жатышты. А мен алардын бирин да коротпой, бей-бечараларга бекер таратып бергениме өзүң күбө болдуң.»

Аним аябай таң калды. Көрсө ал Латиф жөнүндө жакшы билем дегени менен, чынында эч нерсе билбейт экен. Айтор, ага эми гана түшүнүп, мындай деп сурады:

- «Эмне үчүн сен биротоло жанагы кыштакта эле ыйык Баба болуп кала бербедиң? Ошенкен күндө ууру атыкпайт элең да, туурабы?»

- Сага дагы бир жолу эскертүүнүн кажети бар беле, билбейм, -деп сөзүн улантты Латиф:

- Бул дүйнөдөгү жашаган адамдар өздөрүн чынчылбыз деп сезишкени үчүн гана, мени ууру дешет. Бирок алардын баарын чынчыл, мени калпычы деген туура эмес.

Элдерге кантип жардам бериш керек экендигин билип туруп, бирок аны жасабай, өзүнө сый-урматты гана каалаган ыйык Бабага караганда, элден уурдалганды алып, кайра аны өзүнүн чыныгы ээси- не кайтарып берген УУРУ-он эсе артыгыраак.»

38. АЛИМ-ЭПЧИЛ

Бул башы Бадахшандан Сарандибага чейин, тигил жагы Маракештен Занзибарага чейин, бедуиндер менен кошилердин арасында, пальма өскөн талааларда жана өспөгөн чөлдөрдө, айтор баардык жерде Алим-эпчилдин даңкы ооздон-оозго түшпөй келет.

Бул дүйнөдө Султандардын ордосу жоюлбай турган соң, Алим- -эпчилдин жоруктары да укумдан-тукумга айтыла берээр. Анткени кимде-ким Алим жөнүндө сөз кылса, аны Гамаюн аттуу ыйык куш

- «Эмне сиз терезенин сыртында «сокур жамгыр» жаап жатканын көргөн жоксузбу? - деп сурады Латиф. - Эмесе мындай, эгер сиз колуңуз менен көзүңүздү жаап, отузга чейин санабасаңыз, сокур болуп каласыз. Албетте, сиз «сокур жамгыр» деген эмне экенин уккандырсыз. Мына бүгүн чыныгы сокур жамгыр жаап жатат. Мен ушул багытта адис болгондугума байланыштуу, сизге чындыкты айтып бердим. Бүгүнкүдөй «сокур жамгыр» дайыма эле жаай бербейт. Себеби, мен аба-ырайына карабай уурлук кылгандыктан, баарын билем.

- «Сага чоң ырахмат! Чынын айтсам абдан ыраазымын. Бирок милдет деген - милдет. Эгер уурдап эле кетсең, качан, кантип, ким алганын айтууга туура келет» - деди келесоо аял. Анан ал колу менен көзүн бекитип, отузга чейин санай баштады. Бул учурдан пайдаланган Латиф, алтынды көтөрүп кетти.

Сараң бай үйүнө келген соң, алтындын жоголгонун угуп катуу кайгырды. Өзгөчө аны Латифтин каратып туруп, чак түштө көтөрүп кеткени ардантты. Болгон окуяны падышанын күзөтчүлөрүнө билдирди эле, алар Латиф ууруну тезинен таап келишти. Бирок ал, буга чейин эле алтындарды табылгыс жайга бекитип койгон болчу.

Ошентип Латифтин иши сотко ашты. Баягы алтынды кайтарган аял, ушул алды деп күбөгө турду. Качан гана Латифтин кезеги кел- генде, ал сотко мындай деп кайрылды:

-«Урматтуум, биринчиден, бул аял мени «үйгөтүз кирип, өзүнүн атын айтып анан алтынды алып кетти» деп жатат. Бирок өзүңүз деле ойлоп көрүңүзчү, кайсыл келесоо ууру өзүнүн атын ачык айтып кетсин? Экинчиден, эгер уруксат берсеңиз мен бул аялга суроо берип көрсөм дедим эле.»

- «Абдан жакшы, - деди сот, - сурай бериңиз.

Анан Латиф аялга кайрылды: - «Бийкеч, анан мен ал алтындарды кайсыл күнү алдым эле?»

- «Эмне эсиңден чыгып калдыбы, ошол кечте «сокур жамгыр» жаап жатпады беле?» - деди аял.

Латиф суроосун улантты: - «Сиз «сокур жамгыр» деген эмне экенин сотко түшүндүрүп бере аласызбы? Балким бул жерде отургандар ал жөнүндө билбейт чыгаар.»

- «Албетте, -деди аял, - Ал жамгырды бизде «сокур» деп кою- шат. Эгер ал жаап жаткан учурда, көзүңдү колуң менен бекитип, отузга чейин санабасаң, ал чындап эле адамдарды сокур кылып коюшу мүмкүн.»

Ошондо гана Латиф сотко кайрылды: - «Урматтуум, мына азыр эле өзүңүз күбө болгондой, мунун көрсөтмөлөрүнө таянууга мүмкүн эмес. Бул аялдын «сокур жамгырга» туш болгонуна ишенбеген сыяктуу эле, менин уурдал жатканымды көргөнүнөн да шегим бар.»

Жыйынтыгында ал, соттон утуп алды.

Эмне дейбиз, арабызда кээ бир адамдар бар. Алар кимдир бирөө бир жолу ишеничтен чыкса эле, ага өмүр бою ишенүүгө болбойт деп чечишет. Ишенесиздерби же жокпу өзүңүздөр билиңиздер. бирок мындай сонун идея жогорудагы окуядан улам негизделген. Ошондуктан, адамзаттын өнүгүүсүнө зор салым кошкон катары, Латиф - ууру да тарыхтан өз ордун табат. Ал бизди мына бул нерселерге үйрөттү: «Эгер адам чындыкка коошпогон кандайдыр бир нерсени айтса эле, анда анын калган сөздөрү да сөзсүз чындыктан алыс деп ойлошот.»

Турмушта ушундай экенин биз баарыбыз билебиз. Же жалганбы?

Албетте, бүгүнкү турмуштун жалпы деңгээлине көз жүгүртсөк, анда окуяларга түшүнүү маданиятыбыз бир кыйла өстү. Азыр эч ким келесоолорго жогорудагыдай кылып, милдеттүү иш жүктөбөйт. Эгер ал түшүнүүгө даяр эмес

болсо, аны окутуунун зарылдыгы жок экенин да жакшы билебиз. Мунун баары биздин акыл-эсибиздин ийгилиги. А бирок АЛТЫН маселесине келгендечи?

Чынында, айрым бир пикир келишпеген жагдайларды көрүп, дагы да болсо адам уулуна чоң көйөгөй көрсөтөбү деп корком...

АЛИМ ЖЕМИШ БАКЧАНЫ КАНТИП САТЫП АЛДЫ

Ошентип, Алим Авганистандын бакыт менен кубанычка мол Пагман аттуу шаарында төрөлгөн. Ал жердеги мөмө-жемиштер эң бир табылгыс болгондуктан, саякатчыларга башка аймактан жебегиле деп кеңеш беришет. Жеген эле күндө, айрылуу менен көңүл калуунун ачуу даамын сезип калышыңыз мүмкүн.

Бир жолу Алим Пагманда жүрүп, кимдир-бирөө жемиш бакча- сын сатат экен деп угуп калды. Бул тууралуу айтып келген адам, минтип кошумчалады:

- «Алим сени аябай эпчил, керек болсо шайтанды да алдайт деп уктум. Анан калса, элдерге дайым жардам бересиң. Ошондуктан, сен бакчанын ээсине бал тилиңди салып, мага арзаныраак сатууга көндүрүп берсең жакшы болот эле. »

Анан ал иш башы деп, Алимдин колуна азыраак акча карматты. Бул киши өтө эле зыкым жана өзгөрүлмө болгондуктан, тигил бакчаны алууга татыксыз деп чечти Алим. Өзү болсо бакчанын ээсине барды да, аны менен бир топко сүйлөшүп кайты. Кийин ал баягы зыкымдын үйүнүн жанынан өтүп бара жатса, тигил көрө коюп:-»кандай, биздин иш жүрүшө баштадыбы?»-деп сурады

- Иш бүттү, - деди Алим. Баягы кубанычына чыдабай ордунан секирип жиберди эле Алим кайра сөзүн улантты:

- «Мен кечке соодалаша бердим, соодалаша бердим, соодалаша бердим... Алгач ал аябай көп сурады, кийин аны кыйла арзандаттым. Анан арзандаткандан, арзандатып отуруп, анын бакчасынын бир топ кемчилигин таптым. Кийинки барганымда сенин бакчаңды хан же саййид алышы мүмкүн дедим эле, ал дагы арзандатты. Анан дагы бир күнү жемиш бакчалары үчүн салыктын жаңы түрү чыгыптыр дедим...»

Мына ушул сыяктуу сөздөрдү токтотпой айта берди эле. жанагы зыкым чыдабай кетип кыйкырып жиберди:

- «Ай байболгур, ошентип сен ага канча төлөдүң?»

- «Сен берген акчанын ондон бирин гана. Бирокал да бир аз кымбатыраак болуп калды» - деди Алим.

- «Кымбаттуум, менин алтындай досум! Сени эми качандыр бир ыраазы кыла алаар бекем? Жо-жок, сөзсүз ыраазы кылышым керек! Кел, сен өзүң төлөгөн акчанын жарымын ал!?»

- «Сен мени кудайга шүгүр эле ыраазы кылдың!»

- «Кантип?»

- «Сенин ушундай камкордугуңдун жардамы менен ишти эң ийгиликтүү бүтүрдүм. »

- «Албетте, өзүң каалабаган соң, мен сени сыйлайм деп зордобойм,» - деди зыкым киши.

- «А чындыгында, - деп Алим сөзүн улантты, - Сага акчаны үнөмдөө абдан зарыл экендигин түшүнүп, мен сенин бир тыйыныңды да короткон жокмун. Балким, өз чечими жөнүндө дагы ойлоноор дедим.»

- «Сенин бир тыйыныңды да коротподум - деп, эмнени айтайын деп жатасың?

- «Кыскасы мындай. Жанагы бакча өтө эле арзандап кеткен соң, мен минтип ойлондум: «Менин досумдун иши ойдогудай болду. Ал баардык акчаларымды үнөмдөсөм деп ойлогон. Бирок, бул жерде кичине төлөш керек болуп жатат. Биротоло үнөмдөш үчүн аны деле төлөбөй эле коеюн.»

Анан бакчаны мен өзүмө сатып алдым. Акчаларыңды кайра ала бер!»

АЛИМ КАНТИП УУРУ БОЛУП КАЛДЫ

Алим саякаттап жүрүп Самаркандга келсе, ал жердеги акыбал өтө оор экен. Башкача айтканда, баардык чынчыл адамдар түрмөдө отуруп, ал эми уурулар болсо атак-даңктуу, кадыр-барктуу болуп кетишиптир. Бул көрүнүш хан менен ордодочулардын паракордугу- нан улам башталып, окумуштуусу да ууру, соодагери да ууру, аскери да ууру, бийликтегиси да ууру, айтор, ордо уурулардын үлгүсүнө айланганына күбө болду. Бирок, алар өздөрүнүн кылмыштарын жашырып, биз тандалгандарбыз дешет экен.

Алим өзүнө-өзү мындай деди:»Эгер чынчыл адамдардын баары түрмөдө отурса, мен да ууру болоюн. Өзүнүн ууру экенин бил- ген ууру, өзүнүн уурулугун

билбегенден он эсе өйдө эмеспи. Анан калса, эл мындай деп айтылат: «Гүл өскөн бакчада -гүл бол, чөптүн арасында - тикенек бол»

Уурулукту бир нерседен башташ керек. Эрк өзүмдө болгон соң, мен биринчи кезекте Улуу даражалуу ханды тоноюн.»

Ошентип ал, түн жарымында шек алдырбай хан сарайга кирип барды да, кандайдыр бир сандыкты таап алды. Тилекке каршы, сандык бош экен. Хан өзүнүн кол алдындагылардын сырын жакшы билгендиктен, асыл буюмдарын табылгыс жайга бекитиптир. Алим кан- чалык аракет кылып издесе да, эч майнап чыккан жок. Анан ал аргасыз кербен-сарайга келип, имиштерге кулак төшөгөнгө өттү.

Кербен сарайга тез-тез келип турчу соодагерлер, ошол күнү кудай жалгап хандын жыйнаган казынасы жөнүндө сөз кылып жаты- шыптыр:

- «Казынанын кайда экенин эч ким билбейт, - дешти алар бирибирине, - Бирок аны сөзсүз бир жерге катса керек. Чамаси, хан эч кимге ишенбегени үчүн, алтындарын да өзүнүн жака-белине эле каткан го?»

- Эң туура, - деп күбүрөндү Алим. Өзүнүн тубаса эпчил экени- не карабай, анын жашоодогу урааны да мындай болчу: «Эпчилдикти жөн гана пайдаланбай, андан окуп да үйрөнүгө болот!»

Ошентип арадан бир нече күн өткөн соң, Алим кайрадан түн жамына хандын ордосуна кирип барды. Бирок бул жолу ал хандын керебетинин алдына жашынды. Анан бир окумда ал хандын баш жагына сойлоп чыкты да, акырын черткилеп мындай деди:

- «Оо Улуу хан, сен мени угуп жатасыңбы?»

Ушинтип бир нече жолу кайталаган соң, хан ага жооп бере баштады:

- Эмне болду?

- «Сен өзүңдүн асыл буюмдарыңды кайда катасың?»

- «Эй тууган, - деди хан уйкусурап, - Сен эмне, мени жолдон жолуккан жолоочулардын баарына эле сырын айта берет деп ойлойсуңбу? Же мага учурашканыңды милдет кылып жатасыңбы?»

Алим үнүн заматта өзгөртө коюп кыйкырып жиберди:

- «Жогол, акмак. Сен эмне хан мага өзүнүн асыл буюмдары тууралуу айтканы жатканын сезбей жатасыңбы

Тилекке каршы хандын уйкусу өтө эле катуу болгондуктан ал мындан башка үн каткан жок. Алим өзүнүн аракетин кийинки түнү кайра улантты. Бул жолу ал хандын жанына олтурду да: - «Сенин алтындарың уурдалды!» - деп кыйкырды.

- «Оозуңа келгенди оттобо, - деди хан Кантсе да Алим башка сөз катпай тынч отуруп калгандыктан, жанагы ой уктап жаткан хандын мээсинде кайталана баштады. Аңгыча ал сайгак тийгендей атып туруп, коңшу бөлмөдө жаткан аялына кыйкырды:

- «Малика, асыл буюмдарыбыз аман-эсенби?»

- «Албетте ханым, алар күндөгүдөй эле менин керебетимдин алдында турат. »

- «Обу жок келесоо десе!» - дел хан күбүрөнүп алган соң, кайрадан таттуу уйкуга кирди.

Алим эпчил болсо ханышанын жөөлүгөнү токтоору менен көз ачып жумгуча анын бөлмөсүнө жетти да, асыл буюмдардын баарын уурдап жөнөдү. Анан аларды ошол эле түнү жаңы түрмөдөн чыккан бир чынчыл кишиге кармата салды. Ап экөө кечээ кербен-сарайда таанышкан болчу. Хан эртеси асыл буюмдарынын уурдалганын көрүп, ар бир үйдү тинттире баштагыча, баягы киши шаардан чыгып кетүүгө үлгүрдү. Жарчылар болсо шаардын ар бир көчөсүндө хандын жардыгын кыйкырып жатышты:

- «Уурулук өлүмдөн да уят! Кимде-ким асыл буюмдарды алса тезинен кайтарып берсин!»

Алим бул жардыкты уккан сайын өзүнө-өзү минтип коет: - «Эгер уурулук бул жерде мыйзамдуу көрүнүш болсо, анан кантип ал бааланбай койсун?»

Шаардыктардын баары хан жөнүндө кызуу ушак- ташып жаткандыктан, Алимдин бул сөзүнө эч ким маани деле бер- ген жок. Ушул эле учурда хан өлкөдөгү акылмандардын баарын чогултуп, алтындарын кайтара албаса да, ууруну кармаганга кеңеш сурамак болду.

- «Биз аны таап, элдин көзүнчө жазалашыбыз керек! Болбосо акыры ал чектен чыгып кетет, - деди хан, - Силер- биздин өлкөнүн ишенген акылмандарысыңар! Ошондуктан кандайдыр бир тузак таап, аны сөзсүз колго түшүрөөрүңөргө толук ишенем. Бирок антип-мин- тип силер ойлонгуча кеч болуп кетиши мүмкүн. Ал эми ишти тезде- тиш үчүн, мен баарыңарды түрмөгө камайм.»

АЛИМ ӨЗҮНҮН ВРАЧ ЭКЕНИН КАНТИП ДАЛИЛДЕДИ

Хан: «жергиликтүү эл аябай коркуп турат, болду-болбоду ууру чет өлкөлүк болушу мүмкүн» деп ойлонгондуктан, желдеттери күн сайын шаардагы чоочун кишилерди тинтий баштады. Анан алар кербен-сарайды карап жүрүшүп Алимге туш болушту. Бирок Алим канчалык врачмын деп далилдесе да желдеттер ишенбей ханга жетелеп келишти:

- «Сен врачсыңбы?» - деп сурады хан.
- Ооба врачмын, бирок тубаса табыптыгым да бар, - деди Алим.
- Анда тезинен бул жерде тургандардын бирөө-жарымын ай- ыктыр.

Болбосо, биз сени ууру деп табабыз!

- Баардык эле врачтар сыяктуу менин да өзүмө таандык дарылоо ыкмам бар, - деп жооп берди Алим. Анткени, ага ушул учурда бир жаңы ой келген эле.
- Эмне дейбиз, эгер сен дарылоодон баш тартпасаң, анда өзүңдүн ыкмаңды колдонсоң болот.

- Менин ыкмам мындай: мен оорулууну өзүм тандайм.
- Тандасаң танда, бирок сен тандаган киши чындап эле сыркоосу бар болсун!

- Мындан оңой иш жок, - деди Алим, - Тээтигил сокурду көрдүңүзбү? Мен ошону сакайтып берем.

- Албетте бул сенин чыныгы тубаса табып экениңди далилдейт, - деди падыша, - Анткени ал менин күйөө балам. Эки көзүнөн ажыраганына мына быйыл жыйырма жыл болду.

- Анда мен ишке кирише берейин, - деди да, ошол сокурду көздөй басты.
- Улуу Урматтум, - деп шыбырады башкы вазир хандын кулагына, - Эсиңизден чыгарбасаңыз экен, сиздин кызыңыздын өңү серт болгондуктан, биз атайын издеп жүрүп сокур күйөө тапканбыз. А эгер азыр анын көзүн сакайтып кое турган болсо. . .

- Жетишет! - деп кыйкырды хан, - Алдагы Алим деген немени кууп чыккыла! Мындан ары биз андан шектенбейбиз.

АЛИМДИН БИРИНЧИ ШАКИРТИ КАНТИП ПАЙДА БОЛДУ

Хан качандыр бир кайра эстээрин сизди да, убактылуу көздөн далдоо болоюн деп, Алим өзүнүн туулган жерине келди.

Кабулда жүрүп өзүнүн акыркы азык-түлүгүн түгөткөн соң, анан акча табуу жөнүндө ойлоно баштады. Бир күнү ал чайханада отуруп кандайдыр бир бейтааныш адамга өзгөчө көңүлү түштү. Аздан соң ага мындай деп кайрылды:

- Досум, мага бир аз акча бере турчу?
- Менде акча жок, - деди тигил киши.
- Атың ким болот? - деп сурады Алим.
- Мени Чога-кодо деп коюшат, - деди баягы.
- Кел Чого-кодо, сен мага шакирт бол. Ага сенин бир тыйының да корбойт.
- А сен кандай ЖОЛ көрсөтөсүң?
- Болгону «эпчилдердин» жолун. Мени Алим-эпчил деп кою- шат, андан

башка эч ким эмесмин.

- Эмне десем, - деди Чога-кодо, - Чынында буга чейин сенин жол-жобоңду уккан эмесмин. Балким, ал табышмактуу болуп жат- каны үчүн да, мени кызыктырып жаткандыр. Ошондуктан, мен сага кошулам!

Ошентип, Чога-кодо Алим-эпчилдин артынан ээрчиди...

АЛИМ ЧОГАНЫ КАНТИП АҢГЕМЕ АЙТУУГА ҮЙРӨТТҮ

Чога тамак дегенде үзүлө түшкөн адаты бар болгондуктан, Алимге мындай деди: - «Устат, эми мен сиздин шакиртиңизмин. Азыр тилекке каршы, чайга төлөгөнгө да акчабыз жок. Шакирттер дайым өзүнүн устатын угат эмеспи, андыктан кандай гана иш болсо жасап, акча табууга даярмын. Бирок, шакирти өзү да ачка болсо, эмне кылуу керек?».

- «Бул биз үчүн көйгөй деле эмес, - деп жооп берди Алим. Эгер шакирти ачка болсо, анда устаты анын курсагын тойгузууга милдеттүү. Ап өз алдынча бир нерсе кыла албаган соң, эч убакта устатка акча табайын деп сунуштабаш керек. Ушунун өзү сыйлабагандыкка жатат жана эки жүздүүлүктү билдириши мүмкүн.»

Анан Алим чайханада отургандарга кайрылды да, өзүнүн акылына биринчи эле келген сөздү айтып таштады: - «Туугандар, мен чын дилимден тооктун сорпосун ичип көрмөкмүн. Анткени, мен сорпону кандай жакшы көрсөм, мына бул да ошондой эле жакшы көрөт, - деп Алим Чоганы көрсөттү, - Эгер мен сиздерге кайсы бир акылман, түлкүнүн мүнөзүн кандайча өзгөрткөнү жөнүндө айтып берсем, силер мен ичкен сорпо үчүн төлөйсүңөрбү?»

Отурган адамдардын бир тобу макулдугун бергенде гана, Алим сөзүн баштады:

ТҮЛКҮ ЖАНА ЖӨЖӨЛӨР ЖӨНҮНДӨ ИКАЯ

Роба аттуу бир түлкү, ар түн сайын жакын жердеги тооккана- дан кабар алып турчу. Ал ушунчалык куу жана сак болгондуктан, дыйкандар кандай айла кылса да кармай алышчу эмес. Көп өтпөй ал ошол аймактагы баардык түлкүлөрдү жөжөлөр менен камсыз

кыла баштады. Анткени, күндөн-күнгө анын арааны ачылып бараткан эле.

Акыры дыйкандар жергиликтүү акылмандан кеңеш сурап кайрылууга аргасыз болушат. «Оо, акылманман, - дешти алар, - Роба аттуу түлкүнү кармап, биздин жөжөлөрдү өлтүрүүгө тыюу салыңызчы?!»

Акылман макулдугун берди. Анан кандайдыр бир дубанын жардамы менен түлкүнү өзүнө келтирүүгө аргасыз кылды. Дыйкандар болсо, акылмандын колуна түшкөн түлкүнү көрөр замат, кыйкыра башташат:

- Өлтүр аны! Мындан ары түлкүлөр бизди жүдөтпөгүдөй болсун!

Антсе да акылман каршы чыкты.

- Мен силерге түлкүнү өлтүрөм деген эмесмин, болгону жөжөлөрдү уурдаганын токтотом дегем.

Анан ал асыл таштан жасалган, өзүнүн дербиштерге таандык тумарын чечти да, аны чынжырга бекитип туруп, түлкүнүн мойнуна байлап койду. Дыйкандар кадимкидей нааразы болушту:

- Кантип эле ушул таш биздин жөжөлөрүбүздү уурдаба деп, түлкүнү мажбурласын?

- Бир эле адамдар гана эмес, бардык тирүү жандыктар чын- дыктан бекинүүгө жана качууга аракеттенишет, - деп жооп берди акылман. - Ушул ташты көрөөрү менен адамдар сыяктуу эле жөжөлөр да бекинип калышат. Анан аларды түлкү чукуса да издеп таппашына кепилдик берем.

Айткандай эле болду. Бир дагы жөжөнү кармай албай койгон түлкү, аргасы түгөнүп акылмандын үйүнө жашаганы келди. Акылман болсо аны менен тамагын тең бөлүшүп жеп, анан ага минтип кайрылчу экен:

- Роба, менин «дербиш» досум!

АЛИМ ЖУНУСТУ КАНТИП ЖОЛГО САЛДЫ

Мына ушул икаяны айтып бергени үчүн, элдер Алим менен Чогага бир топ акча чогултушту. Анан алар Кабулда бир нече күн бою жалаң гана тооктун эти басылган палоо жеп жашашты.

- Угуп турчу, - деп кайрылды Алим бир күнү Чогага. - Чамасы, кайрадан сапарга чыга турган мезгил келип жетти окшойт. Антпесек Кабулда өтө эле ысык болуп, чаң каптап баратат. Анан калса: «эпчил болуш үчүн дайыма кыймылда бол, бир жерден жылбай туруп калган эпчил, сөзсүз жалганчы боло баштайт», - деп бекер айтыл- баса керек.

Ошентип алар Жалалабадды көздөй жол тартышты. Кетип баратышып, бери көздөй келаткан өтө эле табышмактуу адамга кезигишти.

- Кел муну токтотолу, - деди Алим, - Балким бул көрүмчүнү тамашага салып көрөөрбүз.

Качан гана алар жакындап, бири-бирине бир нече кадам калганда Алим ага мындай деп кайрылды:

-Тууган, ылайым эле чарчай көрбө, антсе да кайдан сапар тартып, кайда баратасың? Билген жаңылыгың барбы?

Баягы киши оор үшкүрүнүп алды да, анан мукактана минтип жооп берди:

- Силерге да ак жол каалайм! Мен акылмандардын чөйрөсүнө аралашыш үчүн, атайын батыштан келатам. Угушума караганда, перстер менен авганецтердин өлкөсүнөн азыр да байыркы акылмандарды тапса болот экен.

- Сизден кайыр - садага сурайбыз. Ооба, чын эле бул жерде байыркы акылмандуулук бар. Бирок тилекке каршы, аларды изде- гендердин көпчүлүгү таң калыштуу нерселерге гана көңүл бурушат. Мен да сизге кандайдыр бир керемет көрсөтөйүн, каалай- сызбы? - деди Алим.

- Кудай жалгасын, мен да канадайдыр бир керемет көрсөтө ала турган устатты издеп жүрдүм эле.

- Акча жагынан да, башка жагынан да алып караганда, бул сиз үчүн кымбатка түшүшү мүмкүн.

- Акча мен үчүн маселе эмес, - деди Жунус, - Чынын айтсам мен аябай бай кишимин. Жолдо көрүнгөндүн көңүлүн бурбайын де- ген ой менен гана, мына бул дербиштердин кийимин кийип алдым.

Жунус бир улуу акылман жөнүндө угуптур. Айтымына караган- да, аны баардык жаныбарлар угуп, жаны жок нерселер да айтканын кылат экен.

- Буга окшогон кереметтер бизде аябай эле көп, бирок баары жашыруун, - деди Алим, - Антсе да, сиз бизге жолукканыңыз үчүн бактылуумун десеңиз болот. Анткени, биз сиз каалаган нерсени жасай алабыз.

Эртеси Алим Чоганы күн чыга электе ойготту да мындай деди:

- Жунус азырынча уктап жатат. Кечээ кечинде мен тээтигил кербен сарайдан эки эчки сатып алдым. Менин шакиртим катары, сен менин баардык айткандарыма баш ийүүгө тийишсиң. Андыктан, менин сөздөрүмдү кунт коюп ук! Азыр эчкилердин бирин жетеле дагы, Жалалабатты көздөй жөнө. Түшкө чейин жол жүрүп каерге жетсең, ошол жерде чай ичкенче бизди күтүп тур. Качан гана экөөбүз жолуккан соң, мен сенден эмне деп гана сурабайын «ооба» дей бер. Анан мен сенден минтип сурайм: «Сен булардын баарын кайдан билесиң?» Сен болсо, «Мага мунун баарын эчки айтты» - деп жооп бер.

Чога чындап эле түшүнгөнүн далилдеш үчүн, айтылгандарды кайра - кайра кайталады.

- Ме, могу таякты чөнтөгүңө сал, - деп кошумчалады Алим, - Качан гана мен сенден таяк жөнүндө сураганымда, сен аны кайра мага бересиң.

Арадан бир нече убакыт өткөн соң Алим Жунусту ойготуп: «Биз эми жолго аттанбасак болбойт, анткени Жалалабатта ишим бар», - деди. Анан Алим мамыга байланып турган эчкини чечти да, кулагына бир нерселерди шыбырап туруп, катуу чаап койду. Эчки болсо жолго түшүп аткан октой качып жөнөдү.

- Сиз эмне кылдыңыз? - деп сурады Жунус.

- Мен андан кабар жөнөттүм.

Бир аз жол жүрүшкөн соң Алим баягы Чогага бергенге окшош таякты алды да, аны асманга ыргытып туруп, минтип кыйкырды: «Таягым, тезинен ишке кир'»

Ошентип жүрүп отуруп түш ооп калганда чай ичип олтурган Чогага кезигишти. Анын жанында эчкиси да жан талашып чөп жеп жатыптыр. Алим минтип сурады.

- Эчки сага атайын белгиленген жол менен зыярат кылсын деп кабар айттыбы?

- Ооба.

- Кудум ушул убакытта чай ичиш керек экендигин кантип билдиң?

- Эчки айтып берди.

Баягы саякатчы Жунустун оозу чындап ачылды: - Мына сага керемет!

Кокусунан эле мен байыркы акылмандардын бирине жолугуп калдым десем, ким ишенсин?!

Алим ага жылмая карады да суроо узатты:

- Сиз көргөн көзүңүзгө ыраазысызбы?

- Ой тооба, ыраазы болбогондочу. Эми мени шакирттикке кабыл алууңузду аябай өтүнөм, мени да сөзсүз акылмандуулукка үйрөтүңүзчү?!

- Сиз мага бир суроо берсеңиз болот, анан ошол суроонун мазмунунан улам, мен сиздин шакирттикке жараарыңызды же жарабасыңызды айтам, - деди Алим эпчил.

Билесизби, эми бир гана таяк жөнүндө суроо калды. Биз жолдо келатканда аны асманга ыргыттыңыз да, кабар жөнөттүм дедиңиз. Ал эмне болгон кабар?

- Мен бизге тамак жасап тур деп Чогага кабар жөнөткөм.

- Бирок кантип?

- Кыймылсыз буюмдун жардамы менен Же акылмандар жаныбарлар менен сүйлөшүп кыймылсыз нерселерди да баш ийдирээри жөнүндө эсиңизде жокпу? Кана, Чога, бул кишиге кабарчы таякты көрсөтүп койчу

Чога болсо заматта өзүнүн белдемчисиндеги таякты сууруп чыкты. Мындай кереметке Жунустун чындап мээси айланды: «Мени сөзсүз кабыл аласыз Мен бул дүйнөдө бир гана сизге шакирит болууну каалайм» - деди ал.

-Тилекке каршы сиз сыноодон өтпөй калдыңыз, - деп жооп берди Алим. - Бирок мен сизди шакирттикке кабыл алгандан да көп жакшылык кыла алам. Алгач бир нерсени түшүндүрүп берейин: Эгер сиз көз боемочулукка көп азгырылсаңыз, анда чыныгы акылмандарды эч убакта таба албайсыз. Кайсы адамдардын иш-аракети сизди кызыктырса, алар сизге түшүнүксүз нерселерди жасайт. Аны сиз керемет деп ойлойсуз. Бирок айрым бизге окшогондор, жөн эле көз боемочу экенин унутпаңыз!

Мен бир жылдан ашык суфийлердин устатында окудум. Ап биринчи эле мага, биз сизге эмнени үйрөтсөк, ошону үйрөттү. Маңызы мындай болчу: «Көрүнгөн ой - пикирге жетеленбе жана дайыма салабаттуу бол! Силердин жеке менменсинүүңөр, дайыма Устатты таптың деп мажбурлайт.»

Ошентип Алим көз боемочулуктун баардык жол-жобосун айтып берген соң, Жунус кантип устат издөөнү үйрөндү. Анан ал берки экөөнө аябагандай көп белек-бечкегин берип, ыраазычылыгын ай- тып андан ары сапарын улады.

АЛИМ КЕНЕДЕЙ МОРДУ КАНТИП ТОСУП АЛДЫ

Алим менен Чога Жалалабатка келишкен соң акыркы жаңылык- тарды угуш үчүн кербен-сарайга жөнөштү. Ап жердеги соодагерлердин баары аябай дүрбөп жатышыптыр. Көрсө, Кабулда уурулук өтө күчөп кеткендиктен, кап-кап алтындарды ушул шаарда сактоо үчүн хан атайын жөнөтүптүр. Бул тууралуу борбордон келген жашыруун тыңчы айтты дешти.

- Ха, - деди Алим, - уурулар алтындын артынан келишти деп ойлошуп, эми бул жерде да баардык чет өлкөлүктөрдү текшере башташат.

Негизи, канчалаган жылдардан бери Жалалабатта уурулук кат- тала элек эле. Анткени, бул жердин ханы ууруларга өтө катуу мамиле кылчу.

- Бул жерде кыбыраган майда-чүйдөгө да эч ким тие албайт экен, - деди Чога, базардан элдин имиштерин угуп кайткан соң. - Себеби, бул жердин ханы аябай каардуу дешет.

- Ал өзү кандай неме экен? -деп сурады Алим.

- Адатта бул жердин хандары ыйманга жакын келишет, бирок ошонусу өтө коркунучтуу.

- Эң сонун. Биз ага сабак беребиз!

Ошол эле түнү Алим менен Чога алтындардын келишин күтүп, сепилдин жанында жатышты. Көп өтпөй чындап эле өгүздөргө чегилген арабалар менен таңгак-таңгак алтындар келди. Жалалабат өтө тынч шаар экенин Кабулдукжоокерлерге далилдеш үчүн, аларды колуна союл кармаган бир эле киши тосуп алды. Жүктөрдү тосуп алдык деген кепилдик алган соң, коштоп келген жоокерлер кайра артына кайтышты. Алим менен Чога болсо жанагы союлчан кишиге басып барышты.

- Ылайым өмүрүңдө чарчоо дегенди билбе, - деп салам берди Алим.

- Ылайым сенин да көлөкөң кичирейбесин, - алик алдык баягы.

- Сенин атың ким болот?

- Мени Кенедей Мор деп коюшат, - деди баягы киши. Чынында аябай узун бойлуу, чымыр денелүү, мээсинде буткулу жок неме экен.

- Бирок мени кээде үч буткул деп да коюшат. Себеби, биздин тилде грек жаңгагын төрт буткул деп атайт.

- А сен менин ким экенимди билесиңби? - деп сурады Алим.

-Жокакеси.

- Абдан жакшы. Сырды сактай билгендиги үчүн баарын сыйлаш керек!

- Эмне болгон сыр? - деп сурады Мор, түшүнө бербей желкесин кашып.

- Менин жогорку бийликтин өкүлү экендигимди.

- Сиз гвардиянын капитаны эмессизби?

- Гвардиянын капитанынан да барктуу адамдар бар, - деди Алим,

- а мен анын мыйзамдуу өкүлү болом. Мага салышытырып караганда сенин капитаның - пилдин жанындагы чычкандай болуп калат.

Мор аябай таң калды. Гвардиянын капитаны жөнүндө ушинтип айткан соң бул өтө таасирдүү неме болуш керек деп ойлоду ал.

- Абдан жакшы, «сөздү коюп алгач тамактан» дейт, - деп сөзүн улады Алим,

- Андыктан бар дагы арабага чегилген өгүз таап кел. Ээсине болсо айт, эгер ал өгүзүн тезирээк берсе, мындан кийин ушундай жашыруун иштерге пайдаланып турабыз.

-Хандын мал сарайына барайынбы? - деп сурады Мор.

- Жок, келесоо! Бул деген өтө сырдуу иш. Ал жакта балким уурулардын өнөктөрү болуп калышы мүмкүн. Сен андан көрө буга чейин хандын кызматын кылбаган кишинин өгүзүн тап!

Арадан көп убакыт өтпөй Мор эки өгүздү жетелеп келди. Апарды арабасы менен бир кишиден сурап, акысына болсо Алим берген акчалардын баарын карматыптыр. Акча аябай көп суммада болгондуктан баягы киши ылайым эле өгүздөрүм келбей калса экен деп тилемек.

Ушул учурда хандын дагы бир желдети басып келди да, алтындарды эмнеге өгүздөргө жүктөп жатышкандарын сурады.

- Союлуң менен жыга чаап сал, - деди Алим Морго.

- Эмнеге? - деп таң калды Мор. - Бул деген биздин киши да?

- Мына сага келесоо! Мен сага кандай буйрусам ошондой кыл! Калганын кийин түшүндүрүп берем.

Анан Мор тигини союл менен чапты эле анысы тырп этпей жыгылды. Алим аны таңып салгыча, берки экөө алтындарды жүктөп бүтүштү. Ошентип баары даяр болгон соң, алар жолго чыгышты. Алим мындай деди:

- Мен сага жанагы желдетти эмне үчүн чабыш керектигин анан айтып берем дегем. Эми айтып берейин. Анткени, мен өзүм да сөзгө турбагандарды жаман көрөм.

Сен анын кандайдыр чалып сүйлөгөнүн байкадыңбы? Антип бир гана Пагманда сүйлөшөт Биздин тоолуктар аябай бышык болгондуктан, саламдашуунун да жаңы түрүн ойлоп чыгышкан. Бирок алар антип бири-бирине гана кайрылышат. Анын мааниси мындай; баш- калар кучакташып көрүшкөн сыяктуу эле биздикилер союл менен чабышат. Мен өзүмдүн колум бошобой жүк жүктөп жаткандыктан, сени чаап кой деп сурандым. Саламдашуунун бул түрүн биз, «Пагманча учурашуу» деп коебуз.

- Сиз чындап эле нагыз тоолук окшойсуз, - деди Мор, - Ошон үчүн силерде мындай сөз бекер айтылбаса керек; «Дүйнөдөгү эң күчтүү адамды да тилде, бирок Пагмандыктарга кутмандуу күнүңүз менен дегенден башка сөз айтпа!».

Ошентип жүрүп олтурушуп алар талаага келишти да, алтындарды ошол жерге көмүштү. Ага жакын эле жерде Кошилердин бир уруусу жайгашыптыр. Алар Алимди жоготуп жиберген өзүнүн бир тууганындай тосуп алышты.

- Досторум, бүгүн кечинде бир жыргайбыз' - деди Алим Анан ал жанагы өгүздөрдү тартуу кылды эле, тигилер заматта союп, отко кактап бышыра башташты Качан гана эт жеп олтуруш- канда Кошилер буларга ийгилик каалады.

Сөздүн соңунда Алим эпчил тигилерге мындай деди: «Досторум, эгер кимдир бирөөлөр өгүздөрдү издеп келсе, силер эч нерсе көрбөгөнүңөргө мен толук ишенем!»

Идрис Шах - белгилүү жазуучу, окумуштуу жана суфийлердин соңку устаттарынын бири

Ал 1924-жылы Индиянын Симле шаарында жашаган белгилүү Хашимиттердин үй- бүлөсүндө төрөлгөн Аталган УРУУ түздөн-түз Мухаммед пайгамбардын урпагы болуу менен, түпкү теги байыркы Сасаниддер династиясына барып такалат.

Шах жазып калтырган эмгектердин тематикасы да ар тараптуу болуп, өзүнө тарыхый, адабий, сатиралык, философиялык, библиографиялык жана саясат наама сыяктуу

жана саясат наама сыяктуу жанрларды камтыйт. Бирок автор, өзүнүн суфий ойчулдары жана окуулары багытындагы эмгектери менен өзгөчө таанымал. Анткени, ал мына ошол «Улуу Окууну» бүгүнкү Чыгыш жана Батыштын жаңы маданияты үчүн кабыл алууга ыңгайлуу кылып иштеп чыга алган.

Идрис Шах 1996-жылы Лондондо көз жумган.

ⁱ Суфий - сопу